LÁTÓ

2025. december
XXXVI. évfolyam
12. szám

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)
KOVÁCS ANDRÁS FERENC
(2008. január – 2019. május)

Tiszteletbeli szerkesztő:
LÁNG ZSOLT

Főszerkesztő: VIDA GÁBOR
Szerkesztők: ANDRÉ FERENC
CODÃU ANNAMÁRIA
FISCHER BOTOND
SZABÓ RÓBERT CSABA
Tördelőszerkesztő: MOLNÁR ROZÁLIA
Korrektor: SZŐCS KATALIN
Borítóterv: SZABÓ IMOLA JULIANNA
Tipográfia: BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT
IRSAI ZSOLT

TARTALOM

NÉMETH GÁBOR DÁVID:
Liliomrémület; Irgalom (Versek) ■ 5
FERENCZ-NAGY ZOLTÁN:
Öt gonosz; Azok a hatvanas évek; A román állam 20 év után új vonatokat vásárolt; Rembrandt van Rijn – painter, printmaker, draughtsman (Versek) ■ 7
MÁTYUS MELINDA:
A hatoslányos kép (Regényrészlet) ■ 15
KORPA TAMÁS:
Tranzakciók VII. (Vers) ■ 25
FERENCZ IMRE:
Tavasztól őszig; Várjuk ki a végét; Hadszíntér (Versek) ■ 30
FISCHER BOTOND:
Íber (Regényrészlet) ■ 34
NAGY ZALÁN:
Iskolai fogalmazás a konszolidált őszről; Farkas B. attól tart, hogy az unalom minden rossz melegágya (Versek) ■ 42
GÁL ERIKA:
Bátorságpróba; Kereten kívül; Egy teraszon; Mindig-éhes; fátyolos szemmel (Versek) ■ 45
SZABÓ RÓBERT CSABA:
Árok (Regényrészlet) ■ 49
SZÉLYES-PÁL DÁNIEL:
Költő-paradoxon; Áhítatos Szilárd (Versek) ■ 55
VIDA GÁBOR:
A bukfenc (Regényrészlet) ■ 57
OZSVÁTH ESZTER JUDIT:
„Önfegyelmet gyakorolni a káoszban” (Interjú Lars Saabye Christensennel) ■ 63

SÉTATÉR

CODÃU ANNAMÁRIA:
Kritika és képzelet ■ 71

KOVÁCS PÉTER ZOLTÁN:
Posztmodern középkor. A *Baudolino* ecóbb, mint *A rózsa neve* ■ 75

FÓRUM

POLGÁR ANIKÓ:
Az antikvitás színterei Kovács András Ferenc költészetében ■ 83

TÉKA

BALAJTHY ÁGNES:
Sokfelé induló léptek (Nagy Zalán: *Atlasz vállára veszi a holdat*) ■ 94

BÖJTHE PÁL:
Feljegyzések hétköznapi eseményekről (Bölöni Domokos: *Szélrózsa a toronyban; Szedegető picus sógor; Imbolygó alakja ég és föld között*) ■ 100

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:
A rettenet rapszódiája (Paul Lynch: *A próféta éneke*) ■ 105

TALÁLT VERSEK

ÚJVÁRI ERZSI:
Próza: 27; Próza: 21; Próza: 20 ■ 109

NÉVJEGY

SZABÓ RÓBERT CSABA ■ 111

Németh Gábor Dávid

LILIOMRÉMÜLET

A hómezők elmaradoznak, pedig kezdett
annyira keménnyé fagyni rajtam a bőr,
hogy törjön, ha ütnek. Mégis érezni
fogom a mellkasra égett kéz nyomát.
A tél kifehéredett szeme még
rutinokat követel. De nem rosszul
lenni jöttem. Védekezésként magam elé
tartott ökleim, mint két hópehely,
hullanának, s nem bírnak hullani.

Egyre csöndesebb leszek.
Mesélnem sincs már kinek,
amikor jól érzem magam.
Mintha beázna a gyomrom,
ha meg kell szólalnom,
egy kihalt tenger vize fullaszt.

Mindenen csak túl akarok lenni.
Minden feladat. Attól félek,
ha lesz gyerekem, ő is egy feladat lesz,
teljesíteni kell. Lehet-e apálynak lenni
úgy, hogy ne hagyjon nyomot a visszahúzódás?

Elmozdul a tél. Belezörög a kásássá fagyott
beszédkészség. Meg akarok engedni valami
oda nem illő szépet, legalább ezen a belső parton.
Például liliomot. De megint csak végrehajtom
a hétköznap estét. Nincs őrült hózápor,
csak nyugtalanság. Nem vagyok
egyenrangú a környezetemmel.

IRGALOM

Fölém hajol az éjszaka, mint egy kórházi angyal.
Attól félek, azzá változom, amire elalvás
előtt gondolok. Akár egy hiba a tükörben,
elnyúlnak az öngyilkos gondolatok.

Saját fényű tabletták, az ég szélére félrerakott csillagok,
átsüt köztük a Hold, legsötétebb fényével. Aki ránéz,
álommá változik, de én még nem tudok aludni,
ezért nézek magam elé. Hullámzik a fehér csempe,
mintha halakat látnék benne, önkívületben úszó,
parancson ragadott kezeket. Valami hideg kémlel,
valahol a tél után van egy évszak, ahol álmom
hófehér magányba nem fényesedhet vissza.

Ferencz-Nagy Zoltán

ÖT GONOSZ

A gonosz, aki test

Értettem valaha a termodinamikát?
Abban biztos vagyok,
hogy télen jár az ördög.
Ráteríti a kertre a megfeketedett báránybundákat,
s bölcsködözik a rothadással:
szája szélén csimbókba gyűl
a mirigyeiből felbugyogó nyál.

Megkérdezném: értette-e valaha a termodinamikát?
Leng a nyitva felejtett kertkapu,
télen a vas nyikorog.

A gonosz, aki nincs

Az ördög tulajdonképpen nem látszik;
ha néztél álmatlanul túl sokat tükörbe,
láttad már, s tudod, hogy tulajdonképpen nincs.

A gonosz, aki cselekszik

Ráteríti a kertre a bundát,
majd keze fejével megtörli szája szélét.

A szokatlan melegben életre kel egy kövér légy.

Én már végeztem diffúziót.
Ha estél már levesbe zöldségként,
ha hullás helyett zuhantál már téli éjszakán,
ördög vagy te is.

A légy egy ideig kapaszkodik a bundán,
majd leesik a latyakba.
Leng a kertkapu,
nyikorgása nem talál a szokatlan meleghez.

A gonosz, aki tud

Tudom, egyszer azt álmodtad,
lovak állják el az utat a bunda felé.
Voltak köztük csikók, de főleg kancák,
mögöttük téged bámuló mének.
A báránybunda kertre terítve,
nem tudtad megállítani a rothadást.
Be kell sózni, így mondták,
s akkor szép fehér marad.

A gonosz, aki te magad vagy

Fent a tavaknál subára fekszik egy hagyomány;
így nehéz írni az ördögről.
A bundák gondját kicsidenként veszem magamra.
Szembenézni a maradék két gonosszal
még enyhe telek idején sem tudok.

AZOK A HATVANAS ÉVEK

mérnök kedvesemnek

A héten szétszálltak az űrködök,
és hajónk az űrben elindult,
mert mi vagyunk a pionírok,
szkafanderünk a sarokban,
ma élvezzük az úttörést.

Emberek vagyunk az űrködök helyén,
a fizika így mutatja: itt még nem járt senki,
amit teszünk, első és megismételhető.

Elragadtatás helyett pont most jut eszedbe,
amikor kezeiddel a műszerfalon
hajónk az űrben elindul,
hogy a prágainak,
akinek a haja lángokban,
alatta macskakő,
nem tudod a nevét.
Ezt addig kellett volna megkérdezni, amíg a Földön voltunk,
addig kellett volna elmenni Prágába,
megkérdezni az ott élőket,
ki volt az, aki égett az űrnek ellenében
anélkül, hogy azt mondja: pionír.

Vajon mikor leszek képes űrkutatásról
a NASA-Gagarin-Hollywood háromszögön kívül is gondolkodni?

(csillagokról anélkül
hogy azok a következő perszeidákkal lehulljanak

az űrről anélkül
hogy elhatalmasodjon rajtam

egy rakétáról anélkül
hogy sajnáljam a légkört

a haladásról anélkül
hogy hiányozna az ember)

Gagarin a prágai tavasz idején halt meg,
de nem Prágában, hanem Novoszjolovóban.
Lezuhant a MiG 15-ösével.
Ha nem hiszed, nézd meg készülékeid,
keress rá az adatra,
s hatolj be az űrködbe.

Lábnyomod rakétafüst,
ablakod apró és kerek,
ha rátapasztod arcod,
látod, hogy többrétegű.

Elég ez közéd és az űr közé?
Szkafanderünk a sarokban,
köztünk csak az izgalom,
amivel Jan Palach nevét keresed.

*

Az űr a legarctalanabb ikon.

vagy:

A csillagok szemek, a fekete semmi,
az égbolt egy arc, szemek és semmi,
végtelen szem, végtelen semmi.

*

Mindig legyen nálad Gagarin az űr mellé.
Nyugovóra jár, halványul a nagylámpa,
egyikünk a műszerfalnál,
nagyágyban a másikunk.

Szuszogsz az űrhajó mélyén:
tudod, ki volt Jan Palach,
kiszámoltad útjaink,
kettőnk közül tudós te vagy.
Aludj, míg én őrködök.

A ROMÁN ÁLLAM 20 ÉV UTÁN ÚJ VONATOKAT VÁSÁROLT

You were never no locomotive stb.
and you locomotive, you are a locomotive stb.
(Ginsberg akár így is írhatta volna)

Mindig a mozdony az első.
Aki nem első, az nem lehet mozdony;
esetleg ha a dízel, mellékvágányok ura,
rátelepszik hátulról egy jól összekapcsolt vagonsorra,
joga lehet felbőgni, hogy ő bizony mozdony.

De mindig az első, aki mozdony.

*

A bósi alagút előtt a síneken keresztbe feküdt
egy föld körüli pályán sosem járt rakéta.
Ezen kacagjon néhány helyi remete és hermeneuta:
míg mutogatnak, vegyük észre,
körmük milyen ápolt. Ez is furcsa.
A legnagyobb remeték pályákon keringenek,
a legnagyobb hermeneuták olvasmányok hiányában
feladják kritikusi pályájukat;
remeték, hermeneuták találkozóhelye ez a rakéta,
ami a bósi alagút előtt a síneken keresztbe feküdt;
nevek kellenének,
de erről lekoptak a feliratok.
Értesíteniük kéne a hatóságokat:
a tárgy jelenléte síneinken nem kívánatos.

*

Mindig akkor kezdek el feszengeni,
amikor a vonat elhagyja Aranyosgyérest.
Keresztül kell zakatolni a dombok között.

A dombok tulajdonképpen dűnék.
A dűnék szőrösek.
A szőr tulajdonképpen növényzet.
A dombok tájegységbe rendeződnek.
A tájegység tulajdonképpen ok arra,
hogy ne érezzem magam otthon.

De hol érezhetném otthon magam,
ha sosem volt folyóm?

*

A masiniszták, ha a vonat nagyot fékez,
be-beverik fejüket a kiálló csövekbe.
Nagy nyugdíjt kapnak,
az Alexandru Vlahuțán vesznek blokklakást.

Homlokuk jobb fele vörös és dagadt,
sűrű szemöldökük alól sokáig nézik a sakktáblát,
a masiniszták bábui
csak biztos talpfájú sínre tudnak lépni.

Jaj annak, aki megsérti a masinisztákat,
s megriad a mozdonyoktól,
jaj annak, aki álmában nem dörgölőzik
degettől bűzlő craiovai EA 42-eshez.

*

Menj ki településed állomására (ha van),
várd meg az intercityt (ha jár arra),
s örvendezz.

REMBRANDT VAN RIJN – PAINTER, PRINTMAKER, DRAUGHTSMAN

Egy múzeumi félreértés miatt
hat órán keresztül azt hittem,
hogy Rembrandt sörfőző is volt.

A sör bukkanjon fel egy csendéletben,
zavarosan, alján úszkáljanak
barackrostra emlékeztető darabkák:

Rembrandt a vászon előtt áll,
hátulról látjuk,
az állvány jobb oldalán asztalka.
Az asztalkán festékek,
a festékek között
egy viszonylag üres részen
háromnegyedig tele söröskorsó,
a hab már leszállt.
A festéktornyok közé be van szorítva egy koponya,
alatta összemaszatolt könyv.
Mindez a sörtől jobbra látszik,
a vászontól elég távoleső helyen.
Rembrandt a korsóra néz,
majd jobb válla fölött a szemünkbe.

Egy önarcképben 9 szín van,
sötétünkben 2,
arcunk pírja 3.
Eloszlik a maradék 4,
pupillánk színtelen, szagtalan,
folyékony űr.
Próbáld ki,
írj egy verset,
amiben minden E/1-es megnyilatkozás intertextus;
– az önarckép nem rólad szól.

Rembrandt soha nem volt sörfőző,
különböző technikákat használva rajzolt,
festett, réznyomatokat készített, és tanított.
Hiába láttam Rembrandtot
üstök mellett lombikokkal futkosni, hogy
folyékonnyá olvassza
az öreg fák odvaiból begyűjtött macskamézet
(így készül a draught beer,
az erősebbek borostyánból).

*

A Rembrandt-kiállításon
nyomtatványok is voltak.
Minden rézkarc tükörképként kezdte,
rembrandtságukat nehezen ismerem fel.
Festményei barnás sötétjében
ott van anyám pupillája.

Mátyus Melinda

A HATOSLÁNYOS KÉP

(Ágnis)

Indulok Rózához.

Nem elég saját esettségem, a testi nyavalyák, és Nagymama, aki nem beszél, nem mozog. Negyedik napja.

Most ez az ügy is. Anyám mindig is mondta, nálunk nem voltak ilyesmik. Tévedés lehet. Hiába ez az írás, ez a mocskos mondat a fénykép hátán, ráadásul Lidia írása. A mi családunkban is voltak nehézségek, mondta mindig is anyám, és nálunk is bűnökbe érhettek volna ezek a nehézségek, mégsem, anyám csak nehézségeket és bánkódásokat említett. Saját félárvaságát és az örökösen megörökölt, örökösen egyetlen pár cipőjét.

De ezek nem bűnök. Ezek nehézségek.

Tehát ez az írás a kép hátán, és éppen Lidia írásával, és értse meg anyám, tudnom kell az igazságot. A legkézenfekvőbb a hamisítás. Valami gonosz tréfa, mit tudom én, de nem hagyhatom a levegőben, és anyám bólogat, Nagymama medicináztatásába kezd, infúzióellenőrzés, egy újabb adag mindenből, majd ecetes vizes zsebkendő, a feje búbjától a válláig, a feje búbjától a válláig felfrissítem, mondja.

Nagymama felfrissítése eltart.

De ugye tudom, ez százéves fénykép. A hatoslányos. Rajta Anna, Róza, Jusztina, Nagymama, Ágnis, Sári, már felismerhetetlenek. És milyen igazságot szeretnék, hát mekkora távlatok ezek, hát hányadik generáció vagyok.

Hetvennégy év, válaszolom, és harmadik generáció. És hatukból négyen még élnek, és Rózával, Annával és Ágnissal még beszélgetni lehet. Ez csoda. Maga a lehetőség.

Hat lány a képen, Róza, Anna, Ágnis is, és a kép hátán, hogy valaki bűnös. Ők kibogozhatják ezt a homályt, ki volna az.

Anyám tegnap egyedül csutakolta le Nagymama testét. De minden nap el kell ezt végezni. Mert a felfekvéstől a Drágajóisten őrizzen. És ebbe nem szeretné bevonni apámat. Ugye segítek.

De, ha már itt tartunk, ennél a fényképnél, esetleg Anna. Nála fellépett valami kicsi formátlanság. Mit jelent ez, kérdezem, hogy formátlanság.

Esetleg Anna. Anna szelleme elformátlanodott. Igen, anyám a szellemét mondaná, vagy a lelkét, nehéz megkülönböztetni ezt a kettőt, mi is a különbség, kérdezi. De a képen bűnről van szó, nem formátlanságról. A bűn az bűn. Az más. És anyám, ahogy elnézi hatukat, semmi rendkívüli, csak a semmiségek. A nehézségek. De ezekből gyönyörűség született, szilárdság, kicsi szilárd kövek teremnek a lábunk alatt, elrugaszkodunk, és újabb kicsi szilárd kövön landolunk. Ez a túlélés, mondja anyám. És a kövekre a Drága Úrjézus még tanításokat is vés. De anyám csak ismételni tudja, Anna sem volt bűnös, mert Anna nem volt már Anna. A lelke elformátlanodott.

És, ahogy mondta, bűn és formátlanság nem ugyanaz.

Számomra mind kedvesek. Vakációkban becsontolódtam Nagymama mellé, soroltuk, soroltuk a fotográfiákat, kiváltképpen ezt a hatoslányosat, Anna a legszebb, nem a családban, az egész faluban, Anna fényes, és Róza, Jusztina, Sári, és következő este elölről, Anna, a faluban ő a legszebb, és Róza, Jusztina, és hogy ezek a lányok azok a nagynénik, fordítva, azok a lányok ezek a nagynénik, öregszagúak egytől egyig, kivéve Nagymamát, ez a Róza a képen és az a Róza, és a kettő ugyanaz, és a többiek, Anna, Ágnis. Felfoghatatlan. És Sári, kérdeztem minden este. Anyám keresztanyja, mondta Nagymama. Miért nem ismertem, kérdeztem. Nagyon szerette anyámat, válaszolta Nagymama. És Jusztina, ő hová tűnt.

De Annát ne félkegyelműnek képzeljem. Anna félkegyelműsége nem rendes félkegyelműség volt. Visszakottyant a gyermekkorba. A lelke és a belátása odalett. Egyik pillanatról a másikra a szíve odalett. Huszonhét éves korában a disznók elé vetette a lelkét. Körülbelül huszonhét éves korától Anna többé nem volt Anna, nem volt fényes. A szívét a disznó férfiak elé vetette.

Nem szeretném, ha rosszat gondolnál róla, mondja anyám.

Miután Rózánál krémest eszünk, minden áldott este egy krémes, mutatja diadalmasan, a lányom hozza, és nézzem a hűtőszekrényét, a második polcon sorakoznak a francia krémesek, és miután egyet kettévág és nyalakodunk, előhozakodom a fényképpel.

Róza szivárványossá válik. Nem tudja. Nem is tudja. Emlékszik is, meg nem is erre a hatoslányos képre. És hiszi is, meg nem is ezt az írást. És egyáltalán, ez az írás, hogy a bűnös asszony is köztük, Lidia ilyent nem mondhatott. Az ő anyjuk nem ítélkezett. De ha már kérdezem, mi az ő véleménye, hogy egy közülük bűnös, és ki volna az az egy a hatból, neki biza eszébe jutnak a régi idők, és a kicsit korábbiak, és a kicsit későbbiek. Egy-

forma idők. Fotográfia előttiek és utániak, és a kettő közötti is egyforma, a pillanat, amikor ők hatan egymásba ölelkeztek, a vén zsidó pisszentett, na most, ők beleborzongtak, és elkészült.

Nézzem például Ágnist. Bűnös is volt, és nem is.

Mert gondoljam végig, ha nem történt volna Vencivel az a baleset, ha az apjuk, Ferenc nem járta volna a falut, és Venci nem ment volna a cséplőgépre. De az apjuk, Ferenc járta a falut, kurátor volt, mit tehetett, minden munka rászakadt, abban az évben még az olajprés ügye is, mert a pap kitalálta az olajprést, a nép nem akart plusz rovatalt fizetni, és a hírük Kolozsvárig jutott, még a püspök is kiszállt hozzájuk, követelte a globális adót. Mindenki fizeti. A kisebb és gyengébb eklézsiák is. Egyedül ők ellenkeznek. A presbitérium és a száztagú gyűlés leszavazta, cirkuszoltak a templom előtt, globális adót nem fizetünk, semmiképpen, és Róza elmondhatja, ezekben a napokban is ezzel várták Ferencet a családok, ezekben a napokban, mikor Vencivel történt az a baleset, pedig Ferenc nem is a globális adó ügyében járt, az olajprést kellett lebeszélni, van az eklézsiának egy kicsi megtakarítása, ehhez mi is hozzátehetünk, ahogy mondta Ferenc, van a bankban valamennyi, csak ötvenezer lej hiányzik, ezt a hívektől kellene, utána az épületet és a gépeket beállítjuk, az még kétszázötvenezer lej, de azt már a bankkal intézzük, mondta Ferenc, és ha befejeznék végre a patáliázást, és befizetnék ezt az olajprés-rovatalt, soha többé nem fájna a fejük. Ha az egyház megvásárolná az olajpréses gépeket, hosszú évizedekre béke lehetne a faluban. És nem, nem ez a pap intézte, hogy román világ legyen, hogy elvegyék az egyház javait, iskolákat, egyetemeket, mert, ahogy mondta sokszor, százszor, a globális adót erre fordítják Kolozsváron, ebből a célból rendelték el, és ha az olajprés jövedelméből az egyház kifizetné ezeket a rovatalokat, minden családét egyen-egyenként, ezt a globális adót, ami, jól értsék meg és fogják fel végre, ez egy nagy közös érdek, erdélyi magyar érdeknek nevezné, nem volna több cirkuszolás. De nem, őket ez a nagy közös érdek, mondták, egyáltalán nem érdekli, őket a Paperdő és Gátfark, a liszt, cipő, irka. És a bolond is tudja, hogy háború lesz. Miféle dolog most itt hosszú békéről beszélni. Lerongyosodni háború előtt.

És, ha jól emlékszik Róza, Venci balesetének napján ráadásul a bikák is elszabadultak a Kökönyés utcából, a legények viccelték meg a falut. Éppen aznap. Randalíroztak az utcákon, a gyermekek és asszonyok alig merészkedtek ki, a Kökönyés utca közelébe egyáltalán. A tejet nem lehetett elhordani. Megitták végre az összes tejet, öt litret is egyetlen család, de most nem erre akar kitérni.

Mert látod, ez az Ágnis.

Ha nem történt volna Vencivel a baleset, Venci nem vette volna el Ágnist. De Ferenc a falut járta, és Vencit küldte maga helyett csépelni, és Vincinek a jobb keze odalett.

Hogy van Nagymama. Hogy van nagyanyád. Ugyanaz. Nem beszél. Négy napja.

Még visszatérhet, mondja Róza. Ahogy egykoron.

Hogyhogy egykoron. Kérdezzem anyámat, neki részletesen elmondta.

A bikák végre elfáradtak. Délutánra egymásnak dőltek a kocsma előtt, a fejüket támasztották, és nézték a férfiakat. A férfiak csak kármokodtak, törné ki az összeset nyavalya, a bikákat, a legényeket, basznának ők is, mint ezek a bikák. Nekibátorodtak, és ostorral hajtani kezdték végre az elszababadult csordát, neki a Kökönyés utcának. A bikák szépen beálltak egyes sorba, az utca közepén haladtak, mikor szembementek Venci szekerével. Mózsi bá hajtotta a szekeret Vencivel, sokáig emlegette, mikor vitte Vencit a szekér alján, és szembejöttek a bikák, a szíve majdnem elhasadt, ez volt Mózsi bá szavajárása, odamentek a szekérhez, legalább negyedórát veszítettek ezzel. Venci lópokrócon feküdt, lepedőkkel jó szorosan becsavarták a karját, óvatosan hajtotta Mózsi bá a lovakat, mert Venci jajgatott a huppadásokon, végül behunyta a szemét, és egyetlen mukk nélkül feküdt, Mózsi bá nem is mert ránézni, él-e, hal-e.

Otthon kiterítették Vencit az udvar közepére, a szomszédok szétfutottak Lidiáért és az apjukért, közban az asszonyok újrakötözték Vencit. Jó órába is beletelt, mire előkerültek Lidiáék.

És irány a vásárhelyi kórház.

Szóval, ez a hatoslányos kép, Anna, utána maga, Róza, és Jusztina, akiről fogalmam sincs, ki lehetett, és Nagymama, Ágnis és Sári, aki anyám keresztanyja. És a kép hátán, hogy egyikük bűnös, a bűnös asszony is közöttük. Erről szeretnék.

Pontosan erről beszél. Ágnisról.

Venci keze szépen gyógyult. Két ujj megmaradt a jobb kezén, és ilyen nyomorékon is, a két szem ujjával házat épített, a kaszát a csuklójához kötötte, és domboldalakat kaszált. Az ambíciója megmaradt.

De férjnek rossz volt.

Ha nem történt volna a baleset, Ágnist nem vette volna el. Ágnis sokszor menekült, éjszaka, hajnalban, Venci egészen megháborodott, fuldokolta

ilyenkor. Ezeken az éjszakákon nem lehetett lefektetni Ágnist. Az ablakban üldögélt reggelig. Kevés beszédű volt.

A rossz tulajdonságok mindenesetre a házassággal ütöttek Vencibe. Káromkodós lett. Pedig náluk senki. Venci viccelődős volt. Jó kedélyű. Csak jött a baleset, és Jusztina apja megüzente Ferencnek, ne gondolja, hogy a leányát egy nyomorékhoz adja, és ha nem tudná tapasztalatból, hogy a szerelem gyógyulós betegség, és ha nem volna Jusztinának minden ujjára három kérője, esetleg meggondolná. De Jusztinával nem ez a helyzet. És következő héten Jusztina eltűnt a faluból.

A baleset után Ferencet összerágta a lélek, kikezdte a saját lelke, kezdte s végezte, ha nem küldte volna Vencit a cséplőgépre. Ha nem így, ha nem úgy. Éjszakánként a zokogása.

Ferenc: Ha nem küldtem volna Vencit.
Lidia: Jobban lesz.
Ferenc: Nem lökték meg.
Lidia: Nem lökték.
Ferenc: Közel nyúlt.
Lidia: Közel nyúlt. Először ment cséplőgépre.
Ferenc: És közel nyúlt.
Lidia: És beszippantotta a gép szája.
Ferenc: Ha én mentem volna.
Lidia: Jobban lesz.
Ferenc: Ha megvolna az öt ujja.
Lidia: Meggyógyul.
Ferenc: Ha megvolna Jusztina.
Lidia: Meggyógyul.
Ferenc: Mondd el!
Lidia: Elmondtam.
Ferenc: Még egyszer.
Lidia: A szekér a ház előtt volt, Venci az udvar közepén, karjai az égnek álltak, a bekötözött karja is, és lihegett. És akkor megérkeztél.
Ferenc: Tovább.
Lidia: Vásárhelyre elaludt. Imádkoztunk. Végig. Nem szóban. Az operáció után az orvosok felébresztették, fiatalember, magának van élete. De sok erő kell hozzá. Tulajdonképpen rengeteg, mondták. A mi segítségünk az Úrtól van, mondtam, Aki teremtette az eget és a földet, ámen. Milyen vallású vagyok? Református bethátista.
Ferenc: Még.

Lidia: Nincs tovább. Venci hazafelé énekelt, Uram Jézus, jövök, jövök.

De Ferenc kezdte elölről, ha nem küldtem volna Vencit. Jobban lesz. Nem lökték meg? Nem lökték. Közel nyúlt. Közel nyúlt. Először ment cséplőgépre. És közel nyúlt. És beszippantotta a gép szája. Ha én mentem volna. Nem tudhatjuk. Ha megvolna az öt ujja. Meggyógyul. Ha megvolna Jusztina. Begyógyul. Mondd el! Elmondtam. Még.

A szekér a ház előtt volt, Venci az udvar közepén, karjai az égnek álltak, a bekötözött karja is, és lihegett. És akkor megérkeztél. Még. Vásárhelyre elaludt. Imádkoztunk. Végig. De nem szóban. Az operáció után az orvosok felébresztették, fiatalember, van élete. De sok erő kell. Tulajdonképpen rengeteg, mondták. A mi segítségünk az Úrtól van, mondtam, Aki teremtette az eget és a földet, ámen. Milyen vallású vagyok? Református bethátista. Még. Nincs tovább. Venci hazafelé énekelt, Uram Jézus, jövök, jövök.

Venci egy álló évig csak Jusztinára gondolt, éjjel-nappal nézte a falat.

Az Isten szerelmére, ha tudtok valamit Jusztináról.

Jusztina anyja is meglátogatta őket, ugyanazt kérdezte, ugye megmondjátok, ha tudtok valamit Jusztináról. Többször eljött hozzájuk, mindig titokban. Ez a vadállat, mondta a férjéről. Ez a lelketlen barom. És mikor utoljára meglátogatta őket, hang nélkül érkezett, beesett a kapun. Távirat érkezett Bukarestből, suttogta. Jusztina meghalt. A barátnője írt. Jusztina holtteste a Kőkeresztben van. Mert Bukarestbe ment Jusztina, szolgálni, ezt írta a barátnője. És a Kőkeresztbe került. Azt mondta, neki már édesmindegy. Az ügyvédéknél a cselédszobában vagy itt a Kőkeresztben vagy az utcán. Hogy takarít, vagy annak a rengeteg sok megbüdösödött katonának ajándékozza amije megmaradt, mert lélek nélkül mit ér a test. Az ő gyönyörű leánya elbángyásodott.

Mikor megérkezett ez a távirat Bukarestből, mikor Jusztina anyja utoljára hozzájuk futott, Venci és Ágnis már házasok voltak.

Venci indulni akart Bukarestbe. Hazahozza Jusztinát.

Ágnis elébe állt, és Venci elverte. Ágnis bezárta a kaput, innen nem mész sehová, mondta, egy hónap, és megszületik a gyermek, és Venci újból megverte.

Végül Ágnis Lidiáért üzent. Lidia megragadta Venci arcát, két tenyerébe vette, ráfújt.

Jól figyelj rám! Nem a szerelem üdvözít. Életet sem ad. Te csak menjél, és etesd meg az állatokat. Először a disznókat. Utána a marha, a két ló.

Ágnist mosni küldte a Küküllőhöz. Felszedette Ágnissal a szőnyegeket, az ágyból a lepedőket. Maradj estig a Küküllőnél. Mossál ki mindent!

Minden tiszta volt.

Este engedd be a libákat! Fejd meg a tehenet! Aztán mindjárt a vacsora.

Három napig náluk maradt, etesd meg az állatokat, mondta Vencinek másnap. Mindenekelőtt a disznókat.

Ágnist a hagymapalántához irányította. Utána jöjjön az ebéd. Este a vacsora.

Nem adok egy hónapot, mondta Lidia, és tartós ágak és hasznos gyümölcsök sarjadnak belőletek. A Lélekből, mondta Lidia. Ha a gondolatok és a szív a pokol felé tartanak, a Lélek megérkezik.

Venci még hónapokig járta a kocsmát, megrészegedett, a kocsmából esténként üzentek Ágnisnak, jöjjön érte. A gyermek születése után sem változozott a helyzet, sokszor üzentek, Venci megrészegedett. Ágnis az átalvetőbe tette a kicsi Vencit, és ha nem bírt vele egyedül, segítettek.

Jusztina teste Bukarestben maradt.

Venciből végezetül tartós ágak sarjadtak. Rengeteg szép beszéd. Ő lett a halotti beszédes.

Beleszállhatott a Lélek, véli Róza, de furcsán, nem szabályosan és nem állandó lakozással. Nem az egész életébe. A szerelmet például nem hozta el.

Amikor az a gyenge, csenevész kántor megérkezett, és az első temetésén felszólították, na most következik, és ő csak tátogott, milyen halotti beszéddel, ilyesmivel életében nem foglalkozott, mert egy kántor énekel, de ebben a faluban a halottas beszédet is a kántor, a prédikációt a pap, utána jön a halottas beszéddel a kántor, mire Venci megköszörülte a torkát, és elmondta az első halotti beszédét.

Hogy itt állunk, a mi testvérünk, Gergelyfi Lázár porhüvelyénél, aki mindvégig szorgalmas és hűséges életet élt, pedig nehéz élete volt biza, első világháború, fogság. A Drága Jóisten ott is megsegítette. Még az orosz földön is. Asszonyt adott melléje. Aki magyarul nem tud, a mai napig, és beszélni semmilyen nyelven, de a jó szíve kárpótolja a hiányt. Kereken hét év fogság. De a Jóisten kézenfogta. Hazasegítette a végtelen messzeségből. Mikor asszonyával megérkeztek Oroszországból, és a szülői házban, Gergelyfi Lázáréknál az orosz asszony mutogatni kezdett, biza megijedtek a szülők. Nem tud magyarul. És miután megtudták, nem azért nem tud, mert orosz, de süketnéma is, és így is marad, megölelték az asszonyt. Süketnéma,

de dolgos, magyarázta Lázár a szülőknek. Itthon vagytok, mondták a szülők. Felöltették őket, estig palacsintát evett az egész utca. A mi fiunk meghalt, és feltámadott, mondta a vén Gergelyfi Lázár. És Venci hozzáfűzte, a mi gondolataink távol állnak az Úristen gondolataitól, és mindneki tudja, az orosz asszony orosz létére nagy református lett.

És mikor Venci befejezte ezt az első halottas beszédét, a pap odament hozzá. Eszes vagy. Az eszed és a nyelved egyszerre mozog. Te vagy az új halotti beszédes, de a halottról beszélj ezentúl, könyörgöm, a halottról, ne az élőkről.

Gergelyfi Lázár halt meg. Nem az orosz asszony.

De Venciből hiába lett kiváló halotti beszédes. Pocsék férj maradt.

És Róza nem tudhatja, jó volt-e így. Hogy ők ketten. Venci és Ágnis. Hogy lett volna jó. Mindenesetre, ha Vencivel nem történik a baleset, és Lidia nem látja, hogy a fia egy éven át a falat nézi, Venci nem vette volna el Ágnist.

De éppen abban az évben, amikor Venci a bánatban volt, Lidia meglátogatta Ágnist. Nem ismerte közelebbről, de hallott róla. Ágnis anyja meghalt szülésben, nem is konfirmált, az apja nem hagyta, nem engedte moziba, bálba, sétálni a lányokkal, sehová, és úgy hírlett, Ágnis nem is akar menni. Templomba se.

Az *Ébresztő Hét* valahányadik napján a leányok látogatása volt soron. Lidia Sáratestvérrel ezeket a *sajnálatos helyzeteket* látogatta meg, így nevezte Sáratestvér, *sajnálatos helyzetek*, és azért engedi meg a rosszat is a Drága Jóisten, hogy nyújtsuk ki a kezünket mi is, és tárjuk ki a szívünket, dobogtassuk mások felé.

Sáratestvér diakonissza volt, és Vásárhelyről érkezett. A Drága Úrjézus pedig, mikor Lidiával és Sáratestvérrel bekopogott Ágnishoz, mikor Ágnis éppen egyedül volt otthon, mert úgy intézték, hogy egyedül legyen, az Úrjézus megkérdezte Ágnistól, leányom, ha valami nyomná a lelkedet.

Az *Ébresztő Hét* alatt a bibliaórákat mindig heti négyre emelték, és ilyenkor szép számmal érkeztek új tagok, mit mondjon Róza, százan énekeltek, *Távoli fény világol, Lesz, Aki véd, Halld a vihar zaján át, Van menedék, Van menedék,* Van.

A teadélutánokból begyűjtött adományokból megvásárolták az irkákat a helyi szegényeknek, elküldték a Szászvárosi Árvaháznak és a Református Kórháznak az adományokat, és még maradt is. A maradékból végre megvásárolhatták a hiányzó Halleluja-énekeskönyveket.

Abban az évben egyiket Ágnis kapta.

Nem tudjuk, mi lett volna. Ha nem lett volna az olajprés-ügy, és Ferencnek nem sokasodnak meg ennyire a dolgai, és nem küldi Vencit maga helyett a cséplőgépre. De Lidia nem nézhette tétlenül.

Miután a jótékonysági előadást megszervezték, és kinyitották a perselyt, meginspektálták a faluban az árvák és a rokkantak helyzetét, a szövetkezeti boltban pedig bevásároltak, és igés lapokat csúsztattak a helyi árvák csomagjaiba, és Ágnis mindenben segítkezett, Lidiának a lelkébe szállt a gondolat.

Vajon szerethetnél még férfit? Szerethetnéd én fiamat.

Lidia nem mondta el senkinek Ágnis titkát, egyedül Vencinek. Rózának sem. Csak amikor Róza reménytelenebb szerelemben égett, és kijelentette Lidiának, az ő elátkozott életének legyen vége. Ekkor Lidiának kifutott a száján, mindent elmondott Ágnisról. Megrázta Róza vállát. Te nem tudod, mit beszélsz.

És Róza most elmondhatja, Lidia soha, de soha nem volt ilyen szép, arca kivilágította, felmelegítette a szobát. Miket beszélsz? Mit szóljon Ágnis? Téged nem fogdos apád, mondta Rózának, neked nem nyúl a lábad közé, még vérzéskor is, hogy kiokádod a beleidet, és napokig csak macskát, kutyát és tyúkokat látnál. Bokrokat. Senki pillantását sem állod. Nézd meg Ágnist, saját stafírungját sem hozta el Vencihez. Ott hagyta a drága holmikat, ingek, alsószoknyák, a sok dunyha, párnahéj. Még legeslegutolsó este is utána lódult az apja. Ágnis hiába futott az asztal körül, hiába vetette le a cipőjét is, nehogy elcsússzon, a stafírungos ágyról mindent lerántott, lepedőket, párnákat, botoljon meg az a mocskos apja, mert Ágnis éppen a stafírungját rendezte, számbavette a paplanokat, dunyhákat, párnák, párnahéjak, törlők, a gyönyörű, magasra vetett ágyon. Az apja felé rúgta a stafírunghegyet.

Az apja felé rúgta a stafírungját, botoljon meg a kurva pénzében, és a Drágajóisten döglessze meg a belét.

És akkor futott Ágnis hozzájuk.

Az egyezség már előtte megtörtént, Venci kész elvenni Ágnist. Ha elfogadsz így, mondta Ágnis Vencinek. Rendes esküvőjük nem volt, és nem is hiányzott.

Lidia még aznap este bevezette Ágnist a bibliaórás asszonyi közösségbe. Megkérdezte tőlük, kik vagyunk mi, hogy ítélezzünk. Ha a Drága Úrjézus, egyszersmindenkorra tisztán megmondta, bűneid megbocsáttattak. Hová máshová léphetnénk. Ágnist először levetkőztették, utána felöltöztették. Most mondjátok el, ha kifogásotok van ellene. Sáratestvér is ezt üzeni. Én Vásárhelyről imádkozom értetek, ezt írja, és felolvasta Sáratestvér teljes levelét.

Ágnist egy órán belül menyasszonnyá avanzsálták az asszonyok.

Másnap jótékonysági teadélután volt, és jó sok készülnivaló lett volna, ki főzi a teát, ki fogadja a fiatalokat, és a frissen konfirmáltakat, és ki lesz az Ige-felelős, az éneksegítő, hiába, ezt nem lehet halogatni, sürgősség, jelentette be Lidia, kiragadni Ágnist a Sátán kezéből.

Lidia kinyújtotta a kezét, jövel, mondta Ágnisnak, mert Isten előtt nincsen személyválogatás, és Ágnis indult, közönséges, hétköznapi ruhában. Lidia ezután az asszonyokat szólította, jöjjetek. Ágnis menyasszonyságához. Levetkőztette Ágnist, egy szál pendelyben álldogállt. De nem esett kétségbe. Nem is szégyellte magát, Ágnisra rátekintett az Úr, magyarázta Lidia, férjhez megy.

És a Lélek és a menyasszony ezt mondja, jövel, és a ki csak hallja, mondja ezt, hogy jövel, jövel, de hová jövel, kérdezték az asszonyok, mert ez az ige most nem idevaló, ez csak rendes menyasszonnyal és rendes vőlegénnyel.

Kicsit belezavarodtam, mondta Lidia.

Mire megsajnálták Lidiát, és egyszerre mondták, *jövel, a Lélek és a menyasszony ezt mondja.*

Lidia Ágnis hasára fújt, mit érzel, kérdezte. Szégyent. És most. Szégyent. És ti mit mondotok, kérdezte Lidia a többiektől. Hányan voltak, kérdezem Rózát. Ezek a többiek. Legalább ötvenen, mondta Róza. Mondjatok áldást, kérte Lidia őket, vagy valami szépet. *Ha valaki hisz énbennem, élő vizek folyamai ömlenek annak belsejéből,* mondta Péterfi Juci. Tovább. *Mindenre van erőm a Krisztusban.* Tovább. *Elég néked az én kegyelmem.* Tíznél többen felszólaltak. Most a saját szavaitokat, kérte őket Lidia, saját szavatokat adjátok.

Felállt Pioda Anna, és Ágnis nyakára fújt. Utána Madaras Cérók Zéfi, Kanka Jolán, Dósa Sulya Margit, Ábris Róza. Az egész első sor. A másodikból is sokan, szinte mindenki. Simogatták Ágnis fejét, vállát, Ágnes testének minden darabját. Comb, nyak, csukló, lapocka. Nincs több szabad bőröd, kacagtak. Megforgatták, hogy beleszédült.

Mit érzel, kérdezte Lidia. Hogy menyasszony vagyok, válaszolta Ágnis. Még egyszer, kérte Lidia. Menyasszony. Ki a menyasszony, kérdezte Lidia. Én vagyok.

Korpa Tamás

TRANZAKCIÓK VII.

a képzelet a begyulladt fogban vakációzik.

**

smaragdos gyep, zöld retorika. elszórva
benne válságrégiók, porzó fűtörzsek, -torzsák, -tönkök.
alakzatambivalenciák az ápolt
udvaron.

**

a fű foltokban sül oda a
földhöz.
a gémeskút mint biodíszlet.

**

aztán szemet tetováltatott a szemhéjára.
ha lehunyta, láthatóvá vált a jámbor duplum.
ahogy nézem, az már tusakodás,
közelharc pillantással.

**

megáll előttem. dörzsölni kezdi meztelen talpával
csupasz lábszárát.

**

elegendő fél adag stresszinjekció ahhoz, hogy a hiszékeny
hóvirágban
elterjessze az örök tél ígéretét.

**

fölébe guggol, és addig csorgatja rá vizeletét,
amíg a tűz sziszegve kihuny, s viszkető
helyet hagy maga után az elképedt
réten.

**

érintésemlékek rajzolódnak ki bőrödön.
a pólód vaskos verejtékfreskók lepik el.
sebed, legyek édes kútja.

**

likőröztem a kétéves fiammal.
a fény kíméletlenül hevítette poharainkat.

**

mint a tó csonttalan hínárjai, úgy tekerednek, úgy
csavarodnak a megpuhult mutatók a falióra
üvege alatt, most.

**

a kutyája száját használta hamuzónak.
készséges eb.
mígnem a semmi nyitogatta száját a semmire.

**

ha megéhezel, készíts az agyadból omlettet.

**

töltjük a fejünket azóta is.

**

digitális fotókeret az almáriumon a befőttek, kompótok
üveghengereinek
támasztva.
a pulzusodra
tovasuhanó, meglassuló, átpörgő felvételek.

**

azt susogja, *mindent adj*, a ginzengcserjém,
akinek porrá őrlöm a leveleit, és
megeszem.
emlékezetet adj, susogja, *hogy megszabadíthassalak*
a feledékenységtől.
szinte kikecmereg az agyagcserépből.
hallgass már rám, susogja újra.

**

huszonkét férfi ujjlenyomatát gyűjtötték be a testedről.

**

ha nedvesség éri, felébred a szemérmed.
kivirágzik a lábaid között.

**

menyasszonyi fátyol, de tükörüvegből.

**

rókaformájú kulcsot hordok magamnál.
sivatagsárga, ravasz és réz,
a próbatételek idején még jól jöhet.
vajon nyitja-e, amivel kudarcot vallottak
korábbi kulcsaim?
mindegy, árnyékot vet. tehát továbbra is
velem marad.

**

megbolondult nyelv forró szájüregbe zárva.

**

preventív villámok előbb.
rajtakapni a sötétben a sötétséget a sötétséggel.
aztán mennydörgés-duett.

**

a szél ellopja a vízimalom kerepelését. egy közeli, csöndes
völgyben ereszti szabadon.

**

a kitépett lúdtoll
még mindig mozog,
mintha elfelejtette volna,
nincs már szárny körülötte.

**

fekete hajszáladat fűztem a tűbe, hogy visszavarrjam,
lefoszlott nadrággombomat.

**

csipkelekvár szivárog a nemi szervéből.

**

branül mint testékszer. apró kézfejdiadém.
beleszáradva egyetlen barna vérpetty.

**

a fűrószár áriái a betonjárdában.
        a furulya vakondtúrásai a levegőben.

**

folytassuk a taktilis szappanoperát,
ha már duplájára duzzadt a nyelved,
kérted,
az ebédlőasztallapra felfeküdve.

**

illuminálló gyümölcshúsmassza a betakarítatlan,
túlérett barackfa alatt.

**

addig hallgatta Dave Lombardo dobszólóját, amíg tanulékony
szíve át nem vette az adakozó hangfaltól
a lüktetést.
élni, ezután így, öt liter felkavarodott vérrel a testében.

**

felelni, az egész anyagból, istenem, az egészből,
nézegetem, lapozgatom,
hátamon tűzpiros tűzoltókészülék,
felelni, felelni miből is, az egészből, istenem,
az öngyulladásra hajlamos csipkebokorból,
amelynek leveleit napjában többször
átutazza
az izzó, vörös parázs,
felelni, az egész anyagból, az egészből,
istenem.

Ferencz Imre

TAVASZTÓL ŐSZIG

E telepen hajdanában
munkásszállókon tanyáztam
vaságyon háltam sodronyon
s eltűnődtem a sorsomon
amely aztán jobbra fordult
mert ahogy az idő telt-múlt
laboránsból hivatalnok
lettem én vagyis pénztárnok
aztán katonának vittek
fegyvert adtak a vitéznek
persze mindez már csak emlék
rég volt de lám előjön még
később aztán visszatértem
és egy viskót építettem
van itt immár nekem házam
az éjszaka is benne háltam
tavasztól őszig itt lakom
keletre néz az ablakom
búslakodni nincsen okom
most is lám e versem rovom
málnát szedek máskor gombát
többnyire hiripet s rókát
áfonyát gyűjtök és szedret
nem lóbálok üres vedret
ne mondja senki hogy lopja
a napot s eltékozolja
amit az Istentől kapott
azt a néhány talentumot
útra kelek ha tehetem
indulót dobog a szívem
csörtetek még az avaron
amíg a talpam feldobom

2023. Hargitafürdő

VÁRJUK KI A VÉGÉT

Meghallgattam
a prédikátor prédikációját
amely arról szólt hogy boldogok
a szegények és boldogtalanok a gazdagok
kicsit sok volt nekem ez a tananyag
kicsit megviselt ez a lecke
gondoltam megvigasztalom magam
egy pohár sör mellett
a sarki kocsmában

Uram
(nyílott fohászra az ajkam)
én úgy vélem hogy boldogok akik boldogok
és boldogtalanok akik boldogtalanok
és a boldogok nem boldogtalanok
és a boldogtalanok nem boldogok

Uram
lehet hogy én
túlságosan leegyszerűsítem a dolgokat
mondhatni sarkítok a sarki kocsmában
bocsásd meg nekem a gyengeségemet
ha valaki most megkérdezné tőlem hogy
boldognak érzem-e magamat vagy sem
csak ekmekelni tudnék csak teketóriázni
mondván hogy nem is tudom
mert boldognak nem vagyok elég szegény
és boldogtalannak nem vagyok elég gazdag
hát azt sem tudom mire és mennyire
taksáljam magam

Uram
elhiszem azt hogy aki a mennybe jut
az boldog lesz és aki a pokolra jut
az boldogtalan lesz

de a magam boldogságáról
vagy boldogtalanságáról nyilatkozni őszintén
majd csak a helyszínen tudok

Uram ezért azt mondom neked
várjuk ki a végét

2024. február 19.

HADSZÍNTÉR

A két világháború között
megfordult a nagyvilágban
mérlegelte a megélhetési lehetőségeket
van kereslet van kínálat
jó ha a kínálat kielégíti a keresletet
jó ha a kereslet kielégíti a kínálatot
iparkodott volt iparengedélye
városon azt mondták
prostitúcióból prosperál
falun csak azt mondták
bárcás kurva

aztán
a bécsi döntés után
írtak neki a szülei
jobb ha hazatakarodol
a megtakarított pénzeddel
és ő hazatakarodott

aztán háborús évek következtek
és véletlenül végigvonult rajta a német hadsereg
és véletlenül végigvonult rajta az orosz hadsereg is
a háború végén már jól domborodott a hasa

kíváncsi vagyok
mondotta elmélázva
német lesz-e belőle vagy orosz
aztán csodálkozott mert a gyermek
egy szót sem szólt németül
egy szót sem szólt oroszul
pedig már elmúlt volt kétéves

viszont magyarul
rövidesen már úgy kezdett káromkodni
mintha az apja a visszavonuló magyar
hadseregben egy ló nélkül maradt
huszárkapitány lett volna

2024. február 24.

Fischer Botond

ÍBER

61.

Eleredt az eső. Ez nem volt azért akkora katasztrófa, a kabátjaik vízállók voltak, a hátizsákjaik le voltak nájlonozva. De néhány óra múlva már kellemetlen volt, főként a sár, amiben tocsogniuk kellett. És estére valami szállást kellett keresniük. *Én aznap végtelenül energiátlan és rosszkedvű voltam, csak vonszoltam magam Mária és Cornel után. Le-lemaradtam, úgy figyeltem a kapucnim alól, hogy ezek ketten tanakodnak, mesélnek, nevetnek, s közben tettem egyik lábamat a másik után, és minden lépés nehezemre esett. Az esőnek hála, hamar megálltunk, délután találtunk egy fából épített, viszonylag jó állapotban lévő fészerszerűséget, volt három fala és teteje, a célnak tökéletesen megfelelt.*

Nem raktak tüzet. Fel sem merült, örültek, hogy megúszták az előző estét. Estére mindhárman elkedvetlenedtek, elfáradtak, enniük nem volt mit. Csak feküdtek, és hallgatták az eső kopogását a tetőn.

De aztán másféle neszeket kezdtek hallani. *Talán egy állat motozását. De lehetett a szél is, bár nem tűnt annyira erősnek, hogy ágakat fújna a fészer falához.* Mindhárman felfigyeltek a zajokra, felültek. Egyre egyértelműbbé vált, hogy nem a szél az, nem is a fa vetemedése, hanem egy élőlény. Mindenki a puskájára tette a kezét, és feszülten várt. Egy középtermetű, szürke kutya jelent meg az építmény nyitott oldalán. *Én rögtön tölteni akartam a puskát, de Cornel rám szólt:*

– Ne! Egyedül van és nem támad! Ne bántsuk egyelőre. – A kutya nyugodt maradt, leült az eresz alatt, de a falak határolta téglalapon kívül, *mintha mi hárman egy színpadon lettünk volna, a kutya pedig a nézőtéren, az első sorban, ült higgadtan, kíváncsian, átbámult a negyedik, láthatatlan falon.* – Tiszta és nyugodt, látszik, hogy van gazdája. Várjunk egy kicsit. – És Cornel azzal csőre töltötte a puskáját. *Mária és én is követtük a példáját.*

– Vin cu pace – szólalt meg egy férfihang bal oldalról, a falon túlról, a bentiek látómezején kívül. Aztán magyarul folytatta: – Békével jövök. – Egy sötét bőrű, ötven körüli férfi lépett be felemelt kézzel a kutya mellé. – Florinnak hívnak, nincs semmi rossz szándékom. – Cornel rögtön letette a puskát, felállt, és meghajolt a férfi előtt, aki ezután le is eresztette a kezét. *Mária és én még mindig görcsösen kapaszkodtunk a puskába. Nem értettem Cornel felelőtlennek tűnő viselkedését.* A kutya és az ember beljebb jöttek, és

letelepedtek a többiek közé. Aurél és Mária még mindig feszültek voltak, bár kisebb lelkesedéssel szorították a fegyvert.

– Hogy találtál ránk? – kérdezte Cornel.

– Már a tegnap esti tüzetek óta figyeltünk titeket. – A kutya közben beljebb merészkedett, körülszaglászott mindenkit, *megsimogattam a fejét, hozzám dörgölőzött, és egy pillanatra minden olyan normálisnak tűnt, mint azelőtt.* – Ő Leurka – bökött a kutyára –, neki a feladata eldönteni, hogy mit kezdjünk az idegenekkel. És most úgy döntött, hogy eljöhettek a táborunkba.

Mária és én még mindig zavartak voltunk, de Cornel lazán és természetesen viselkedett. Még ez is gyanús volt. Rögtön belement, hogy menjünk Florinnal, minket meg sem kérdezett. Az éjszakát a fészerben töltötték, tüzet is raktak. Aurélt és Máriát végül a fenséges étel nyugtatta meg, Florin ugyanis olyasmit vett elő a hátizsákjából, amit hosszú hosszú évek óta nem ettek: kenyeret. Vagyis inkább lepény volt, lapos, de a belseje könnyű és levegős. Úgy ették, mint a mannát. Aztán előkerült Florin utolsó, még nagyobb és meglepőbb ajándéka: a bor. Egy literes üveg fehér, savanykás, fanyar bort vett elő. Körbeadták az üveget, félórán belül elfogyott az egész. *És ez megint transzcendens élmény volt, ezúttal nemcsak az eufória, hanem az ízorgia miatt is, amit a szánkban éreztünk. A félelem, az elővigyázatosság, a gyanú feloldódott, boldogan aludtunk reggelig.*

Hajnalban keltek, nehéz fejjel, és amilyen hamar csak sikerült, el is indultak. Egész nap mentek, nem sok szó esett közöttük. A Nap már lefelé ereszkedett az égen, és még mindig vonultak.

– Nem értem, ha ilyen messzire van a táborotok a másik irányba, akkor hogy vehettetek észre minket tegnapelőtt este? És hogy értél el hozzánk ilyen hamar? – megint Mária mondta ki a fontos kérdéseket.

– Ha nem látnánk és nem érnénk messzebbre, mint arra bárki is számítana, nem tudnánk megvédeni magunkat. – Florin ennyit válaszolt, és látszott, hogy ez a kérdés nem lesz jobban megvilágítva. Kérdezősködtek még, például hogy ők voltak-e ott két héttel azelőtt a falunál, ahol az ismeretlen csapatot látták, akik elől elmenekültek. Azt a választ kapták, hogy nem, ők nem jártak arra. Visszakérdezett, hogy vajon voltak-e kutyák, lovak, szekerek a sokaságban. *Mondtuk, hogy nem, csak lassan mozgó embereket láttunk, azt is nagyon messziről.*

– Akkor azok nem a mieink voltak – jegyezte meg Florin. Mária rákérdezett, hogy kik azok a „mieink", de a válasz elsikkadt valahol.

Az út utolsó részét, vagy kétórányit, már sötétben tették meg, késő este lett, mire közeledni kezdtek a táborhoz. Először a kutyák jelentek meg.

Előbb kettő, aztán még kettő, hatalmas termetű pásztorkutyák. *Ösztönösen összerándult a gyomrom, és legszívesebben nyúltam volna megint a puskám után, de a kutyák jámborak és barátságosak voltak. Florin ismerősként köszöntötte őket. Látták, hogy az ő és Leurka társaságában vagyunk, és ez elég volt nekik a bizalomhoz. Az egyik mellém szegődött, vidáman csóválta a farkát, és mosolygott, rátettem a kezem, annak még inkább örült, megsimogattam a fejét (a mellem magasságában volt), azután nem is tágított mellőlem, míg a táborba nem értünk, eldöntötte, hogy barátok vagyunk.*

De még nem voltunk ott, még mindig a sötét, éjszakai erdő alig követhető ösvényén baktattunk. Majd emberek érkeztek szemből, a sötétből. A bőrük a Floriné hoz hasonlóan barnás-karamelles volt. A kutyák örömmel fogadták őket, Florin összeölelkezett velük. Cornel meghajolt az újonnan jöttek előtt, *de az volt a furcsa, hogy az egyikkel összeölelkezett. És utána úgy viselkedett, mintha mi sem történt volna.* Aztán lassan-lassan elérték a tábort. Egy völgy fölé értek, a kutyák előreszaladtak, és lent, a patak medre mellett vagy negyven szekér, sok-sok ember, zaj, emberi beszéd foszlányai, épített tűzhely, pislákoló fények, élet várta őket.

A szekerek félcső formájú tetőzettel voltak lefedve. Egy szabályos, fordított trapéz volt a szekérkas, rajta a félcső alakú, főleg nájlonból és ágakból készített fedés. És ez a látvány számomra rögtön torokszorító nosztalgiarohamot okozott. Gyerekkorom óta nem láttam ilyet, gyerekkorom óta nem láttam cigánytábort. Ilyen nagyot pedig soha, akkoriban négy-öt szekérrel jártak, legalábbis én így emlékszem.

62.

Zsúfoltan vótunk a vonaton, nagyon sok ember, de egy ülís vígül csak akadt mindegyikünknek. A vonat monoton zakatolása, ringatása hamar elaltatta mindannyiukat. Vagy egy óra múlva tértek csak magukhoz, arra, hogy nagyon fáznak. Schulteis is ébren volt, pedig ő nem fázott az új kabátjában. Valóban nagyon hideg volt a vonaton, látszott a lehelet.

– Felváltva kellene viseljük azt a kabátot, jusson mindenkinek egy kis meleg – javasolta Czier Pityu.

– Igazad van – szólt lehajtott fejjel Schulteis, és már vette is le a kabátot, nyújtotta Pityunak.

– Adjad a Kreiternek. – És a kicsi oda is adta. Kreiter Mihály perceken belül elaludt, miután felvette a bundás kabátot. Csend volt a vonaton, főleg ahhoz képest, hogy mennyi ember zsúfolódott össze. Schulteis kinyitotta a hátizsákját, belenyúlt, kivett belőle egy könyvet, és elkezdte olvasni.

– Az meg mi az isten? – kérdezte Czier. – Az egy kibaszott könyv?

– Igen – nézett rá ijedten Schulteis.

– Te képes vótál egy kurva könyvet átcipelni a fél világon? Egy, legalább kilós könyvet a zsákodba'? Mikor itt a világvége? Te egy kurva könyvet cipelsz?

– Igen. – Schulteis csak ennyit mondott, bár elvörösödött. Visszabújt a könyvébe (*A vas fiai* Kodolányitól), közben vakarózott, hol a térdét, hol a csuklóját, hol a nyakát vagy az ujjai közét vakarta.

A vonat néhány óra alatt megérkezett Passauba, vasúton nem volt nagy a távolság. *De mire leszálltunk, mán a peronon, mind vakaróztunk. A legjobban a Kreiter. De Schulteis is nagyon elszántan vakarózott. És hát mink is. Megníztük jobban magunkat, meg egymást is, és hát mind tele vótunk bolhával.*

– A kurva isten lova bassza szájba azt a kabátot, meg aztat is, amék néked adta! – *Káromkodva típtem le a Kreiterrűl a bolhafíszek kabátot, fejbe ütöttem véle a Schulteist, osztán olyan messzire dobtam be a sínek közé, amennyire csak bírtam. A kölyök szeme könnybe lábadt:*

– Hülye vagy, az egy teljesen jó kabát vót!

– És tele vót bolhával, te idióta! – förmedt rá a kicsire Pityu is.

Passau gyönyörüszíp város. Wunderschön Stadt. Bécs is nagyon szíp, de túlságba nagy, zajos, koszos. Túl sok ember. De ez a Passau, ez valahogy mindenbül annyit vesz magába, amennyi még jó. És hát szebbníl szebb házak, templomok. És ahogy a három folyó összeír, és mindegyiknek más a színe, még sok-sok kilométer után is, az különösen szíp. Még egy napot eltöltöttek a városban, császkáltak ide-oda. Egy körülbelül velük egyidős, szép hajú, szép ruhájú fiúval is megismerkedtek az egyik parkban.

– Nektek nagyon viszket mindenetek! – szólt oda hozzájuk derűsen. És hát a bolhák tényleg nagyon csípték, bosszantották őket. De ez ebben a pillanatban nagyjából annyira tűnt fontosnak, mint a túl erős március végi napsütés vagy egy elzsibbadt kézfej, lábfej, ha az ember a feneke alatt felejtette.

63.

Medzsünk. Medzsünk, osztán medzsünk bele az erdelőbe. Né, ottott egy bonga, egy lagóca, de vajh az ottott egy gyilkolós vagy egy nyammfinom lagóca? Nem, ez gyilkolós, kell a feneseggnek. Né, ottott egy szamolca, sok szamolca, mán ez kell, paklolom a gerebenbe. Tyűk és akkor látogatom, hogy arrébb füst, a szagját is szagolom. De akkor a többiekmink is már szagolnak a lebegőbe, gyorsul a dobogásuk, halkan jajgatnak. Átslasszingolok én is a piros oldalra, ahol Burku, az erős szagolgatja a lebegőt. Csendesbe változzuk

a menést, mi a fenesegg, milyen tűz! Milyen bűz. Alálapulva kinézzük a fák takarójából a tisztásságot, és ott mintha idegen többiekmink volnának. Naggyon réges voltunk ebben az eredőben, van harminc holdjövésmenés is, miolta sok szülésezett, sok halálgatott azolta. Kik ezek az idegen többiekmink. Láthatásunk szerént csak olyanminthák. Küssebbek. Küssebb a fejük. A tíztűz környül hangosak, isznak egy csunyhabunkó víztartóból, idegen hangokat hallatnak, ami többiekminket megijjeszt.

Mendegélünk a ligetes-cserjésben, és szemembe ötlik egy gombácska, talán bizony galóca lesz az, de milyen, kérdem kíváncsian, a kegyetlen vagy a mennyei ízű, aztán látom, hogy a zöldes kalapú iszony az, hát ez nem érdekel, de ekkor már nem is a galócán csügg a szemem, egyre sűrűbben állnak a fák, gyorsan haladunk a többiekkel. A szemem sarkába akad belé a szamócaszín, és valóban: szamóca az, kapdosom is rögtön a szedegetőhálómba, ám ekkor füst illata csapja meg az orrom, és látom, látjuk is az ég felé törő, szürkésen gomolygó oszlopot. Társaim zaklatott, de ijedten halk vijjogása világossá teszi, hogy ők is észrevették ezt a furcsaságot, de hiszen a tűz titkait csak mi ismerhetjük, át is lépkedek a jobb oldalra, ahol Szónia, az öreganya fejét, orrát éppen a gomoly, az otthonos illat felé forgatja-ferdíti, lopakodva araszolunk tovább, és a fák sűrűjéből lessük meg, mi ez a furcsa csoda: olyan, mintha a nagyobbacska tisztáson mi lennénk. A Hold nagyon sokszor, talán huszonnyolcszor is elfogyott és újratelt, mióta ezen a tájon barangoltunk legutóbb, sokan születtek, sokan haltak azóta. Ahogy jobban szemügyre vesszük őket, már egyértelmű: hasonlítanak, de nagyon mások is, mint mi vagyunk: nagyobbak, sokkalta nagyobbak nálunk, de van tüzük, akárcsak nekünk! Furcsa, számunkra ijesztő, mély hangokat ordítanak, mintha a nők is férfihangon, és egy különös, gyönyörű formájú és színű amforát adogatnak egymásnak, abból isznak folyamatosan.

Naple. Viddzsahúdzodzkodunk bele az erdelőbe, nem keresgedünk balrangot, csak jól messzire, ne horkolásunkat hallják ezek a kisfejű, kisvállú majnemmink. Napfel. Burku, az erős döngdöl nekünktöbbieknek:

– Ezek a furcsa gnómok gonosz szellemek, fel akarták venni a mi alakunkat, de nem sikerült nekik! Kicsi a fejük, kicsi a válluk és a mellük, nagy a faszuk! Gonoszak! A szellemek azt súgták, hogy el kell őket pusztítani. Gyerünk!

Miközben a Nap átbucskázik a világ peremén, és előkúszik a sötétség, mi visszahátrálunk mélyen az erdőbe, nem keresünk barlanghajlékot, csak az öreg fák tövében húzzuk meg magunkat, míg az álomidőben frissülünk, jó messzire a tisztástól, nehogy észrevegyenek minket az óriások, még a tűz

oltalmáról is lemondunk ezen a baljós éjjelen. A pirkadat első fényeire ébredve már mindannyian izgatottak vagyunk, és a gyomrunk is azt követeli, hogy folytassuk a mai nap is az életet, de ekkor Szónia, az öreganya szólal nagy és éneklő hanggal, ami a szellemek jelenlétét jelenti, akik az ő bölcs hangján beszélnek:

– Ilienfala képzefereg átalányveve és bonhoklánik! Képkerevi itigla házopla dővidény parrag, parrag ditláf, parrag tömöflév, dem demeszkeni forgetóbla mánteker uglon, uglain doblan. – Vagyis hogy az óriások a haláldémon szerzetei volnának, nincs más választásunk, el kell pusztítanunk őket, hogy írmagjuk se maradjon, ezt meg kell tennünk, még ha nehéz is.

Újbólilag settengetünk, a tisztás környe, a kisfejűek furán. Kevesebbnek feltűnhődnek. Egy botozattal baszogatják a földezetet, szúrkálnak, vájkálnak, hajolnak, bajolnak, tépgetnek ilyen gazt, smajdignak olyan gazt. Varázsonolnak valamit a földezettel. Burku üvöltöz, többiekmink bömbölve rohanvást a kisfejűekre, tyűk, vértakony, fájdalom, halálgatunk sokan, de többiekők mind. Van az örem, van a bűn, elfáradozás, de azon a Nap alatt sokat eszünk, megemésztjük a kisfejűeket, kiszedjük a csontjuk és a fejük velejáróját, szopingáljuk. Megisszuk a csunyhabunkó víztartóból a vizüket, de nem víz, rossz, de jó. Öl, de szül.

Ahogy a Nap emelkedik az égen, mi is megindulunk a félelmetessé vált, reggeli fényben még nagyobbnak, egész nagynak tűnő tisztás felé, hogy beteljesítsük a végzetünket. Kilessük az óriásokat, akik egészen különösen viselkednek, és mintha kevesebben is volnának, de szürkületben és napsütésben másként és másként látja a szerzet, másként számolja meg a valóságot. Különösen viselkednek az óriások, egy hosszú, hegyes pálcabottal vájják a földet, vizet hordanak rá a patakból, ezeket s azokat a növényeket kitépkedik, és egyetlen, bolyhos, magos fűszálat pediglen úgy babusgatnak, mintha a gyermekük volna. De Szónia felvisít, mint a végzet keselyűje, és már rohanunk is a tisztás felé, és sokkal többen vagyunk, mint az óriások, csak a derekukig érünk, mégis egytől egyig meghalnak a félelemben, a vérben, a fájdalomban, és ez a félelem, vér és fájdalom, és igen, a halál minket is ugyanúgy érint és bemocskol, de mégis: mi megmaradunk, alig tízentizenöten vannak közülünk, akik már végleg az álomidőben ragadnak. De a csatának vége szakad, és mi, a szellemek parancsához illően, falatozunk, lakomázunk az óriások húsából, főleg csontjuk és agyuk velejéből, nehéz munka hozzáférni ezekhez az isteni lényegekhez a démoni keménységű csontok mögött. Aztán megisszuk azt a halálszagú és -ízű italt, amit az angyali kecsességű amforákban találunk, amiben sürjen úszkálnak a babusga-

tott magos fűszálak, megisszuk, és megvadulunk, megbölcsülünk, mintha bizony az isteni gombácskából ettünk volna, de nem a szellemekkel, mint a gombácskák után, hanem a démonokkal beszélgetünk kábultságunkban, de nem félünk tőlük, együtt táncolunk és visítunk velük, könnyű ez a kábultság, nincs benne semmi félelem, de szeretet sem sok.

Bebabócázgatva találgatás tőlünk a balrang, ahol ezek a kisfejűek állandóan, de állandóan bebújóznak, anyahosszabbítás, többiekmink oda be alunni. Csunyhabalrang, van festve a falrazatra, de csunyhacsunyha, kriszkraszhülyeségek, nem szépek, mint többiekmieink szép rajzolatjai. Mink szép szőrolifántokat, farkancsokat, ezek kriszkraszhülyeségeket. Kisfejűek.

A szörnyű nagy észvesztés, aztán szörnyű nagy álomvágyba csap át, behatolunk a barlangba, amit egykoron mi is sokat használtunk, és ahol most az óriások, úgy tűnik, folytonosan-folytonosan benne laknak, mintha egy állandó anyaméhben. És megdöbbenünk, hogy milyen szépségeket festettek a falra, mintha a gombácskáktól kapott, becsukott szemmel látható szépségeket sikerült volna a falra teremteniük, és ebben a szépségben, a démonokkal való kibékülés és tánc örömével, jóllakottan távozunk, vissza se nézve, az álomidőbe.

Álomálomban hülye kisfejű beszél valami hülyeséget, a többiekmink is érti, pedig hülyenyelven ugat, mint a szelídfarkas, mikor torkozatán akad a cafat. De hülyeséget ugat.

Az álomidőben mind ugyanazt látjuk, mind ugyanazt halljuk, ahogy egy óriás, hasonlatos ezekhez, akiket legyőznünk adatott, beszél, azon a mély, félelmetes hangon, amit az óriások hallatnak, és az ő, számunkra érthetetlen módján, de mégis értjük, az álomidő ajándéka ez. Értjük, de nem értjük, mintha olyan füvekről, fákról, állatokról, gombákról beszélne, amiket mi nem ismerünk, mintha olyan cselekedetekről, amik nem is léteznek, mintha olyan szellemeknek mondaná ezeket az egyszerre érthetetlen és érthető dolgokat, akiket mi nem ismerünk. „A neandervölgyi emberek és a vadászó-gyűjtögető sapiensek művészete érdekes módon sokkal gazdagabb volt, mint a letelepedetteké, földműves-állattenyésztőké. A floresiensisekről nem sokat tudunk, az agyuk sokkal kisebb volt, művészetet nem hagytak hátra, mégsem mondhatjuk, hogy ne lettek volna emberek. Mindegy is, csak mi maradtunk, sapiensek, ezek a nagyobb és kisebb szerzetek pedig a génjeinkben élnek csak tovább. Ettől még, szerintem, embereknek kell neveznünk őket."

Reggeg arra kelünk, hogy halunk, többiekmink nagy része halottan kel, aki kel, az is kell a kisfejűeknek, dzsönnek, dzsönnek, kurva sokan vadzsnak, honnen ennyien, mind meghalunk bazmeg reggeg.

A pirkadatot nemcsak a Nap, de a vérünk is vörösre festi. Legtöbbünk vissza sem tér az álomidőből, visszatérés nélkül lép át a szellemek közé, a vámot és a révet a vérével és a velejével fizeti meg. Akik vissza tudunk térni pár percre, azt látjuk az összes félelem súlyával a szívünkön, hogy az óriások rengetegen vannak, tizenkétszer többen, mint mi, és a mi kis törékeny testünket úgy törik össze pillanatok alatt, mint mi egy-egy mókus és nyuszi testét. Senki nem marad közülünk, aki tovább beszélhetne füvekkel, fákkal, állatokkal, gombákkal, földi szellemekkel, nem kellett volna, jaj, nem kellett volna a magos fű italát megigyuk, nem kellett volna, jaj, nem kellett volna a démonokkal parolázni.

„Nagyon sokan vagyunk, nagyon sokan, és egyre többen."

Nagy Zalán

ISKOLAI FOGALMAZÁS A KONSZOLIDÁLT ŐSZRŐL

PAZS-nak

Ahogyan életre kelti Frankensteint
nem az áram, még csak nem is a bűntudat,
hanem valami izmos, de homályos szándék,
úgy kelsz fel reggelente megöntözni
a szemölcskaktuszod. Általában
a rutinos teremtés, nem pedig a testen végigfutó
libabőr érdekel. Tudsz-e ollóval nyúlni
a folyamatossághoz? Csipás volt-e
Frankenstein szeme?

Általában belezavarodsz
a több szálon futó cselekménybe.
Akad még pár egyértelműség.
Egy ablakkeretbe zárt kert.
A kos konkorú, ég felé mutató szarva.
Hogy a réznek mégis lehet szaga.
A lány, aki balladát sóhajt beléd
elfeledett városi legendákról,
a mellékszereplők:
két tintásüveg és egy doboz gyufa.
Statiszta nincs. Ősz van.
Forgatókönyvek pörögnek
gravitációs képtelenségben.

(

– Kiről szól ez a történet, úgy igazán? – kérdi József, markában kavicsot rejteget.
– Tudtad, hogy a Frankenstein nevet nem a lény, hanem a tudós viselte? – válaszolom.

– AZ ENTITÁS SZÓ A KOZMOSZ GÚNYNEVE.
– A PARADICSOM MÁRPEDIG GYÜMÖLCS.
)

Mintha valaki átírná az útvonalad,
ahogy a lakásból kilépsz,
dolgozol, majd újra otthon vagy.
Nem jó elhagyni a konyhát, a kisszekrényt.
Beleborzongsz a trükkös ötletekbe,
csavar és csattanó nélkül
teremtenél új világot,
csak úgy egyértelműen,
a tükörben fehér falak,
a hűtőben egy csomag fagyasztott zöldség
legmélyebb álmát alussza.

FARKAS B. ATTÓL TART, HOGY AZ UNALOM MINDEN ROSSZ MELEGÁGYA

belerepült egy darázs a sörömbe
mindegy
kiszedem vergődik
nem jó látvány
elfelejtem figyelni
eltűnik

milyen tervei lehettek
unatkozott és veszélyt keresett
most milyen tervei lehetnek
vannak-e tervei
vagy felszámolódott
a korsó végtelen tükröződésében

elüldögélek
pár literrel nehezebb vagyok
nehéz nehéz ember vagyok
látom a darazsak mozgásán
nem szívesen repkednének
egy asztalnál a másik énem körül
akivel szinte semmiben nem különbözünk egymástól

nincs mit tanulni tőlem
üldögélni tudok még azt sem
unom a verőfényt
nem vergődök tűröm a meleget
ezt a mai napot
ahogyan a darazsak tűrnek engem
és nem üldöznek ki ebből a kertből
legfeljebb egy-egy célzást tesznek
hogy ideje lenne felállni
de nem felpattanni mint akibe fullánk fúródik
hanem csak nyugodtan
ahogyan a korsót szokták emelgetni
azokon a napokon
amikor semmi nem változik

Gál Erika

BÁTORSÁGPRÓBA

Kalandozásnak neveztük. Kevesen
játszhattuk: hárman, esetleg négyen.
A házaknál, amelyek kertjén
sorra végiglopóztunk a sötétben,
nem lehetett kutya. Lehetőleg
férfi sem. A nőktől kevésbé féltünk.

Máig nem emlékszem, mi lehetett
a tét. A későbbi nagyfiúk bátorsága?
Egyikük átszökik majd a zöldhatáron,
a legnagyobb – és legszelídebb –
összeáll a pszichológusával.

Tolvajként surrantunk az ablakok
alatt. Mint akiket a szüleink
szidtak, mert az üres padlás láttán
feltörték a pincét, és elvitték
a szalonnaformájú háziszappant.

Végül a nyugdíjas tanítónő fogott
gyanút. Talán a hátsó szomszéd
kutyája ugatott hosszasan,
vagy valamilyen megérzés
csalta ki a ködbe merülő teraszra.

Állt a magasra szerelt izzó
fénykörében, mint egy színpadon,
tekintetét a leghátsó sorra szegezve.
Az egresbokrok mögött hasaltunk,
szájunkra avar tapadt, és apánkra
gondolva megnyílt alattunk a föld.

KERETEN KÍVÜL

Közel egy éve már a kedvenced
voltam, amikor az iskolai bajnokság
egyik délutánján összefutottunk
a tágas udvarra nyíló oldal-
bejárat rácsos ajtajánál.

Hónom alatt a tizenegy mezzel,
fontoskodva siettem a pályához
mint szertáros. A tornatanár
már a sorsolás reggelén kijelentette,
hogy hivatalosan nem játszhatok.

Megdöbbentél, hogy a focisták közé
tartok. Éles szavakkal emlékeztettél
nememre, ezek újra és újra
megsebeztek, ha rád gondoltam
villanyoltás után az ágyban.

Harminc évvel később, amikor
a konyhádban kávézva életemről
kérdezgettél, felidéztem azt a keserű
napot. Nem emlékeztél semmire.
Némán tűnődtem ismét: miként

fordulhat elő, hogy te, akinek
szemei előtt gyermekek ezrei
idomultak felnőtté, máig nem érted,
hogy lánytestbe születve is
akarhat valaki fiú lenni.

EGY TERASZON

Fürdőruhában feküdtünk, lábtól,
az otthonodról faggattalak.
Lassan, már-már akadozva meséltél
a kék függőágy plasztikus ölelésében.
A végtelenbe simult öböl tükrét
evezőlapátok karcolták össze:
volt, aki csónakkal jött
a nyaraló évadzáró bulijára.

Éppen rakétákat lőttek ki
a szeplőkbe borult égre,
amikor magadhoz húztad a lábad,
és megmutattad vádlidon a heget.
Temesváron voltál egyetemista ’89-ben.
Hallgattuk a szezon slágereit,
lábujjaidat simogattam,
körmödre lakkot festett a Hold.

MINDIG-ÉHES

Félig elszívott cigarettákat bontogatott a padon.
Gondosan kisimította a legnagyobbak papírját,
majd tömöttre igazította bennük
a csikkekből kipiszkált dohányt.

A kórház buszmegállójában
üvegcserepek lapultak a gyom alatt.
Megsárgult körmein barnás foltok:
szétkenődött sovány ujjain a vér.

Néha rándult egyet a feje, mintha láthatatlan szál
vonná tekintetét az ablakokra.
A hetediken sorakoztak a szülőszobák,
a lemondó nyilatkozatot a nyolcadikon írta alá.

Lesz még magának, legyintettek az újszülöttosztályon,
menjen csak, adjon enni a többinek.
A férje, ahogy máskor is, várta délben az utcán.
Borszagúan, mindig-éhes tekintettel.

FÁTYOLOS SZEMMEL

fejben dől el minden, erősködött
a hatvan körüli nő a másik széken,
csak tudnám, akkor miért ül itt ő is
bugyi nélkül, branüllel karjában

késik az altatóorvos, mert
ismét császárost hozott a mentő
az újszülöttek földönkívüli hangja
feloldódik a beszűrődő zajban

fátyolos szemmel a nyitott ablakban
éppen visszapillant a nap
a gesztenyefákon, mint téli szobák áhítatában,
fellobognak a gyertyák.

Szabó Róbert Csaba

ÁROK

Bugnár a sápadt rendőrre pillantott, aki mellette állt a térdig érő vízben, és az elmúlt percekben igyekezett minél távolabb és távolabb kerülni, kicentizte magának a hátrálást, és már nem is a nyomozó mellett, hanem a háta mögött állt, a vállán át nézte, ahogy Bugnár óvatosan a hóna alá nyúlt az arccal előre a folyóban lebegő testnek, és megfordította azt. A saját tengelye körül megpördített test nyomán felkavarodott az iszap, vagy még inkább sűrűvé vegyítette a toporgásuk miatt már eleve mocskosbarnára festett vizet, és Bugnár érezte, hogy a fordítás pillanatában a vízihulla karja végigkarcolja a lába szárát, érezte a fadarabként a térdének csapódó, magatehetetlenül lebegő kart, amit a test csavarodása maga után ránt, de a lendület ugyanakkor rácsap a bonyodalom okozójára. Bugnárnak úgy tűnt, mintha a halott őbelé akarna kapaszkodni, mintha segítségért könyörögne, és ezért azonnal elengedte.

A hulla a hátán feküdt, a zavaros, lassan tisztuló vízbe merülve, majd újra kibukkanva, mintegy ringatózva, alábukva, felemelkedve, ahogy a folyó diktálja a ritmust a part mentén futó víznek, a fősodor, a fő áramlat a part menti szelíd, tévelygő, megállapodó és erejüket veszítő áramlatoknak, a víznek, ami ugyan a folyó közepén is víz, de ereje kevesebb, és ha számít is valami erőre, azt mindenképpen a meder közepén vágtató sodortól reméli. Bugnár ösztönösen hátrébb lépett, úgy meredt maga elé, nézte a vízben hintázó testet, aki most egyszeriben megmutatta az arcát, egész valóját a napfényes égnek, hirtelen fölpillantott a napsütötte égre, amitől pár órája, vagy lehet, egy-két napja megfosztották.

A rendőr mellette öklendezni kezdett, pedig a hulla arca nem volt különösebben deformált, kissé puffadt volt, szája nyitva, és lilás-kékes nyelvét kissé kiöltve, fennakadt szemekkel ringatózott előttük. „Fogja már meg", sziszegte neki Bugnár, és könyökig a víz alá nyúlva keresgélni kezdte a halott ember lába fejét, és amikor kitapintotta, határozottan megmarkolta, a felszínre rántotta, amivel aztán az egész test kissé megbillent, a fej hirtelen elmerült, de az egész mozdulat olyannak hatott, mintha a hulla önerőből rándult volna meg, mintha saját akaratából bukott volna a víz alá.

Mintha nem halott, hanem élő ember lábát szorongatta volna Bugnár.

„Az istenit magának", szitkozódott a nyomozó, és hátrálni kezdett a hulla lábfejét szorítva, bukdácsolva lépkedett a part felé, a rendőr pedig sápadtan, összegörnyedve figyelte, nem moccant, ahogy Bugnár elhúzta mellette, mígnem a sekély vízben végül a hulla megakadt, és a nyomozó nem bírta tovább ráncigálni. A lába már kint volt a parton, azonban deréktól felfelé a folyóban feküdt, még ha a víz itt már alig pár centiméternyi is volt. Bugnár hirtelen elengedte a lábfejét, mintha abban a pillanatban ébredt volna rá, hogy mit művel, mintha felfüggesztődött volna benne, hogy ő hatósági munkát végez, hogy most neki az volna a feladata, hogy a vélhetően gyilkosság áldozatául esett férfit a partra vigye, és helyébe a civil énje lépett volna, aki irtózik bármilyen, főképp vízihulla testéhez érni. Talán azért is riadt meg, mintha egy rémálomból ébresztették volna fel, mert a halott férfi halántékán egy véres csík jelent meg, ami aztán rózsaszínűre hígulva terült szét, lepte be a sápadt, duzzadt arcot, a hanyatt fekvő, csodálkozó, de egyben szomorú tekintetét, az ég felé meredő arcot rózsaszínű máz vonta be lassan, és ez így tartott egy hosszú percen át, mindenesetre sokáig, míg a vélhető seb környékén, ami nem volt tisztán látható, az előbugyogó vér egyre sötétebb és sötétebb lett, a rózsaszínből először félig érett cseresznyeszín, majd sötétedő meggy húsa, a túlérett, a fán sötétfeketévé száradó meggy vagy madárcseresznye gyászbíbora, amit a nap, akár eme az égbolttal szemező holttestet is, megérlel, kikezd, és a férgek enyészetét készíti elő.

„Jöjjön már ki a vízből, a kurva istenit", szólt rá a rendőrre, aki most idétlenül, botladozva, karját maga elé tartva, mintha vaksötétben tapogatózna, bizonytalanul lépegetve közeledett a part felé, kellőképp vigyázva arra, hogy eltávolodjon a kiterített vízihullától, s amikor kiért végre, és megállapodott, egyszeriben határozottan kezdett cselekedni, mintha varázsütésre, megfogta a hulla lábát, de nem a bokánál, hanem följebb, szinte a térd alatt, és a saját térdét beroggyantva egy erős lendülettel valósággal a partra rántotta. Bugnár meglepetten vizsgálta a rendőr arcát, aki mintha más személy lett volna ama folyóban ácsorgó változatánál, hirtelen határozottsága meglepte, és ocsúdni sem volt ideje, amikor az már hozta is a parttól följebb várakozó kocsit, kötőféken vezette a lovat le a meredek, partba vájt szekérúton, miközben a ló még mindig a várakozásban tépett füvet morzsolta a zablával a szájában. A rendőr határozottan, keményen tartotta a kötőféket, számíthatott rá, hogy a ló, amint meglátja a fövenyre fektetett halottat, megriadhat, és így is történt, nemcsak hogy felkapta a fejét, és kirúgott, hanem hátrálni is kezdett, azonban a lejtőn lefelé meglóduló szekérbe ütközött, újra kirúgott, a lábszárai nagyot csattantak a hámfában, amitől megijedt, és előreugratott, ám

a rendőr ekkor is résen volt, nagyot rántott a kötőféken, amitől aztán a ló megállapodott, és ugyan a szemét kidüllesztve, horkantva, megfeszülve állt, látszott, hogy immár a kantárját tartó férfinak engedelmeskedik. A rendőr pedig elvezette a hulla előtt a lovat, és úgy állította meg, hogy ne lássa, mi fekszik a parton. A kantárszárat egy fához kötözte, megrángatta, de a csomó erős volt, jól tartott, majd a szekér mögé került és lehajolt, hogy a testet közös erővel felemeljék. „Várjon", szólt halkan Bugnár, „nézzük át a zsebeit", tette hozzá, és szétnyitotta a férfi felsőtestén a mellényt. A szétázott ruhadarab belsejében azonban nem talált semmit, olyan volt, mintha egy réteget fejtene le a viselőjéről, egy réteg bőrt mondjuk, vagy valami olyanszerű anyagot, amely immár eggyé vált viselőjének szerveivel, egybeolvadt vele, mintha tűz égette volna őket össze, csakhogy itt minden szétmállóban volt, a gyenge anyag a nyomozó kezében maradt, nem győzte törölgetni a tenyerét, mert immár nem tudta biztosan, bőrszövet vagy ruhanemű ragadt a kezére. Bugnár a bal nadrágzsebbe fúrta a kezét, és az ujjain érezte a comb húsát, a merev izmokat, a láb tömegét, ami egyben jéghideg is volt, és amint az ujjai beleakadtak valamibe, azonnal ki is rántotta, egy elmosódott vonatjegyet talált, amin csupán néhány számjegy látszott és némi foghíjas betűsor. Óvatosan a zsebkendőjére fektette, ráhajtotta a puha selyemanyagot, kissé megnyomkodta, hadd szívja ki a vizet a papírból, és amikor kibontotta, a fény felé tartva, a jegyen azt írta, hogy három napja érvényesítették, tehát három napja tartózkodott Kolozsváron az illető. A rendőr ezalatt a halott jobb zsebét kutatta át, de egy levélgyufán kívül semmit sem talált. Bugnár megpróbálta kiolvasni a feliratot a gyufán, de csak egy szóvéget sikerült megfejtenie, és bosszúsan intett a rendőrnek, hogy most már feltehetik a szekérre a halottat.

„Üljön föl", szólt oda a rendőr Bugnárnak, de az nem akart. „Majd", mondta, mire a rendőr eloldozta a ló kantárszárát a fától, megfordította vele a szekeret, és felült a bakra. A ló nekilódult, szinte száguldott kifelé a katlanból, amelynek partján a folyó vize még mindig mocskosan kavargott. Bugnár ott maradt egyedül, a part pankját kísérő bozótoson túlról hallotta zörögni a szekeret, majd ahogy a rendőr megállítja a lovat. Rá vártak. Még egyszer körülnézett, bámulta a letaposott füvet, a homokfövenyt, ahová kihúzták a hullát, aztán a folyón túlra nézett, kissé balra, a szeszgyár irányába, a messzi kémények füstjébe. Megállapította, hogy itt nincs már semmi dolga, még egyszer utoljára végigtekintett a katlanon, a folyón, amely egykedvűen siklott a szeme előtt, mintha már mit sem tudna a gyilkosságról, és hogy egy halott embert szállított nekik idáig pár perccel korábban. A fel-

színén halak csobbantak, aztán egy hordó dongája piruettezett, a dagadni kitett kádakat és hordókat, ha a gazda nem figyel, elragadja a gyorsan jött nyári vihar nagyvize, és az ezen a szakaszon szeszélyesen kanyargós Szamos nevelte füzes bozótból madarak riadtak fel, mert valahol kánya körözött. Semmi sem utalt a gyilkosságra, a természet nem ítélkezik, a folyó robog tovább, lefelé a városba, ami látszólag megakasztja, de valójában felgyorsítja, és az állatok, sem halak, sem égiek nem fognak tanúskodni, hogy itt, a Hója alatt vagy valamivel följebb a folyó partján valakit főbe ütöttek, hogy aztán mindenét elorozva a vízbe fojtsák.

Fölballagott a meredek kaptatón, ami után a homokos út egészen összeszűkült, a bokrok mintha egyesülni akarnának az út két szélén, megérintik egymást, és mikor fölért, olyan hőség csapta meg, hogy megszédült. A bokrok között nem járt a levegő, a folyó melletti hűvös idáig nem terpeszkedik, a delelőjén éppen átbucskázott a nap, és az volt az érzése, megolvasztotta a homokot a lába alatt. A Hója előrenyomuló fái felé nézett, oda, ahonnan szintén hűvös leheletet remélhet az ember. Ekkor eszmélt rá, hogy a szekeret sehol nem látja. Rossz úton jött fel, tűnődött, a bokrok eltakartak egy leágazást. Elkiáltotta magát, de semmiféle választ nem kapott. Nem akart visszafordulni, abban bízott, hogy majd az út megtalálja amaz másikat, és elindult. Ahogy ment, egyre nagyobb csend, tompa mozdulatlanságból fakadó süketség kísérte, és csak lépteinek homokban súrlódó zaja, a ritmusuk tördelte jelenvalóvá, létezővé azt, hogy az e világon jár. Bár ebben sem volt biztos, mert a bokrok egyre magasabb és egyre sűrűbb fátyolt fontak köré, és már sem a Hója taréját, sem a szeszgyár folyón túlnani kéményeit nem látta, a város közelségének semmiféle jelét nem érzékelte, csak lépegetett tovább az úton, amely mind jobban és jobban szűkült, mígnem egészen keskeny ösvénnyé silányodott, és emelkedni kezdett, aztán meg süllyedni, úgyhogy végül újra a folyónál találta magát. Rájött, hogy előtte a Szamosnak egyik újabb, mondhatni a város előtti utolsó szeszélyes kanyarulatába futott. Az ösvény nem folytatódott, amiből kitalálta, gázló van előtte, amin könnyűszerrel átkelhet. Senki nem volt a közelében, sem állat, sem ember, ág sem mozdult. A revolverét a hóna alá kötötte szíjastól, és már-már le akarta venni a cipőjét, amikor feleszmélt, de hiszen korábban, fél órája sem, vagy órája, lábbeliben gázolt a folyóba a hullát kihalászni. A cipője még mindig vizes volt, a nadrágja szára nedves és az ösvényen útközben felszedett farkasfogakkal, bogánccsal csipkézett, fűszálakkal, homokkal összekent. Az ösvény mélyen feküdt, kilátás csak a folyó felé esett, de most mintha a folyó sem mutatta volna az irányt, hogy merre kellene a város felé fordulni, illetve

a bal és jobb partjának helyzete is zavarosnak tűnt. Mindkét part egészen egyformának látszott innen, nádas és sás rengetege, amibe füzek, öregek és fiatalabb bokrok pamacsai férkőztek be, még sűrűbbé szőve az áthatolhatatlannak tetszőt. Abban sem volt biztos, hogy odaát, ha átkel, megleli-e az idáig vezető ösvény folytatását, ahol tovább gyalogolhat, mert nem nagyon látott nyílást, bármilyen rést, ami a túlparti nádast megbontotta volna. De olyannyira hőség volt, hogy nem akart visszafordulni, pontosabban vonzotta a folyó hűvöse, meg akart mártózni a vízben, bele akart nyakig ereszkedni, még úgy is, hogy tudta, ezt nem teheti. Legalább derékig, hastájékig érezni a hideg folyó szorítását, megszabadulni a tomboló nyártól, belegázolni a Szamosba. Ahogy befelé lépkedett, imbolyogva, tapogatózva, mint félórával vagy órával korábban a vízihulla társaságában, eszébe jutott, mi minden várja a hivatalban, a váratlanul jött román áttörés, ami ezreket szabadított a városra, emberek ezrei jelentek meg egy-két nap leforgása alatt, ellepték az utcákat, a sétatéren táboroztak, az állomány alig bírta a megerőltető munkát, lopások, fosztogatás, verekedések, örömtanyák, illegális szeszmérések. És ez a halott is, akit a vízből halásztak ki, ki tudja, honnét érkezett, milyen lebujokban kereste a felejtést, hol üthették le, biztosan nem itt, a várostól kétórányi járásnyira, vagy csak megneszelték, hogy van egy kis pénze, nem ivott, nem kártyázott, csak éppen nem volt szerencséje. Ahogy lassan elérte a combját, majd a derekát a víz, meglepődött, mennyire szertefoszlik számtalan feladatának a súlya, amik vártak rá, és azok is, amelyekről nem is tudta még, hogy várni fogják a következő napokban. Nem létezett a folyón és rajta kívül hirtelen semmi, arról is megfeledkezett, hogy miről kell megfeledkeznie, olyan volt, mint egy fürösztést először kóstoló csecsemő, aki az anyaméhben való úszkálás után csodálkozik rá, hogy az e világnak is lehetnek örömei. És akkor innentől nem érdekelte, hogy elázhat mindene, a zsebében lévő iratai, a revolvere, amit a frontról hozott haza, hogy nyakig vizes lesz, mert egyszerre elengedte, magát szakadékba vető mozdulattal a folyónak adta testét, előredőlt, csöppnyi ellenállás nélkül, egyetlen megfeszített izom nélkül, beledőlt az áramlatba, és hagyta, hogy az sodorja. Elernyedten, magatehetetlenséget játszva lebegett, két karja lelógott, érezni vélte hideg hátú, selymes bőrű halak érintését, de a víz legapróbb összetevőit, kvarcból kirakott homokszemeket, amik végigsúrolják bőrét, mély barázdákat szántva belé, és érezte a haját lebegni, mintha hosszú métereken át húzta volna magával, a fejét irányító áramlatot, a mélybe finoman tessékelő szándékát a folyónak, az apró mozdulatait, ahogy finom rezdülésekkel ellentartott a süllyedésnek, ahogy látszólag lemondott az életről, de nem fogadta el a halál

hívásait. Miniatűr madarak jelentek meg a feje körül, látta őket röpködni, ahogy a hátára fordulva feküdt a vízen, szitakötők vagy szúnyograjok, amik mintha drótból font szögletes mozdulatokkal tapogatnák a víz felszínét körülötte, sügérek szúrós tarajait, ahogy árral szemben csapkodva nyelik a víz szerves hordalékát, lárvákat, sápadt férgeket, piócát és döglött, nyálukba burkolózott puhatestűeket, akikről a mészház nehezékként lógott, és sodorta mindannyiukat az áramlat, talán a város felé, talán túl a városon, mindenesetre a senki felségvizén, valami meghatározhatatlan gránicon. Nem volt halott, de nem volt élő sem, mintha a folyó áramlása visszautalta volna, egy titkos átfolyón visszaokádta volna a harcmezőre, ahol a patkányok és az aknatölcsérek között feküdt, csak éppen most jól érezte magát, boldogság árasztotta el, nem fájt semmije, az agya nem lüktetett, és nem akart segítséget hívni, nem akarta, hogy rátaláljanak, hogy a felcser elkösse a vénáit, hogy meleg ételt kapjon végre, és hogy legvégül hazahozzák. Ahogy így feküdt a Szamos kellős közepén, és vitte a város vagy talán valami másfelé a víz, nem akart semmire emlékezni, mert minden egyszerre ott sorjázott a fejében, látta magát megszületni, és látta magát meghalni, és a két pontot összekötő sávot vagy sávokat, amelyek rovátkáiban, pászmáiban hol élt, hol nem élt, hol azt hitte, él, hol meg azt, hogy dehogy, és egyszerre ismert minden embert, akit valaha ismert, egyszerre tudott minden dologról és összefüggésről, amikről az élete során tudomást szerzett, és egyszerre érzett minden illatot, ízt, és látta a fényt átbucskázni az éjszaka horizontján, látta besötétedni az eget, amelyen hiába világított milliárdnyi csillag, mert az éjszaka mindig erősebb, és látta a kudarcait, látta, ahogy meghalni készül, és végül látta magát lebegni egy folyó hátán, ami sehová sem folyik, csak körbe-körbe kering.

Felült. A vízben szinte guggolt, taposta a lábával a mélységet, és akkor már tudta, hogy amit pár pillanattal korábban érzett és látott, az a halál után következő állapot. Igyekezett kievickélni a partra, a látomás súlyával kivergődni, partot érni. A sás önként kettényílt előtte, és ő sietett, szinte futott az éles levelek között, az ösvény a túlparton is folytatódott, menekült a saját halálon túli életéből, rohant visszaérni, újra kikeveredni az óvatlanul megpillantott világ díszletei közül.

Szélyes-Pál Dániel

KÖLTŐ-PARADOXON

Juhász Ferencnek

Fék-koszorút, gyöngyvirág-eret, gazdátlan holttestet mesélsz gyermekeidnek. Vízcsepp mellett, galambok nyakát, éjjeli zajongást, remetevágyat, papi fogadalmat; fajátékot, pocakos kisgyerekeket. Ha az egyik alszik, a másikhoz szólsz. Ha mindkettő pihen, felébreszted őket. Kitörést, zaj-parádét mesélsz, szórakoztatod velük kis lábujjaik. De ők nem figyelnek. Homlokodon az izzadság nevetségessé válik, hiába vagy. Ajkaik összetekeredrednek, a nyelveden ők nem beszélnek, csak parány-érzeteket hallasz ki a dialektusból, csak fényomlást és megszégyenülést. Azt mondják, nem vagy az apjuk, ott van nekik József Attila, azt mondják, mindhiába vagy. Láng-vitorlád akaszd máshova. Azt mondják, lyukat fúrnak a hajóba, és nevetve fognak integetni, otthon hagyják a könnyeket. Azt mondják, nem vagy otthonuk. Megzavartad őket a lángoló csaholással, hogy mindenhol ott hagyod a nyálad, amibe csak belekezdesz, hogy nem tudsz semleges lenni, és kimért. Egyszer elővettél egy vasalót, akkor is a ruhába égő verítékről kezdtél beszélni; azt mondják, nem kell olyan, aki büdös. Meghívták barátaid, hogy közösen röhögjenek; nézz le nadrágodra, öledre, ha foltos. Ők foltokat látnak, foltokban beszélnek, szabászollókat vesznek elő, és kiharapják a nadrágod elöregedő részeit. Hazaviszik a bűnöket dokumentálni, addig súrolják, míg nagyobb lesz a folt. Lakkal kenik le őket, hogyha rájuk nézel, magadat is lásd. Kezed meginog az őrülettől, hogy reszkető és nem erős; kezed egészen eltemetik a vad esőben. Mindhiába; harmadnapon. Hogy hiába ültettél minden növényt, hiába meséltél róluk, ha gyermekeid nem akarják őket meghallani. Pilinszky zajos személyisége vagy, örök-fulladás. Hitetlen és megszégyenítő szava sekély patakoknak. Mondd, öregember, hogyan beszélsz, ha nem engednek szólni? Alsótested csupasz, állsz az éjszakában. Mondd, hogy hiába vagy; mondd lassan, és elvisznek innen még egyszer, ahogy elvittek már rég a tegnapi szelek.

ÁHÍTATOS SZILÁRD

Sosem szisszent, ha megvágta nyakát a borbély.

A templomban nem talált Istent, léptei
be nem forró sebek. Magával húzta
vaskos kis batyuját. A kultúrházban
csak akkor csukták be az ajtót, ha
bejött már Szilárd, és minden, mi
mögötte van. Ollót nem vehetett kezébe,
kerülnie kellett az éles holmit. Ha a
kocsmában volt, ismerősei hazaküldték;
az egyedüllét lett a baráti jobb.
A presszóban gyülekeztek a trófeák,
fantázianeveikkel tömött állatok.
Már gyerekkora óta letette a puskát,
azt mondta, olyanra nem lő,
aminek van lelke. Hazafelé fedetlen mellű nők
lesték a falu ablakaiból, de nem ébredt fel
Szilárdban Szindbád. Ki volt téve
a leves. A cinegék csak akkor
ittak a kátyú vizéből, ha ő figyelte őket.
Kitanulta mind a prímszámok dinamikáját;
páros számú virágot csak a sírra teszünk.

Vida Gábor

A BUKFENC

Egy reggel aztán Apa elkezdi fenni a késeket, a környéken minden kést ő fen, ismeri a kínálatot, ez szurony volt, ez orosz, ez német, első háború, második, fűrészlap vagy lovassági kard, ezt meg kellene edzeni, ezt csak átfuttatni a kövön, amikor a karodon a szőrt vágja, onnan kezdődik a penge, a rosszul fent kés rosszabb bárminél, a disznóvágás a legnagyobb ünnep, ott hiba nem lehet, az életlen bárd meg kés az élet elleni merénylet. Ha egy disznót vágunk, az ünnep, ha kettőt, az munka, a kolbászt mindenki szereti, és a májast, a csontot és a porcogót már senki, finnyás lett ez a szegénység, a fiúk eszik a szalonnát, a lányok már nem, azután az orja meg a tarja, a körme, a kocsonya meg a tepertő és a pogácsa. Régen azért vágtunk két disznót, mert az elsőt megettük a torban, a család még család volt, nem is fért el mindenki az asztalnál. És volt olyan disznó, amelyik lángoló szőrrel felugrott, és volt olyan, amelyik emberi hangon szólalt, és volt az, amelyik nem is volt, mert elvitték az oroszok. Elzát is haza kell hívni, mondja Anya, persze ő szarik az egészre, úgyis csak fintorog, neki a bél meg a belek és a gyomor, ő dolgozni sem szeret, valóban megalázó, hogy a sok mocskot mindig a nők takarítják el, mossák a zsírt és a szart. Nyáron viszont a sonka, leheletvékonyra szeletelve, a vajas kenyér meg a paradicsom, akkor nem gondolja, hogy ez az egész gyilkosság volt, meg a szalámi és a gyulai kolbász. Sürgöny megy hát Elzának Kolozsvárra: december 21-én disznóvágás, legyél itthon, csók, anya.

Hát ez nem fog jönni, mondta magában Lorenzo, mikor a táviratot feladta, és Apával megnézték a disznót a szomszédban, megvan százötven kiló, ez így rendben. Hallottátok, mi van Temesváron, kérdezte suttogva Gyula szomszéd, hallottuk, ne is mondjad, rókakoma, 87-ben se lett semmi, két teli tárral álltam egész éjjel, mondja Lorenzo szomorúan, azt hittük előbb, gyakorlat van, most is az lesz, de jó, hogy nem vagyok abban, és akkor még nem is tudja, hogy a tömegbe fognak lőni, és hányszor meg hányat. Elza pedig egy vőlegénnyel a bentlakási ágyon, jaj istenem, mondta Lorenzo, ezek most így éppen, ha Karácsonyra megérkeznek, az jó lesz. Ők sem tudnak még semmiről, a bentlakásban nem hallgat senki Szabad Európát, a lehallgatórendszer azonnal jelezné, de a hír azért eljut, a történelem, az a csálé kerék megállíthatatlan. Munkáskéznek én vagyok itt a gyermek, a fene

megeszi, és aztán szólt, hogy Lavilavmi, eljössz, és kérjünk pár szabadnapot. Én városi lány vagyok, mondta Lavinia, ti elég sok olyan dolgot csináltok, amitől nekem az undor, és főleg olyanokat mondtok, hogy, de téged szeretlek, és érted mindent, *măi Lorenz, măi*. Pedig Anyával belet mosni, plusz a Gyula szomszéd Erzsikéje, és azokkal majd fölfújni a kolbászhoz húrolt lufit, és felcsapni a meszelt falra a hosszan döfölt vastagbelet, ha nem esik le, jól van, még nézni is förtelem, nemhogy csinálni. Egy nő minden kibír, mondta Lavinia önérzetesen, tudod, ott fönt a hegyen a konyha némileg egyszerűbb, és a tengeren, ott végképp, de ti, magyarok olyan érdekesek vagytok, miközben mindenki éhezik, semmi mással nem foglalkoztok, csak az evéssel meg az előkészületekkel. Nem is igaz, mondta Lorenzo, mert én veled, Lavinia bólintott, hogy igen, de te más vagy, mint a többiek, és nyalták, falták csak egymást, amikor lehet, és ahol, mert egy kisváros 1989 végén, három kocsma, három gyár és egy piac, az inkognitónak olyan kevés teret nyújt, hogy bár mindent szabad, tulajdonképpen mégsem, csak a folyóparton, túl a semmin, az öreg fáknál, és ha megjönnek, valaki megkérdezi, miért jártatok ottan, hát baszni, mondja Lorenzo ingerülten.

És azon az éjszakán, december 15-én, amikor Emily *cu igrec* és a százados, Mihnea Bohotinu elautóztak Váradra, pontosabban Félix-fürdőre, a termálba, mert nekik is jár a felnőtt szabadidős program olykor, bár egész ritkán, és a tél az igazi évszak, amikor a víz is nyugodtabb, meg a gyógyhatás, egy éjszaka, Luca-napja után, amikor a boszorkányok elindultak világgá, és csak mennek, mennek, amíg valakit meg nem esznek vagy meg nem basznak, bár Lorenzo ezt nem gondolja komolyan, hisz Lavinia nyúlánk, feszes teste olyan attrakció, olyan csoda, hogy végigjárni rajta kézzel, nyelvvel, szájjal megunhatatlan, minden porcika és minden hajlat az érzékek oly zuhatagát érzi és mutatja fel, és már nem lehet tudni, melyik kéz és kar, melyik láb és derék, melyik mell és bimbó kié, és mindent elölről és mindent újra, és bent, és kint és át meg keresztül, egyetlen lüktető roncs és mócsing és mécsvirág, kéz és láb és ajak és szemérem és lingam, meghalok. Egy cigaretta kellene, mondja Lavinia csatakosan és lihegve, meghülyültem tőled, te magyar állat, te bozgorfasz, te ocsikám, te nyalóka, te baromkutya, te lópokróc, adj egy cigit, én ezt nem bírom. Lemászol a földszintre, ott bent a hálószobában, az elhúzható ajtó mögött a szekrényben, van egy bőrkabát, annak a zsebében egy csomag BT vagy Kent. Nincs, mondja Lorenzo, mikor feljön, hogyhogy, ez nem igaz, hördül fel Lavinia, nem hiszem el, és csak nézik együtt félig meztelen, hogy mi van a szagos bőrkabátban. Ez mi, kérdezi Lavinia ingerülten. Ez, drágám, egy parabellum, így Lorenzo,

és leteszi az asztalra a pisztolyt. Ilyet ő még nem is látott, de a pisztolyok hasonlítanak, ez egy Beretta, írja rajta szép betűkkel, made in USA, töltve van, ott a pöcök, szépen a töltények egymáson a tárban, ólom, apró lyuk a fronton, hogy nagyot üssön, kilenc milliméter és tizenöt darab. Megtörlik szépen egy selyemsállal, és visszateszik, mint egy rossz filmben, apának van egy bőrkabátja és egy pisztolya, Luca-napján egy boszorkány hozta ide, éjfél után egy kurva cigi de jól esne, azután a kályha mellett a hamuzóban találnak több hosszú csikket, Lorenzo, szerelmem, én félek, suttogja Lavilavmi. Neki ez egy hatalmas dráma, bár tudja és érti, hogy apa egy biztonsági tiszt, csak hát ez a fegyver, ami Romániában nincs is, de mégis van, az összes szóbeszédet aktiválja, hogy kik is ezek a tisztek, és nekik mindent lehet és mindent szabad, hogy is van az amerikai filmben, amikor egy nem regisztrált fegyver? Nem a fegyver a fontos, hanem aki fogja, mondja Lorenzo, ő a *Sandokan* című filmből jegyezte meg ezt, szerelmem, annyit lőttem, mint egy hülye, nincs ebből semmi baj, a jobb fülem kissé félrehall. Hajnali három van, reggel megint munkába kell menni, édesem, szökjünk már el, vagy haljunk meg.

És azon a reggelen a kovácsműhelyben, ahova lapátolás közben és híján Lorenzo átjár, mert szereti nézni, ahogy a vörös vasakból valamit kalapálnak, és a nagy légkalapács a gyomrában rezeg, azt mondja a mester: *măi Lorenz, mă, și cu pula-n pizdă și cu sufletu-n rai, nu se poate*.[1] Azután odalép az üllőhöz, és a ráverő kalapáccsal olyan ütemesen csapkod, hogy mindenki elégedett, neki ez tetszik, a többiek legyintenek, nem érdekli őket, a vasrúdból mi lesz, Lorenzót ez elszomorítja, ám délután, amikor a Nájlon nevű kocsmában valaki szkanderezni akar vele, szól, hogy erősebb vagyok, és tényleg. Két nap múlva, mikor Emily *cu igrec* és a százados zaklatottan megtérnek a nyaralásból, Lavinia akkora jelenetet rendez, hogy miféle tiszt vagy te, apa, ha én megtalálom a pisztolyodat, kit akarsz megölni, és visít és sír és jajgat, miféle pisztoly, kérdi a százados, hozd ide, és Lavinia bemegy a szobába, felrántja a szekrény ajataját, és nincs pisztoly, és nincs bőrkabát, *măi fată, mă, nu te băga*[2], mondja csendesen a százados, az apa, és Emily *cu igrec* bólogat, nem lesz itt semmi, pedig a rádió mondja, hogy van, Bohotinu Mihnea beül az autóba, és elhajt.

A disznó megérzi a bajt. *Nem tudok jönni, talán Karácsonyra*, írta Elza táviratban, a postás hozta, a kutya őrjöngött, Apa kisétált lassan a kapuig,

[1] Fasszal a pinában és lélekkel a mennyben egyszerre nem lehet.
[2] Hé, leány, hé, ne avatkozz bele! (Ne dugd bele az orrod!)

azt hitte, rendőrök, de nem, milyen egy felfuvalkodott ez a lány, morogta bosszúsan, nem jön. Rendes szülőt a frász kerülgeti, mikor a gyerek nemet mond, hogy az a nevelés a sok áldozattal mintha mégsem ért volna célba, megeszi a frász az egészet, a másik is küldhetne már lapot megint, hogy tudjunk róla, felneveled őket, és le se szarnak. Apában akkor már volt két deci, egy határőr tisztnek az autóját javította, aki egész délelőtt mesélt, hogy mi van ott kint, a sávban, és mennyi a lárma, és hiába lőnek a levegőbe meg utánuk, halljátok ti is éjszaka. Azután hívtak még két szomszédot, és felfordították a Daciát oldalra, egy pótkereket tettek alája, és látta mindenki, a tiszt, Apa és a szomszédok, hogy el van az egész rohadva, mint ez az ország, ha itt a rozsdát megvakarom, mondta Apa, akkor bent a szőnyeget elérem, még nem folyt be a víz és a latyak? A tiszt hümmögött, az élet nehéz, a motor menjen és guruljon, más baj nincs. Jól van, hagyta jóvá Apa, eltart ez egy ideig, megfoltozzuk, és a szürke autót a férfiak leengedték, kicsit még mozgott, aztán elnyugodott, a tiszt egy köteg bankót adott, fél disznó ára, később át is vitte Gyula szomszédnak.

A disznó érezte a bajt, nem akart kijönni, befarolt az ólba, és állt, és vicsorgott, majd harapott, ha valaki felé próbált nyúlni, december 21-én reggel, az isten megbassza, mondta Gyula, és az isten azokban a napokban közel járt a földhöz meg a tájhoz, majdnem alá is ereszkedett, a disznó lábát végül egy fogóval, célszerszám, elkapták, visított, de kihúzták, és a kés úgy járta át a torkát egy mozdulatra, hogy szinte senki nem vette észre, kidobta apa a deres fűre, a tálat odatették, a lábát pumpálta, kész van, szólt, felállt, a többiek még vártak és nézték, a disznó hörgött kettőt, újabban mindig megérzem a bajt, ezt mondta, pálinkát ittak a férfiak, áldomás, látták elszállni a disznó lelkét, mint régi vadászok az őserdőben, ilyen ez, vagy erről is van könyv. A perzselő úgy kellene dübörögjön, mint egy vadászgép, de csak füstöl, Apa kétszer is kiönti belőle az üzemanyagot, amiből a hidegben kis parafinrögök válnak ki, leszűrik és kavargatják, már nem is káromkodnak, mert az nem segít, késünk, mindjárt dél lesz. Azután beindul a gép, mintha varázsszóra, a disznó fehérből fekete lesz, a hátsó lába felhúzódik, meg is szúrják, el ne pattanjon a bőre, kár lenne a sonkáért, kaparják és vakarják meg forgatják, megmossuk, mondta Apa, és még egy pohárral ivott, azután átadta a kefét Lorenzónak, sár volt, és hideg, a kezemre töltsed a vizet, a disznó szép, sárga és vörhenyes, megberetváljuk, átfordítjuk, hozzon valaki teknőt a beleknek, a dézsába vizet, mert mindjárt bontjuk. Feküdt a disznó egy deszkarácson szépen, csülkei az égnek, bár a bocskort lerántották róla, apa a nyakát kezdte vágni a szúrásnyom magasában, át, keresztül, igen, for-

dítsd meg. És akkor Anya kirohant a konyhából, hogy istenem, ti látjátok, mi van Bukarestben? Mi az úristen kurva rohadt büdös fasza lehet, mordul Apa, sikeresen átvágta a disznó nyakát, eltalálta a csigolyák közt azt a rést, de a fej nehéz volt, és nem tudott vele felegyenesedni, késésben vagyunk máris, nem áll oda senki, hogy elvegye tőle, csak néznek itt ezek a hülyék. Mi más lehet Bukarestben, ha nem egy gyűlés? Lorenzo beledobta a disznó fejét a dézsába, nagyot csobbant, és berohant a szobába, ahol a tévé volt, kezéről a vért a kötényébe törölte, ilyenkor minden férfi köténytyet hord. Apa állt a lefejezett disznó mellett, bontani kell, ott a mellén, kés, bárd, kalapács, fűrész, amíg az asztalon nincs az állat darabokban, senki nem iszik egy kortyot sem, kérek egy pohár pálinkát, a disznó gőzölgött, a férfiak ittak, a tévé harsogott, mert Anya felhangosította, így kezdődött a román forradalom. Egyszer csak az ünneplő tömeg elkezdett fütyülni és hujjolni, ilyen zaj még beszéd közben nem volt, ezt mindenki felismerte, nem tisztán, mert ebben tisztaság nem volt, de jól hallatszott még az udvaron is, Ceaușescu csak makogni tudott, hogy legyen csend, és mindenki maradjon a helyén, az asszony is azt mondta, az a csúnya varnyú. Bazmeg, rikkantotta Apa, de mire beért a szobába, kép már nem volt, megszűnt a tévéadás, a kamera pásztázott és kiakadt, véres kezét a kötényébe törölte, töltsetek, lihegte.

Mire Lavinia gumicsizmásan megérkezett, a disznó fel volt bontva, a belek egy tálban, anya és Erzsike a kertben, töltögették a vizet, mosták a moshatót, szép a bél, jó a máj és a tüdő, nagy szíve volt ennek a disznónak, mondták, közben persze szükségállapot, és amikor Lavinia megérkezett, minden szempár azt kérdezte, mi van Temesváron? Már nem lőnek, a forradalmi tanács kiadott egy proklamációt, erre vártunk mindannyian, vészhelyzet, szükségállapot, kijárási tilalom, tankok, ejtőernyők, disznóvágás, egész éjjel hallgattuk Szabad Európát. Hát akkor ezt az elvtársat itt most fel kell dolgozni, tüsténkedett Apa, bár kissé tántorgott, ám erőt vett magán, ha kész leszünk vele, megyünk Temesvárra, nincs az olyan messze. A disznó innentől kezdve már engedelmes, a só, a bors, a paprika, a majoránna, minden kéznél van, ne igyatok többet, mondja Anya, de aztán magának is tölt. Lavinia kezén kék magyarországi gumikesztyű, ami elszakad, a zsír nem árt a bőrnek, Szabad Európa néha beszól, mindenki elhallgat, hátha tudnak valami újat, de nem sok az, csak ismétlik a sok ellentmondásos hírt, közben elveszik a villanyt, most már mindenki tudja, eddig is azért vették el, hogy a forradalom ne lássa magát, és főleg az ellenséget, a forradalomnak azonnal van ellenforradalma. Ebben egy kis zavar támad, hogy ha eddig forradalomban éltünk, azt prédikálták, akkor ez most mi, ez vajon az ellen,

vagy ez a forradalom az ellen ellenje, hogy is van a dialektika? A kolbász a petróleumlámpa fényében csúszik ki a töltőből a fémtálcára, és a hurkabél megtelik, az abálóban a véres kövér és illatos, mindjárt kész is vagyunk, tudósít Anya, ha kevés ember dolgozik, lehet haladni. Lavinia egyszer csak feláll a hokkedliről, hogy hé, ti magyarok, ha most bármi lesz is, ti még szeretni fogtok engemet?

Az volt az az éjszaka, amikor nem lehetett tudni, *s-ar putea să nu se știe*, és ha lett volna román atombomba, akkor Temesvárra ledobták volna, de nem volt, lebegtek nagy sasmadarak a homályos égen, vagy keselyűk, nem látta senki őket, de tudta, hogy vannak, és másnap reggel, amikor Anya a zsírnakvalót odatette, hogy lassú tűzön olvadjon, a rádiók pedig az összes badarságot elmondták, ő azért fogta a lapátot, és kavart, amikor kellett, míg a zsír ki nem olvad, várjon a történelem, álljon meg. Azután a tömeg, amely a földből jött elő vagy az aszfaltból, mert fű ott nem volt, megrohamozta a palotát, Ceaușescu még próbálta mondani, hogy *băi, oameni buni*[3], de már nem igazán hallgattak rá, és elkezdődött a végső randalír, *a fugit*, ordította valaki a tévében, Anya pedig tudta, hogy még egy félóra, míg a zsír egészen kiolvad, az isten bassza meg, hogy pont amikor dolgom van. A helikopter elemelkedett a palota tetejéről, mint egy szitakötő, Anya pedig elkezdte kiszedni a tepertőt, pont amikor, és nincs itt megint senki, pedig az is elhangzott rövid idő múlva, hogy *Dumnezeu e cu noi*, az isten velünk van, hát bassza meg, nincs itt soha senki, és még a nap is kisütött erre Bukarestben. Anya ideges volt a forradalom miatt, ezek elfutottak a városba, azt se mondták, félkalap, fel sem öltöztek rendesen, hagytak csapot, papot, mint Csokonai, este jöttek haza, de már addig ittak valahol, úgy beúgtak, mint az állat, megitták a pálinkát, meg a bort, ettek hurkát, káposztát és kolbászt, még ez a gyönyörű lány is, a Lavi, aki sokkal okosabb, az is úgy ivott a férfiakkal, hogy rossz volt nézni. Gyulát is alig tudták hazavinni, Erzsi csak visított, de az mindig ilyen, Anya pedig súrolta egyedül a sok zsíros edényt, meg a vért, és közben mondta Szabad Európa, itt van a forradalom, hát basszátok meg, nekem mindig egyedül kell dolgozni utánatok.

[3] Hé, jóemberek!

Ozsváth Eszter Judit

„ÖNFEGYELMET GYAKOROLNI A KÁOSZBAN"

INTERJÚ LARS SAABYE CHRISTENSENNEL

Lars Saabye Christensen (Oslo, 1953) norvég szerző, beszélgetésünk apropója pedig *A féltestvér* című, talán legnépszerűbb kötetének 2025-ös második kiadása, amelyet tíz évvel az első magyar nyelvű megjelenése (Gondolat Kiadó) után idén új köntösben adott ki a Cser Kiadó. Saabye Christensen, bár pályafutását költőként kezdte a hetvenes évek elején, számos regény, színdarab és filmforgatókönyv szerzője, s egyben zenész, munkásságáért pedig többek között a Szent Olav-rend parancsnokává avatták, továbbá elnyerte a Francia Köztársaság Művészeti és Irodalmi Rendjének tagságát és az Északi Tanács Irodalmi Díját is. A Patat Bence változatlanul érvényes fordításában olvasható *A féltestvér* igazi generációs történet, személyes tragédiákkal, öröklött sorsokkal, finom humorral fűszerezve. A grandiozitásában a nagy realista regényeket idéző kötetben kiszolgáltatott, ám erős nőalakok és elveszett vagy épp elcsavargott férfiak, azaz „éjjárók" párhuzamos történetei keverednek az íróvá érés fájdalmaival.

Ozsváth Eszter Judit: Regényeket, verseket, forgatókönyveket és drámaszövegeket is ír, illetve van egy zenekara (Norsk Utflukt) is – hogyan választja el, illetve különbözteti meg az egyes műfajokhoz kapcsolódó alkotói folyamatokat?

Lars Saabye Christensen: Minden ugyanabból a nyelvből származik szerintem. Elsősorban regényírónak tartom magam, és csak remélni tudom, hogy költő is vagyok egyben. A történetmesélés a legfontosabb a számomra, de persze írok verseket is, meg minden mást.

O.E.J.: Most éppen min dolgozik?

L.S.C.: Folyamatosan dolgozom valamin, most épp egy regényen, az írás mellett pedig a zenekarommal turnézunk Norvégiában, illetve felolvasóesteket is tartok. Elég elfoglalt vagyok, de segít, hogy szigorú napirendem

van, és vannak rutinjaim. Igyekszem minden reggel nagyon hamar felkelni és írni egy-két oldalt, amiből egy napon előbukkan majd maga a regény is.

O.E.J.: *Mindig ilyen szigorú rutin szerint dolgozott?*

L.S.C.: Nem mindig, viszont, ahogy már említettem, a történetmesélés, történjen az zenén, filmen vagy színházon keresztül, egész életemben foglalkoztatott. A könyv mégis azért a legfontosabb számomra, mert íróként csak magadra számíthatsz (de egyébként művészként is), és nekem magamnak kell tudnom önfegyelmet gyakorolni a káoszban.

O.E.J.: A zene nem annyira magányos tevékenység, mint az írás, ugyanakkor az írás végeredményének is van befogadója, közönsége. Az öné milyen?

L.S.C.: Bizonyos szempontból ijesztő, de szeretem, hogy a nagyjából 2-3 egyedül töltött év után, ami ahhoz kell, hogy megírjak egy könyvet – jó, a feleségemmel találkozom azért néha közben –, végre, akárcsak a zenekarom esetében, egy-egy regény elkészültekor is tudok találkozni a közönséggel, ami mindig inspirál.

O.E.J.: Ez A féltestvér *második kiadása. Milyen érzés ez önnek, illetve hogyan viszonyul az új borítóhoz? Találkozott már a magyar olvasóival?*

L.S.C.: Természetesen hízelgő, a borítók közül pedig ezt az újat, a boxkesztyűset preferálom. Az első magyar kiadáson egy fiú arca volt, ami szerintem kicsit problematikus, mert az arcokat az olvasóknak kell elképzelniük, de az persze mindig érdekes számomra, hogy országról országra hogyan interpretálják a regényeimet a borító tervezői. Néhány magyar olvasómmal pedig már találkoztam nyár elején egy kolozsvári fesztiválon, de ez az első alkalom, hogy Budapesten vagyok, izgalmas helynek tűnik. Tegnap érkeztem, és egyelőre nagyon másmilyen, mint az otthonom, Oslo, de kifejezetten tetszik.

O.E.J.: Még sosem jártam Oslóban, azonban a könyvét olvasva úgy éreztem, mintha odacsöppentem volna – valamikor a huszadik század második felébe. A féltestvér *alapján különleges viszony fűzi a városi térhez, a* couleur locale *és az emlékek, élmények megőrzését, átadását pedig személyes missziójának tekinti. Milyen a viszonya a mai Oslóval?*

L.S.C.: Mindig fontos számomra, nem csupán a saját munkáim kapcsán, hogy egy-egy történet hol játszódik. Ebben a kötetben ez Oslo, vagyis Oslónak többek között azon részei, ahol én magam is felnőttem. A város, az utcák, az épületek egyaránt fontosak a történetben. Igazi „helyi író" vagyok, ahogy mondani szokták, bár azt hiszem, ez majdnem minden íróra igaz, hiszen mindenki hoz valamit arról a helyről, ahol felnőtt, vagy ahol él. Én is csak arról írok, amiről tudok.

O.E.J.: Azt olvastam egy régebbi interjúban, amelyet a magyar fordítója, Patat Bence készített önnel, hogy a könyvben szereplő grönlandi levél volt a történet kulcsmotívuma. Ha jól tudom, önnek is van egy ehhez hasonló családi ereklyéje.

L.S.C.: Igen, egy valódi, autentikus levélről van szó! A tengerész nagyapám írta, aki tizenhét évesen Koppenhágából Grönlandra hajózott, ahonnan néhány hónapos tartózkodása alatt ezt a levelet küldte a családjának. Amikor kicsi voltam, az édesapám rengetegszer felolvasta nekem, és én lenyűgözőnek találtam, illetve találom a mai napig, mert olyan az egész, mint egy családi tündérmese. Onnan kezdve, hogy írással foglalkozom, folyamatosan kerestem a lehetőségét, hogy valahogyan felhasználjam ezt a levelet, hogy beleírjam valamibe, és ez a valami lett *A féltestvér*, amibe témáját tekintve tökéletesen illik, kvázi össze is forrasztja a szálakat.

O.E.J.: Van egyéb olyan családi öröksége vagy története, amit szintén felhasznált a regényben?

L.S.C.: Bizony, rengeteg! Ugyan ez nem önéletrajzi regény, de ahogy minden írás, ez is személyes elemekből táplálkozik, már maga a város is ilyen – így kötődik a munkám a valós élményeimhez, családi történeteimhez.

O.E.J.: A többi regényéhez hasonlóan e kötet egyik alapkoncepciója is az egység, a teljesség, amelyet a folyamatos apahiány mellett a féltestvér-lét gyakorlatilag ellehetetlenít a főhősök számára.

L.S.C.: Igen, gyakori nálam, hogy fiatal fiút vagy férfit választok főszereplőmnek, akik általában az életük értelmét keresik. Ilyen egyébként a *Beatles* című regényem is, amely közel áll e tekintetben is *A féltestvér*hez – az utóbbi strukturálisan és történetvezetésileg is bonyolultabb, sűrűbb szerintem, habár itt csak két fiúról van szó, Barnumról és Fredről. Egyikük sem egész, hacsak nincsenek együtt. Lehet, hogy az egyik ugyanannak az éremnek a rossz oldala, a másik meg a jó, nem tudom, de ha így is van, ötletem sincs, melyik a jó és melyik a rossz. A kapcsolatuk felemás, szeretik is, meg gyűlölik is a másikat, és az ilyen konfliktus engem mindig érdekel.

O.E.J.: Tetszett, hogy az anya a közös szülőjük. A főhős dédmamája, a boldogult dán némafilmszínésznő („az Öreg"), a lánya, vagyis a távíróhivatalban dolgozó Boletta nagymama, illetve az anya, Vera esetében pedig egyébként szintén azt éreztem, hogy ugyanannak a jellemnek vagy személynek a különböző oldalai, vetületei.

L.S.C.: Ez így van, és szerintem egyébként mindannyian folyamatosan keressük a hiányzó részeinket, ettől vagyunk emberek, hogy szüntelenül job-

bak és teljesebbek (egészebbek – egészségesebbek) szeretnénk lenni. Hogy sosem vagyunk elégedettek – ilyenek az én karaktereim is.

O.E.J.: Az örökös elégedetlenségen, a tragédiákon és a be nem teljesült életeken túl számomra A féltestvér *egy inherens módon humoros kötet. Szerintem tragédiákról könnyebb írni, mint bármiről, ami igazán vicces, vagy bármiről, de igazán és elégségesen viccesen. Hogyan viszonyul íróilag a humorhoz?*

L.S.C.: Köszönöm, hogy így gondolja! Nagyon fontos számomra a humor, és nem is tudom elválasztani a tragikumtól. A célom, hogy meg tudjam nevettetni és siratni is az olvasót, nem tudom, ez mindig sikerül-e. A humor túlélési mechanizmus nálam, nem merül ki puszta viccmesélésben vagy vicceskedésben, inkább egyfajta világnézet. Charlie Chaplin a nagy példaképem humortéren, mert rajta úgy nevetünk és úgy tartjuk viccesnek, amit csinál, hogy közben tudjuk, hogy a karakterei mennyire nyomorult emberi lények, hogy nincsenek barátaik, hogy hajléktalanok. Ezek a rétegek, a tragikum és a komikum, tökéletesen keverednek Chaplinnél.

O.E.J.: Lehet, hogy ez volna a skandináv humor sajátossága is – már ha van ilyen?

L.S.C.: Abszolút, az északi, illetve a skandináv humor mindig kicsit sötét, ebben távol állunk az angoloktól vagy az amerikaiaktól. Nekünk melankolikus még a humorunk is.

O.E.J.: Hol helyezné el magát a norvég irodalmi térképen? Milyen a viszonya a norvég irodalmi élet többi képviselőjével?

L.S.C.: Jó a kapcsolatom a kollégáimmal, sok barátom van köztük, olvassuk egymás munkáit, és inspirálódunk a másikból, viszont összességében jobban szeretek zenészek között mozogni. De élvezem mindkét légkört egyébként.

O.E.J.: Van esetleg olyan kortárs oslói író, akinek a városról alkotott képe hasonlít az önéhez?

L.S.C.: Rengeteg oslói író van, és ami számomra izgalmas, hogy én a város egyik negyedéről írok, néhány utcáról, ami az én területiumom, egy barátom meg egy teljesen másik területről ír, ami pedig az övé. Van egy írónő, aki a város északi részén lakik, az ő történeteit az a tér inspirálja. Ugyanazt a várost írjuk, de közösen.

O.E.J.: Felénk népszerűek az egy város különböző részeit tematizáló, s így egységgé szerveződő irodalmi antológiák, novellaskötetek. Oslóban, illetve Oslóról íródott már ilyesmi?

L.S.C.: Amennyire tudom, nálunk még nem volt ilyen, bár az olvasóimat biztosan érdekelné, mert nagyon szeretik felismerni a különféle tereket

és utcákat, amikről írok. Néha meg is viccelem őket, hogy olyan nevű utcát írok valamelyik regényembe, ami nem létezik.

O.E.J.: Egyébként A féltestvér*t próbáltam én is megnyitott Google Maps-szel olvasni, de egész egyszerűen annyi utcanevet tartalmaz, hogy egy idő után feladtam.*

L.S.C.: Pedig, ahogy emlékszem, *A féltestvér*ben majdnem minden hely valós. El kell képzelni őket, ha rájuk keresni nem is lehet mindig.

O.E.J.: Ezek a helyek folyamatosan változnak, már a történeten belül is, nem csoda, hiszen több évtizedet ölel föl a regény. Az emlékek, veszteségek, a személyes és a kulturális identitás mind-mind a változások viszonyrendszerében élnek – hogy látja, ezek a témák az ön munkásságában is szüntelenül változnak?

L.S.C.: Az idő előrehaladtával egyre gyakoribb, hogy visszaemlékszik dolgokra az ember, mindig más és más perspektívából. Én még mindig keresem az identitásom, azt, hogy ki vagyok. Ezért is írok még mindig. Szerintem számomra az írás most is ugyanakkora kihívás, mint amikor kezdő író voltam, sőt, lehet, hogy még nagyobb is. Bizonyos szempontból ez a gondolat boldoggá tesz, hiszen a kihívás léte fontos dolog.

O.E.J.: A féltestvér*rel kapcsolatban azt olvastam, hogy elkezdte írni, majd abbahagyta, hogy tapasztalatot gyűjtsön, és mintegy húsz évvel később fejezte be. Hogyan emlékszik vissza a regény keletkezésének folyamatára?*

L.S.C.: Elég korán, még a húszas éveimben kezdtem el írni a regényt, akkor megírtam az első fejezetet, majd jött a felismerés, hogy nem tudom úgy megírni, ahogy szeretném. Ez egy hatalmas belső konfliktus volt számomra, így félretettem az anyagot, és nem is vettem elő a következő tíz évben. Az alatt az idő alatt valami történt, nem tudom pontosan, hogy mi, de a történet megérett bennem. Lehet, hogy egyszerűen emberileg és íróilag is tapasztaltabb lettem. Visszatekintve örülök, hogy így történt, mivel az írás az időzítésen áll vagy bukik. Csak azt a könyvet tudod megírni, amire képes vagy, amit teljesíteni tudsz. Van, aminek egy kicsivel több idő kell, és azt nem is éri meg siettetni. Egyébként nem vagyok valami türelmes ember, szóval kifejezetten büszke voltam magamra, hogy tudtam várni az írással.

O.E.J.: Hogyan éli meg, amikor befejez egy történetet, egy írást? Milyen volt a befejezése, illetve a szerkesztési folyamata A féltestvér*nek?*

L.S.C.: Amikor átadok egy anyagot a szerkesztőmnek, természetesen elégedett vagyok. Bíznom kell benne, hogy a tőlem telhető legjobbat írtam. Ugyanakkor az is mindig bennem van, hogy legközelebb majd jobban csinálom, így az írást voltaképp nem is lehet befejezni, egy végtelenített folyamat.

Azt hiszem, nem egészséges elégedetlennek lenni a leadott anyaggal, de persze az sem, ha félkész anyagot adunk le.

O.E.J.: Mennyiben tér el a szövegről való leválás folyamata a filmes vagy színházi munkáinál? Ezeknél az anyagoknál az író után még egy egész csapat dolgozik a szövegen, rengeteg változáson megy keresztül, amíg aztán realizálódik a végleges médiumon keresztül.

L.S.C.: Egy regénynél minden felelősség az enyém, én vagyok a főnök, már a kezdetektől. A filmnél a forgatókönyvet, a színházban a szövegkönyvet egy egész csapatnak kell átadni, valóban nagyon más szituáció, és nem is vagyok mindig boldog, hogy tömegben kell dolgoznom, de amikor megvan a kémia, akkor elégedett szoktam lenni az eredménnyel. Minden a bizalmon múlik, azon, hogy mindenki jó legyen abban, amit csinál.

O.E.J.: A filmes világról alkotott nézeteit A féltestvér *figurái is érzékeltetik. Ön szerint változott valamit a filmszakma a regény keletkezése óta?*

L.S.C.: Az hiszem, igen. Minden sokkal kommerciálisabb és anyagiasabb, bár tény, hogy a film mindig is pénzközpontúbb műfaj volt. A mai norvég filmes piac nagyon apró, de elég jó, nemzetközileg is elismert filmeket csinálnak, amikhez kell egyfajta nyitottság. A filmipart egyszerre imádom és ki nem állhatom. Régebben sok forgatókönyvet írtam, de már nem nagyon szoktam, éppen a tömeg miatt, amiről az imént beszéltünk.

O.E.J.: A féltestvér*ből készült minisorozatot látta?*

L.S.C.: Igen, és elégedett voltam vele. Egy sorozat egyébként is hűbb tud lenni az eredeti műhöz, mint egy film, éppen a hossza miatt. Számomra az atmoszféra és a nyelvi sajátosságok átemelése a legfontosabb egy-egy ilyen adaptációnál, a vizuálon túl, és szerintem ez itt remekül sikerült, örültem neki.

O.E.J.: Habár a norvég piac, ahogy említette, viszonylag kicsi, a skandináv országok között nagy a kulturális átjárhatóság, mi tehát az, amiért mégis vonzók nemcsak a norvég filmek, hanem a norvég kultúra, úgy általában?

L.S.C.: Szerintem ma már minden elég nemzetközi, az irodalmunk pedig, tudom, hogy nagyon népszerű. Nem tudom pontosan, miért. Amikor kis nyelven ír az ember, kell lennie valamiféle kultúrpolitikának, ami támogatja a minőségi kulturális termékek létrejöttét és terjedését. A norvég kormány pedig kimondottan jó ebben. Azt gondolom, a norvég mentalitás egyik alapja a makacsság, ami a természetföldrajzunkból és az időjárási viszonyainkból eredeztethető. Ez a fajta makacsság pedig elengedhetetlen a művészet, az alkotás, a kultúra szempontjából.

O.E.J.: A féltestvér *a globálisan legtöbbet fordított kötete. Örül ennek, ön is ezt a kötetét választotta volna, ami ily módon nemzetközi színtéren is reprezentálja íróilag?*

L.S.C.: Nincs okom panaszra, sőt, boldog vagyok, hogy épp ez a kötet az, amivel bejárhattam a világot. Rengeteg emberrel beszélgettem a könyvről, azokról az oslói utcákról, ahol felnőttem, remek élmény volt. Az, hogy Magyarországon, Brazíliában, Ausztráliában elolvassák a könyvemet, rendkívül inspirál a munkámban.

O.E.J.: Volt rá példa, hogy egy olvasóból egy önnel való találkozás, beszélgetés során erőteljes reakciót váltottak ki a regény sötétebb témái? Előfordult esetleg, hogy az olvasói hasonló világháborús családi történeteket osztottak meg önnel?

L.S.C.: A világon mindenhol máshogy reagáltak *A féltestvér*re. Norvégiában például elég sokan ismernek, és a norvég olvasók általában velem aszszociálják ezt a történetet, az én többi írásommal. Új-Zélandon nem vagyok híres, ott külföldi irodalomként tekintenek a könyvre. Van ebben is valami mély és profán.

O.E.J.: Az irodalom ugyanakkor nem vákuumban létezik, így el tudom képzelni, hogy nagy általánosságban a második világháborút, illetve az azt követő újjáépülés időszakát tematizáló irodalomhoz sorolják a regényt. A témái kaleidoszkópjában van-e esetleg olyan, amire szeretné, ha az olvasói jobban fölfigyelnének – nem csupán A féltestvér *tekintetében, hanem úgy általában?*

L.S.C.: Az optimizmusra. Szerintem *A féltestvér* befejezése egyértelműen optimista: a szeretet egy olyan dolog, ami mellé le tudjuk, és le is kell tenni a voksunkat. Választhatjuk a szeretetet, akarnunk kell szeretni. A többi munkámra is jellemző ez a fajta könnyedebb optimizmus, legalábbis szerintem, bár ezt néha a kritikusok és az olvasók nem találják meg a szövegben, vagy csak nem tesznek róla említést. Ez lehet, hogy az én hibám is, persze.

O.E.J.: Lehet, hogy egy skandináv írótól inkább krimit várnának, bár e regényben is jelen van a misztikum, a tragédiák, illetve azok a fajta rejtélyek, amelyek inkább ki nem mondott igazságok. Talán ide lehet kötni azt a már-már klisét is, miszerint az író a legnagyobb igazmondó, aki ugyanakkor kiválóan tud hazudni.

L.S.C.: Nem hazugság kérdése ez szerintem, az igazság-hazugság kettősénél bonyolultabb és kevésbé hétköznapi dologról van szó. Inkább őszinteségnek vagy hihetőségnek nevezném ezt, az író számára mindkettő rendkívül fontos. Őszintének kell lennünk magunkkal, illetve azzal a történettel kapcsolatban is, amelyet el szeretnénk mesélni, nem pedig a piacra fókuszálni. De azért szerintem jól tudok hazudni is *(nevet).*

O.E.J.: Örülök, szerintem én is! A rengeteg történet, perspektíva és karakter között mi volt az az alapigazság, az az őszinteség, amit A féltestvér*rel szeretett volna közvetíteni?*

L.S.C.: Talán maga a tény, hogy mindenek fölött őszinte vagyok az olvasómmal. Az az író és olvasó között köttetett szerződés lényege, hogy oké, én adok neked valamit, a legjobbat, amit tudtam, és úgy, ahogy azt én szeretném. Minden munkámmal ez a helyzet: nem neked írtam, de remélem, azért tetszeni fog!

Codău Annamária

KRITIKA ÉS KÉPZELET

Valóban megtörtént? Igaz-e? Azt gondolja-e a szerző is, amit a szereplői? Saját magáról szól-e a vers? Gyakori típusa ez a befogadói viszonyulásoknak az írott alkotásokhoz, persze időnként az irodalmi trendek és elméleti irányok is rá-ráerősítenek arra, hogy a referencialitás nyomába eredjünk. Ilyen volt a mostanra talán már lecsengőben lévő alanyi költészet hulláma, valamint az autofikció masszív térnyerése, hogy két nagyon evidens dolgot emeljek ki az utóbbi egy-két évtizedből (persze ezeket az írásmódokat sem a 21. század találta ki). De talán természetes ellenreakció is a digitális manipulálhatóság korában a „valódi" utáni vágyakozás, a valóságra való rákérdezés. És a perspektívára, ahonnan az adott valóság elbeszélődik.

Mi történik azonban a képzelettel? Mi történhet, ha a képzelésre való képességünk a valóságérzékelés problémáival párhuzamosan sorvadni kezd?

„Bárki, aki nyelvet használ, szükségképpen képzeletet formál. Elképzeléseiből, gondolataiból a nyelv segítségével szavakat, mondatokat alkot, elképzelt történetet a tehetsége szerint. A képzelet e hatása azután számos más tevékenységben – tárgyak készítése, csoportszerkezet alakítása, új gondolatok formálása – is megjelent és az emberi evolúciót is befolyásolta. A képzelet az a képességünk, amivel megfelelő külső ingerek nélkül is képesek vagyunk belső érzékeléshez hasonló képeket, elképzeléseket varázsolni elménkben."[1] Szimpatikus, mennyire tömören utal itt Csányi Vilmos arra, hogy a képzelet nem olyasmi, ami a „fejben" marad, ami életünk fizikai kiterjedésétől vagy szociális beágyazódásaitól független, izolált volna. És bár az evolúciót említi, nem feltétlenül fejlődéselvi narratívában jeleníti meg a képzelőerő fontosságát.

A képzelet segít abban, hogy másmilyennek lássunk dolgokat, viszonyokat, lehetőségeket, mint amilyennek elsőre vagy sokáig tűntek, segít a

[1] Csányi Vilmos: A képzelet és a kreativitás szerepe a kultúrában. *Új Forrás*, 2024.03.03. https://ujforras.hu/fustjelek-222-csanyi-vilmos-a-kepzelet-es-a-kreativitas-szerepe-a-kulturaban/

kísérletezésben, a határaink tágításában, a másfélének az elfogadásában, a problémamegoldásban, az új dolgok létrehozásában. A képzelet, klisé ez, a művész egyik eszköze vagy forrása, de nem kizárólagosan az övé. Az irodalmi képzeletnek a kultúrára, tudományra, politikára tett hatásáról rengetegen beszéltek. Van a képzeletnek egy olvasáspszichológiai aspektusa is, ti. hogy mennyire tud a befogadó belehelyezkedni egy-egy szereplő nézőpontjába, vagy mennyre képes elképzelni, maga előtt látni a leírt világot. De vajon egy speciális olvasásmódnak, nevezetesen a kritikainak, milyen köze van a képzelet működéséhez? Pontosabban: a(z irodalom-) kritika működhet-e az elképzelhetőbe való beavatkozásként? (És bár e szövegben inkább az irodalomkritikára gondolok, talán kiterjeszthetők e kérdések bármilyen mindennapi kritikai gesztusra, attitűdre.)

Egy cikk olvasása közben merült fel bennem a fentihez hasonló kérdés. De akkor épp valami mással is kellett foglalkoznom, nem volt időm továbbgondolni, ezért csak felfirkantottam egy cetlire a „kritika és képzelet" szókapcsolatot, hogy arról majd minden pontosan eszembe fog jutni, amikor leülök ezt az esszészerűséget megírni. Két hónap elteltével persze már nem tudtam ugyanabba a gondolatfolyamba visszalépni, fogalmam sincs, mit akartam akkor minderről mondani. Visszatértem hát a cikkhez: *Do Media Organizations Even Want Cultural Criticism?* – teszi fel a kérdést a New York című magazinhoz tartozó Intelligencer online felületen Charlotte Klein. Írása reflexió arra a jelenségre, mely során az írott kritika egyre jobban kiszorul az angolszász nyelvű kulturális sajtó felületeiről. Klein és az általa idézett szerkesztők, kritikusok próbálják a jelenséget és következményeit egy olyan általános kulturális és technológiai kontextusban értelmezni, ahol a vélemények hangoztatásának temérdek felülete létezik és könnyen hozzáférhető, de ahol épp emiatt a zaj miatt sok minden észrevétlen marad. A konszenzus az, hogy az írott kritikák nagy része olvasatlan marad – mert már a nyomtatott lapok visszaszorulásával egyre ritkább annak is a lehetősége, hogy az ember a szokásos napilapját vagy folyóiratát megvásárolva, azt végigböngészve véletlenül rábukkan egy-egy izgalmas művet feltáró kritikára, amelyre nem juthatott volna eszébe mondjuk célzottan rákeresni online. És mivel az online tartalmak olvasottsága-nézettsége konkrétan mérhető, könnyebb is lemondani a kis forgalmú tartalmakról, így mondjuk a kevéssé mainstream alkotásokról szóló írásokról. „Editing according to traffic is not editing; it's engineering", idézi a cikk David Remnicket, vagyis az a szerkesztői elv, amely az oldalak nézettségét veszi alapul, nem szer-

kesztés, hanem mérnöki munka, avagy szándékos kieszközlése valamilyen eredménynek.[2]

Az egyéni és a kollektív képzeletnek sem tesz jót az egyirányúsítás, hiszen a képzeletnek tér kell, irányok, lehetőségek. Ha a kulturális sajtó is csak azzal fog foglalkozni, ami eleve sokakat érdekel, ami eleve siker, pusztán ráerősítve így a marketing befolyásolta eladási számokra, vajon milyen esélye van annak, ami más, ami nem a nyilvánvalóból táplálkozik, vagy nem azt szolgálja ki? Persze a kritikai viszonyulás sem zárja ki a ráerősítést, és nem is kerülheti meg a népszerű művekre való reflexiót. Ám most nem is a népszerűséget szeretném démonizálni – pusztán az a kérdésem: ha mindenhol ugyanazt látjuk, és nincs esélyünk találkozni az aktuálisan kedvelt, felkapott stb. trendektől eltérő alkotásokkal vagy alkotásokról szóló reflexiókkal, az hogyan hat arra, hogy mit tartunk elképzelhetőnek, ez pedig a maga során arra, hogy mit vagyunk képesek cselekedni?

A fentiek a kritikának talán inkább a tájékoztató, figyelemfelkeltő funkciójához kapcsolódhatnak. Mi köze a képzelethez a kritika bíráló, elemző vonatkozásának? (Ahhoz, hogy ne vesszek el a részletekben, most a kritika különféle létező típusait, beszédmódjait, fogalmi apparátusait mind egy kalap alá veszem, egy ezekből szublimált általános kritikáról beszélek.) Ha egy irodalmi művet többek közt egy adott gondolatra, világlátásra tett ajánlatnak tekintünk (például az, hogy hogyan transzponálja valaki fikciós alkotásba a traumáit, szintén egy szemléletet tükröz, mondjuk most legegyszerűbben azt, hogy a traumáink meghatároznak), akkor a műről szóló kritika akár direkten, elvi, etikai síkon is szembe szállhat azzal (például, hogy nem is igaz, vagy hogy káros az elgondolás, miszerint a traumáink határoznak meg), ám dönthet úgy, hogy a mű létrehozásának a módját (nyelvi, technikai, dramaturgiai stb. aspektusát) vizsgálva, közvetett módon, az adott mű belső szabályai keretei közt szól róla, és ilyenkor már sokkal inkább arról van szó, hogy azt nézem: ha így és így beszél ez a regény erről és erről a dologról, innen és innen nézve, elfogadható-e az, amit magyarázatként, következményként, számvetésként, katarzisként felkínál? Azaz a kritikus kérdése talán nem az, hogy igaz-e, hanem hogy: lehetne-e? Hogy az olvasó pozíciójából az, amit a szerző létrehoz, elképzelhető-e annak alapján, amit és ahogyan beletett, amit a nyelv kihoz belőle, és ami kölcsönhatásba kerül

[2] Charlotte Klein: Do Media Organizations Even Want Cultural Criticism? *Intelligencer,* 2025. szeptember 8. https://nymag.com/intelligencer/article/do-media-organizations-even-want-cultural-criticism.html

az olvasó saját tapasztalataival, gondolataival, elveivel? Hogy elképzelhető, még nem jelenti, hogy egyetértettünk a mű esetleges állításával, ennek mérlegelése, a művön kívül valóságunk mércéjéhez mérése egy következő lépés volna. Az elképzelhetőség azonban a megértéssel és az értelmezéssel kéz a kézben jár – persze ha valamit el tudunk képzelni, nem biztos, hogy jól is értjük, de még egy félreolvasás, félreértelmezés is termékeny lépés abban a végeérhetetlen diskurzusban, amit közös dolgainkról folytatunk. És mi más lenne az irodalom, mint végeérhetetlen diskurzus a közös dolgainkról, a közössé tett sajátról? De pusztán igenlő, reflexió nélkül elfogadó vagy kritikai hozzáállás nélkül a diskurzus bereked. Vagyis leegyszerűsítve kissé: mit kritizál a kritikus? A mű világának belső szabályait/törvényeit egy külső nézőpontból? (Egyfajta etikai kritika lenne ez.) Vagy feltétel nélkül elfogadja ezeket, és a belső érvényességet kéri csak számon, ha szükséges.

Mindez látszólag talán még mindig csak az egyszeri kritikus egyéni képzeletgyakorlatának tűnik (annak pedig nagyon szép szerintem). Az eredeti gondolatmenetem után kutatva rábukkantam egy esszére a témában, amelyet szerettem volna, ha én írok meg. A The New Yorker filmkritikusa, Richard Brody írt[3] a nyáron arra reagálva, hogy a Times magazin négy főállású kritikusát helyezi át más szerepkörbe. A szerző hangsúlyozza, esszéje nem apológia, hanem inkább buzdító szöveg. Szerinte a kritika lényege a jövő: „Adott művészeti forma történetének ismeretében és jelenlegi állapotának tudatában – amely tudatot a friss termés széles köréről írt kritikák írásának elmélyült szorgalmával fejlesztették ki – a kritikusok az új művekben azok implikációit, ígéretét, az általuk kibontakoztatható lehetőségeket és az általuk nyitható kilátásokat látják." Nem feltétlenül csak a művészettörténet, irodalomtörténet, filmtörténet alakulásának láttatásában van ennek jelentősége. És nem is pusztán pillanatnyilag. Amint szintén Brody emeli ki, bármennyire is a kultúripar rövid távú újdonságigényére érkező válasz a recenzió, a kritika műfaja, az nem egy termék, hanem egy folyamat, egy egyszerre kötött fókuszú és szabad folyamat, hiszen tulajdonképp a kritikába annyi minden beleférhet, amennyi mindent csak a kritikus el tud képzelni, gondolni, amit a műalkotás ki tud belőle váltani. A művel való személyes és kritikai szembesülés folyamataként értelmezi Brody a kritikát, nyitottság-

[3] Richard Brody: In Defense of the Traditional Review. *The New Yorker*, 2025. július 24. https://www.newyorker.com/culture/the-lede/in-defense-of-the-traditional-review

ként arra a potenciálra, amely a művészetben rejlik: hogy az életedet megváltoztathatja.

A kritikus ezt a folyamatot, szembesülést, változtathatóságot osztja meg. Ha senki sem olvassa a kritikáját, akkor az az egyéni, szöveg vezérelte képzeletgyakorlása marad (és így is nagyon fontos élmény szerintem). Ha akad olvasója, akkor a kritika a kritikaolvasó képzelőerejének további terelőjévé és provokálójává válik, ha nem is ugyanolyan szabadságfokkal, mint a mű maga, de irányokat nyit az interpretáció által a képzeletének. Ez a képzelet-provokáció pedig akkor működik, ha a kritika sem azt mondja, amit hallani szeretnél, ha nem csak elfogadja azokat a szempontokat, amelyeket a szerző vagy a marketing – vagy netán épp a másik kritikus – felkínál. Amíg ember írja a kritikát, megdolgozott válaszként, és nem a mesterséges intelligencia kombinál össze paneleket a meglévő diskurzusok alapján, talán a képzeletünk nemcsak hogy fittebb, hanem dialogikus és dinamikus marad.

Kovács Péter Zoltán

POSZTMODERN KÖZÉPKOR. A *BAUDOLINO* ECÓBB, MINT *A RÓZSA NEVE*

Számomra már nem *A rózsa neve* a nagy Eco-regény, hanem a húsz évvel később, 2000-ben megjelent *Baudolino*.[1] Mesterképzés alatt olvastam, és nagyon sok dologra ráébresztett a posztmodernről és a történetmesélés komolyságáról.

Sok olyan prózatechnikai elem volt a regényben, amit irodalomtudományi tanulmányaimból felismertem, vagy felismerni véltem. Unheimlichnak nevezném ezt a felismerést, ha Freudot követném. Nem követem. De kísérteties tapasztalat volt mindenesetre, homokember, üvegszemű játékbaba. Háromfélét is felfedeztem ilyenből Eco regényében, melyről azt mondják,

hogy szerkezetét, befogadhatóságát, és emiatt népszerűségét tekintve nem éri fel *A rózsa nevé*t.[2] (Nem értek egyet, azért írom most ezt a szöveget.)

Az első ilyen elem – ha akarjuk easter egg, amelyet meg kell találni – a posztmodern szövegtechnika. Nyilván erre a legegyszerűbb ráakadni. (Amúgy is csak annyi a hátborzongató ezekben az elemekben, hogy nem érezzük kompatibilisnek a korral, a korrajzzal, aztán mégiscsak rájövünk, hogy mennyire szervesen illeszkednek a középkor logikájába – már ha elfogadjuk, hogy történelmi regényt olvasunk, bár lehet, hogy eleve azzal az elvárással kezdünk neki a szövegnek, hogy áltörténeti szöveggel van dolgunk. A regény eleje mindenesetre rendes gesta, bár regényes. De az elbeszéléstechnika rendes, tisztességes. Lehet-e egyáltalán a középkorban posztmodern módon gondolkodni? Van-e értelme erről beszélni? Természetesen épp Ecótól tudjuk, hogy e két dolog – a középkor és a posztmodern – rímeltetése legalábbis lehetséges: a középkori, a referencialitást a modern kori elbeszélő hagyományhoz viszonyítva radikálisan és leginkább transzcendens értelemben véve másképp értelmező narráció rokonságot mutathat a modernség pozitív referencialitását meghaladó, a transzcendenciától ellenben jószerével mentes posztmodern narrációval.

De Eco itt továbbmegy, mint *A rózsa nevé*ben tette. Ott egy kétszeres keretelbeszélésbe ágyazta a történetet, mely történet elsődleges elbeszélője a fiatal Melki Adso (aki eleve rezonőr, de tudatlan – újabb trükk), másodlagos elbeszélője pedig az idős Melki Adso, s e két hang az elbeszélő szólamban szervesen keveredik, nem lehet tudni, illetve nem lehet pontosan elhatárolni, mit mond a tudatlan, tapasztalatlan, serdülő testű és elméjű Adso, s mit a már érett, tapasztalt, ám végtére ugyanúgy oktalan, az összefüggéseket csak nem értő, idős Adso.[3] Tehát az olvasónak értelmeznie is kell a történetet Adso helyett, fel van adva a lecke. Nagyobb lecke van ellenben feladva a *Baudolino* esetében: az elsődleges elbeszélő (azaz aki közelebb áll az elmesélt történethez) a fiatal, majd egyre idősödő, a történet végére az ötvenen is túl lévő Baudolino. A másodlagos elbeszélő ugyancsak ő, amint épp Nikétasz Khoniatésszel beszélget a negyedik keresztes háború idején. Viszont Baudolino nagyon is jó értelmező, fiatalon és idősen is. Egy baj van: hazudós. Eco itt a posztmodern iróniát teszi irónia tárgyává: ha eddig az volt a probléma, hogy az író által leírt szöveg nem vehető komolyan (hiszen más szövegeket ír át, nem mondhatja el komolyan azt, amit más már elmondott stb.), akkor most az irónia megkétszereződik: a komolyanvehetetlen posztmodern író azt állítja, rezonőr-elbeszélője is komolyanvehetetlen, hiszen karakterének *legfőbb* vonása, hogy hazudik. A re-

gény zsenialitása, hogy az elején e probléma fel sem tűnik. Az elbeszélés hihető, úgy tűnik, Baudolino őszintén beszél, s nincs is miért hazudnia. Bár bevallotta magáról, hogy rendszeresen hazudik, olyan dolgokat is bevall, amelyek kínosak számára, és marcangolják a lelkiismeretét, úgymint Burgundiai Beatrix császárné iránt érzett szerelme vagy a háromkirályok hamisítása, amelyben részt vett. A hazugság mint értelmezést befolyásoló faktor elsőként akkor sejlik fel, amikor hőseink a János pap országába vezető utazás közben Ardzrouni várába érkeznek, és a várúr megmutatja nekik vákuumcsináló szerkezetét. Ilyen, gondolná az olvasó (én), csak nem létezett a 12. században… Habár, főként keleten, a sok mechanikai „csoda" mellett még el-elfér egy ilyesmi masina is… A következő, gyanúsabb elem a bőrt feketévé változtató kő. Amikor azonban a tizenkét „bölcs" Abházia sötét erdejébe ér – amely napszaktól függetlenül teljesen és tökéletesen sötét –, akkor elszakad a cérna: itt már biztosan hazudik Baudolino! Vagy a túlhajtott posztmodernnel találkozunk? Baudolino úgy teremt világot magának, mint egy isten, vagy mint egy író. Amit mond, az valósággá válik.[4] De fel kell tennünk magunknak a kérdést: komolyan veszi-e a regény azt, hogy Baudolino saját valóságot teremt magának? Erre akkor tudunk felelni, ha kitekintünk a Baudolino által elmesélt történeten kívülre, és szemügyre vesszük a mesélés terét és idejét: a negyedik keresztes háborút nyögő Konstantinápolyt. Itt semmi csodás nem történik, a végső, Kyot, Boron, Boidi, a Poéta és Baudolino részvételével történő leszámolás is végbemehetett akkor is, ha a János pap országa felé vezető úton történtekből egy szó sem igaz. Voltaképpen csak addig kell igaznak lennie a történetnek, amíg a tizenkét bajtárs útra nem kel Ardzrouni várából. Hogy mi történt velük az úton és Johannes diaconus, azaz János szerpap országában, az a Konstantinápolyban történtek szempontjából tökéletesen érdektelen.[5] Nikétasz úr sem tűnik túl izgatottnak vagy feldúltnak a hihetetlen történet hallatán, mintha hinné is, meg nem is. Sőt, a történet végén bevallja: a megírandó krónikájából, igaz, nehéz szívvel, de ki fogja hagyni Baudolino történetét. (Ellenben bizonyosan önmaga számára kínos, ám valóban megtörtént elemeket kihagy a saját krónikájából, és másokkal helyettesít, annak érdekében, hogy „a nagyobb igazság jobban kidomborodjék".[6])

Végül adja magát a kérdés: ki is írja hát le Baudolino történetét? Hiszen saját „gestájának" kézirata elveszett, Nikétasz pedig nem szándékszik lejegyezni az ő históriáját, neki más a feladata. Még kísértetiesebb azonban az igazság és hazugság szempontjából Baudolino élettörténetének vége. Míg ugyanis Baudolino története egybefonódik barátai, János pap és a Gradalis

történetével, addig az olvasó még rendet tehet a fejében: Baudolino, aki korábban rendre bevallotta a hamisításokat (például a háromkirályok vagy a János papnak írott levél esetében), az utazás leírásába úgy belemelegedik, hogy nem hangsúlyozza ki, az is az ő szüleménye. Végül is a történet érthető marad, a valós történet, mint mondtuk, Frigyes haláláig tart – s majd Konstantinápolyban folytatódik. Azonban Baudolino a történet legvégén elindul vissza, János pap országa felé! Amelyről, ha jól okoskodtunk, pontosan tudja, hogy nem létezik, hiszen ő találta ki az egész históriát (éppen csak az ötlet nem az övé, de János pap országának minden részlete, a szörnyekkel és a tájjal együtt az ő szüleménye). Érthetetlen és nyugtalanító fordulat. Az is megeshet, hogy az egy adott ponton oszlopos szentté vált Baudolino megőrült odafenn az oszlopon, hiszen látjuk, amint olcsó útszéli bölcsességeknek tűnő frázisokkal kufárkodik odafenn, élelem fejében. Ennek viszont az mond ellent, hogy végig őszintén beszél a félig ember, félig kecske Hüpatiáról és az iránta érzett – úgy tűnik, nagyon mély – szerelméről. Az e szöveg hátterében ólálkodó freudista kritikus azt írná: Hüpatia eszményített torzsága, lelki tisztasága, elérhetetlensége, egyáltalán, Baudolinónak iránta érzett szerelme nem más, mint projekció, mégpedig felesége, Colandrina és torzszülött csecsemője iránt érzett gyász és bűntudat projekciója, externalizációja, egyfajta képzelet-álommunka révén.

Ennyit a hazugságról,[7] mert minél tovább igyekszünk szétszálazni a történetet az igazság és hazugság szempontjából, annál inkább arra jutunk, hogy Eco Isten- és teremtésparódiát írt, melyben Isten Baudolino képét veszi fel, s melyben – Hüpatia hite által – e szóval teremtő Isten nemcsak a történeti, keresztény Istent, de önmagát is kiparodizálja. Oda jutunk a végén, mint Baudolino, s oszlopszentekké válunk mi is.

A második húsvéti tojás, melyet az olvasó megtalálhat, a műfaj. Erről kevesebbet lehet és kell beszélni, hiszen a könyv közepéig tulajdonképpen gestával van dolgunk, igaz, mai nyelvi stílusban, ám középkori gondolkodásmóddal elbeszélve. A regény közepén felbukkan a Sherlock Holmes-motívum, ahogyan *A rózsa neve*ben is, mégpedig egy zártszoba-rejtvény képében. A végső leszámolás és a történet tisztázása egyaránt hajaz úgy a Conan Doyle-, mint az Agatha Christie-történetekre, legfőképpen abban, hogy a végén „esik le" mindenkinek minden, azaz hogy mi is történt valójában Frigyessel, s a legvégén kerül sor a szembesítésre ugyanúgy, mint a legtöbb Poirot-történetben. A csavar a történetben csak az, hogy a történet elbeszélője lesz a gyilkos, de ilyet is láttunk már, s ebben Eco maga is biztos lehet.[8]

A legutolsó húsvéti tojás – már ha az intertextualitásról nem kívánok beszélni, márpedig ezen esszé kereteit nem kívánván szétfeszíteni, nem kívánok, megelégszem most azokkal az elrejtett kincsekkel, amelyeket az intertextualitás fogalmán kívül találok[9] – a modern gondolati elemek jelenléte a műben. Gondolok itt például a gümnoszofistákra, akik természetközelsége és egzisztencialista gondolkodásmódja hathat kifejezetten modernnek, vagy azokra a filozofikus beszélgetésekre, melyeket Baudolinóék útközben folytatnak. Óvatosnak kell azonban lennünk, s erre Eco is figyelmeztet *Szél-jegyzetei*ben: „[V]alahányszor egy-egy kritikusom vagy olvasóm azt írta vagy mondta, hogy ez vagy az a szereplőm túl modern kijelentéseket tesz, ezt mindig csakis olyankor és éppen olyankor mondta vagy írta, amikor XIV. századi szövegeket idéztem szó szerint. Más helyütt viszont az olvasók középkori ínyencségnek érezték azt, ami szerintem tűrhetetlenül modern volt. A középkorról ugyanis mindenkinek megvan a maga – általában rossz – elképzelése. Csak mi, akkor élt szerzetesek tudjuk, hogy mi az igazság, de ha kimondjuk, máglyára kerülhetünk."[10] S valóban, a gümnoszofisták valóban léteztek, a görögök adták ezt a nevet azoknak, akik Indiában a brahmán szektába tartoztak. Hogy mennyi a valóságos és mennyi a modern hozzáköltés abból, amit a regénybeli gümnoszofisták mondanak és tesznek – erre talán csak a szerző tudhatott volna válaszolni.

Az a szerző, aki tulajdonképpen igen hűen ragaszkodott a középkori hagyományhoz, s akinek a szereplői – minden fentebb említett furcsaság ellenére, vagy talán éppen azok miatt – nagyon is középkori módon cselekszenek. Ha megnézzük, hogyan bánik a szöveg a szörnyekkel, akiket Baudolinóék nemcsak belekomponálnak a szövegeikbe (amiképp *A rózsa nevé*ben is találkozunk velük), de találkoznak is velük, rájöhetünk, hogy a szörnyek szerepe éppen olyan, mint amilyennek lennie kell a 12. században: pontos „természettudományos" leírásokat látunk, s a szörnyek célja korántsem az elrettentés, sokkal inkább annak alátámasztása, hogy Isten teremtő hatalma végtelen. Másrészt emberi viselkedések példázata a szörnyek léte – jelen esetben nem példabeszédben, mint korábban, s nem is fabulákban, mint később, hanem magukban a Bestiarium lényeiben. A szörnyek szimbolikusan működnek, nem elrettentésül, mint az angolszász krónikákban, hanem példaképp, valamint természettudományosan leírva, mint Pliniusnál vagy Sevillai Izidornál.[11] A szörnyek viselkedése a figyelemre méltó itt, és nem a kinézetük. A szörnyek nem működnek jól együtt, nem úgy, mint a tizenkét bölcs, akik, amíg keresik a Gradalist, hatékonyan kooperálnak.[12] A szörnyeknek nincs egyénisége – kivéve Gavagait –, s amikor társadalmi

lényként, közösségként mutatkoznak be, tudniillik a csatában, karikatúraszerűvé válnak: a hit által felosztott keresztény világot karikírozzák ki, amint a nyilvánvaló – testi – különbségek fölött szemet hunynak, azonban hitbéli különbségeik okán hajlandóvá válnak a fehér hunok jelenlétében is lekaszabolni egymást.

Befejezésül el lehetne mondani, milyen nagyszerűen ötvözi a regény a múltat és a jelent, a középkori világképet (a hit általi biztos létet) a posztmodern világképpel (a mondás általi bizonytalan léttel[13]), hogy milyen elképesztően képes rávenni az olvasót arra, hogy otthonosan érezze magát a krimiben, és idegenkedjen a középkori gesta ferdítéseitől, hogy mennyire zseniális az, ahogyan egyszerre szimpatizálhat az olvasó a szerelmi bánattól gyötrődő Baudolinóval, s egyszerre érezhet iránta apátiát, hiszen Hüpatia nyilvánvalóan csak az ő képzelete okán létezik. A posztmodern történetmesélés mindent kiparodizált, önmagát is. És én mégis nagyon-nagyon sajnálom Baudolinót.

JEGYZETEK

[1] A magyar fordítás három év múltán követte az olasz eredetit: Umberto Eco: *Baudolino*, Európa, Budapest, 2003.

[2] „[…] this novel is not, as a novel, anywhere near as successful as The Name of the Rose. That very satisfactory tale was written, Eco once said, because he wanted to murder a monk. It is held together by being, at one of its levels, a sustained parody of a Sherlock Holmes investigation. […] Baudolino has no such anchor in contemporary or near-contemporary forms. Nor is it tightly connected to ancient forms, the Decameron or medieval travel narratives. It is a modern would-be rollicking tale, sprawling over time and place, fact and fantasy, and – apart, significantly, from its opening – it has no real voice of its own." Antonia Susan Byatt: „Here be monsters", *The Guardian,* 2002. október 19.

[3] „Adso nyolcvanévesen mondja el, mit látott, amikor tizennyolc esztendős volt. Ki beszél: a tizennyolc vagy a nyolcvanéves Adso? Mind a ketten, s ez nyilvánvaló és szándékos is. A trükk lényege az volt, hogy újra meg újra megjelenjék az öreg Adso, amint erről elmélkedik, mit látott és hallott fiatal Adsoként." Umberto Eco: *Széljegyzetek* A rózsa nevé*hez,* in Uő: *A rózsa neve*, Európa, Budapest, 2023, 710.

[4] „Throughout the book, we are shown that Baudolino makes things happen through his own mendacious acts of creation: Frederick's victory at Terdona, the discovery of the 'magi' and the sanctification of Charlemagne all come to pass

after Baudolino has given a fictitious account of their existence. The skiapods exist in this way as well. They are there because Baudolino put them there. Medieval monsters were thought to exist to demonstrate the creative power of God, so the skiapods demonstrate the creative power of Baudolino. However, a reading of chapters twelve and seventeen of the novel, which both concern the letter of Prester John, reveals that Baudolino did not put the skiapods into the letter, or if he did he made no mention of it. However, the race does feature in the 'actual' Prester John letter of the twelfth century. This is an example of the interplay between Eco's fiction and its medieval sources – or perhaps it is an in-joke for medievalists." Priest, Hannah: „'Oh the funnies, the funnies': The Medieval Monstrous Races in The Voyage of the Dawn Treader and Baudolino", in *Our Monstrous (S)kin. Blurring the Boundaries Between Monsters and Humanity*, edited by Sorcha Ní Fhlainn, Freeland, Inter-Disciplinary, 2009.

[5] Azazhogy mégsem, egy bökkenő mégiscsak van, amiről nekem nem sikerült eldöntenem, hogy tudatos szerzői szándék-e, vagy sem: tudniillik az, hogy a végén, a kriptában mindőjüknél ott van az emberfejnél nagyobb ereklyetartó, jobbára sértetlen pecséttel. Ha igaz az, hogy a künokephaloszok fogságában töltöttek hosszú éveket, ahonnan megszökvén, éppen csak a kardjukat tudták magukkal vinni, hogyan lehet az, hogy a végén mindőjüknél ott a viszonylag nagy méretű, arannyal kirakott ereklyetartó? E kérdés megoldására Baudolino sem utal sehol. Igaz, a bizonyíték hiánya nem a hiány bizonyítéka.

[6] Umberto Eco: *Baudolino,* Európa, Budapest, 2003, 542.

[7] Azaz mégsem, mivel tisztáznunk kell valamit: a hazugság ontológiai értelemben értve egészen más a középkori útleírásokban – melyekre bártan mondhatnánk, hogy tele vannak vaskos füllentésekkel, úgymint az Eco által is kölcsönvett szkiapodok vagy küklopszok szerepeltetése –, mint a posztmodern prózában. Bár nem kerülhetjük el az általánosítást egy ilyen rövid, esszészerű szövegben, fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a földi valóságnak mint referenciának nem megfelelő állítások a középkor szövegeiben nyugodtan rendelkezhettek transzcendentális vagy morális referenciával, s ez a kor olvasója számára evidens volt. Baudolino viszont, liminális pozícióban lévő elbeszélő egyrészt a középkori szövegekre kevéssé jellemző, öncélúan személyes, érzelmi érintettsége (érzelmei maguk is kétértékűek annyiban, hogy Baudolino próbálja őket transzcendentálisan magyarázni, meg nem is), másrészt hazudós természete, harmadrészt az olvasó nem középkorisága okán. A középkor egyszerűen másképp hazudik, és azt hiszem, Eco tudja, hogy mi tudjuk, hogy ő nem tudhat már ugyanúgy hazudni.

[8] „Hírlik, hogy az Oulipo csoport nemrégiben elkészítette az összes elképzelhető krimihelyzetek mátrixát, és kiderítette, hogy már csak egy megírandó könyv marad, az, amelyikben az olvasó a gyilkos." Umberto Eco: *Széljegyzetek…* 736.

[9] Bár ha Genette felől nézzük az eddigieket, a műfaj nagyon is hozzátartozik az intertextualitás fogalmához.

[10] Umberto Eco: *Széljegyzetek…* 735.

[11] Hannah Priest: „'Oh the funnies, the funnies'…, 4.

[12] Uo.

[13] Akár az Alain Badiou-féle igazságtörténés felől is értelmezhetővé válhat e kettő kapcsolata: Baudolino egyszer csak elhatározza, hogy ragaszkodni fog azon történet igazságához, melyet nemrég Nikétasznak elmesélt, s útnak is indul megkeresni a nem létező országot. Középkori hit ez? Vagy igazságtörténés? Vagy az igazságtörténés paródiája? Baudolino mégsem Szent Pál. Ld.: Alain Badiou: *Szent Pál. Az egyetemesség apostola,* Typotex, Budapest, 2012.

Polgár Anikó

AZ ANTIKVITÁS SZÍNTEREI KOVÁCS ANDRÁS FERENC KÖLTÉSZETÉBEN

A latinitás mint a „hajdani skólák" emléke

Kovács András Ferenc *Kölcsey Ferenc lehajtja fejét. Szatmári iskolám emlékére*[1] című versében Kölcsey „keresztülnéz a lelki drótsövényen", átlát Csekéről, átnéz a határokon, a falakon és a történelmen. Átnéz az emberi életidőn is („spilhózniban kovácsandrásferencet / Ah, nicsak, oh, bizonyára engem is lát!"), látja a gyermek költőt, a hajdani skólát. Az iskolában belát a természetrajzi szertárba, látja „vitrinekben a megnyúzottakat, a szabadságra / Preparáltakat… Árpád hős magzatjait", röntgenszemmel átnéz az ember húsán, lelát a csontig, „átlát Jánoson, ki portás volt, / S eladta rossz gerincét…" Az Írás helyett a tanulók a csontvázat forgatják: „Itt a csontváz, forgassátok, érett ésszel Jánosunk!" – hangzik a *Vanitatum vanitas* klasszikus soraira utalva. Kovács András Ferenc legtöbb versében így néz át, ilyen átható pillantással az időn, a történelmen, a nyelven, s a magyar kultúra egyes rétegein időben visszafelé áthaladva minduntalan a latinitással, az antikvitással találkozik. Ha nagyon mélyre hatolunk, hogy a lényeget meglássuk, előfordulhat persze, hogy csak a lecsupaszított csontvázzal találkozunk: a csontvázat azonban a költészet megelevenítheti, újra ránöveszthet a húst.

Az átható tekintet találkozik a humanisták verssoraival, Janus Pannonius verseibe olvas bele. A legutolsó kötet, a *Névtelen cserépdarab* első ciklusában a cikluscím szerint egyenesen *Ianus könyvei nyílnak* ki az olvasó előtt. A költő a humanizmusban meglátja saját torzképét is, az elképzelt Andreas Pannoniust, aki egy önironikus támadásra ingerli, a bennünk rejlő, naiv, be-

hódolásra hajlamos ál-humanista elleni szatírára (*Gúnyirat Andreas Transylvanus ellen*[2] című vers).

A tekintet hosszan elidőz Balassinál és a manieristáknál, megáll egy időre Csokonainál, Berzsenyinél, Arany Jánosnál, majd Babits, Radnóti és Jékely Zoltán lesznek az antikvitáshoz kapcsolódás újabb állomásai. A manierizmusban „az érett, túlérett, kifinomult költői játékok, a kecses, ám meghökkentő concettók"[3] vonzzák, Csokonaiban az apró rögtönzések, az alkalmiság, a „vaskosabb, a korabeli deákos-vagabundus hagyományok jegyében fogant humoros" versek és a verselésbeli virtuozitás, „poétai nyelvének színjátszó sokfélesége, formai hajlékonysága, játékossága, megigéző delejessége, kisugárzott szépsége és muzsikussága".[4]

„Csupasz maszk szája zeng" – muzikális regiszterek

A muzikális regiszterek, ahogy a Csokonai-kötethez írt önjellemzésként is olvasható szerkesztői megjegyzések is mutatják, az antik költészetből és annak sokszázados magyar hagyományából egyaránt táplálkoznak. Kovács András Ferenc azt is kiemeli, hogy Csokonai maga „az elnémuló tihanyi visszhang, amely ma már csak keveseknek felelget".[5] Ezek közé a kevesek közé tartozott ő maga is, aki képes volt kihallani a tihanyi visszhang ritka szépségű antik dallamait. Erről a képességéről egy interjúban így nyilatkozott: „A kötött formák meghallása pedig csak nyelvi hallás vagy ritmikai érzet, mert a hangzó nyelvet, vagyis a nyelv hullámzó anyagát kell csak hallani, különféle árnyalatokban, a rejtett időmértéket a vers szövetében."[6]

Az antikvitás ott van a gyerekversek antik strófáiban is, a Babits Mihály előtt hódoló *Szüreti ének*[7] leoninusaiban, az ionicus a minorékban zengő *Augusztusi sóhajtás*ban,[8] a *Békazene* adoniszi kólonjaiban („Parti berekben brekken a béka: / rezzen a nádas barna taréja."[9]). A daktilikus *Téli éjszakák* sorai mintha kettétördelt hexameterek volnának: „Alszik a csillag a csöndben: / alszik a lent is a föntben. / Hold vacog, alszik a tóban. / Őz nyoma távolodóban / halkan elalszik a hóban."[10]

A *Névtelen cserépdarab* egészében az antikos muzikalitásnak szentelődik, versemlékek megidézésével, ismert strófák felülírásaival, a megörökölt sémákat mint egy cserépedényt széttördelő, majd a darabokat újra összerakó egyedi szerkezetek megalkotásával. A Radnótira utaló *„Száll a tavasz"*[11] jó példája ennek az egyedi strófakreálásnak: a négy hexametersorból és egy adoniszi kólonból álló versszakok a hexameter és hémiepesz párosításából született strófákkal váltakoznak. Az alkalmiság és a zeneiség is jól párosítha-

tó, az antik forma fennköltté varázsolja a hétköznapi alkalmat, s az alkalom konkrétumai akár az eredeti versséma megváltoztatására is ihlethetnek, mint az *Esterházy Péterhez, midőn félszáz esztendős classicussá lőn* című versben[12], mely Berzsenyi *Herceg Esterházy Miklóshoz* című versének átirata: az eredeti alkaioszi strófa az aszklépiadészivel kombinálódik össze, mivel az Esterházy név az aszklépiadészi sorba könnyebben beilleszthető.

Az antikvitást KAF költészetében nemcsak távolról csodáljuk, érintetlenül hagyva, mint a múzeumi tárlókban elhelyezett görög vázát. Már a cserépdarabok ide-oda mozgatása is hangot ad, s ha a cserepek egymásnak ütődnek és megcsörrennek, az még erőteljesebb hanghatást eredményez, ha pedig netán rájuk taposunk, élesen recsegnek-ropognak majd a talpunk alatt. Nem véletlen, hogy a *Cserépdarab görög tragédiából* című versnek (mely – ahogy Krupp József megfogalmazta – „hömpölygő szövegmondásban kapcsolja össze a születést és a halált”[13]) első szava rögtön a hallásra utal, a hangokra, melyek ezekből a cserépdarabokból felénk szállnak („hallom koré gyötört méhéből”[14]). A gyászkórusok morajlását nem mindenki képes meghallani, van, aki számára a szavak is némák és meztelenek maradnak, de aki erre született, az a szél hangját, a hiány, a „semmiség” suttogását is meghallja, sőt, közvetíteni is tudja azt, amit „csupasz maszk szája zeng”, s költészetté tudja alakítani a Hadészba hulló névtelen cserépdarab moraját is.

Gáláns morbiditás: bordély a temető mellett

Az antikvitást megidéző versekben gyakran szerepelnek egymás ellensúlyozóiként a testi és lelki szféra elemei. Jékely Zoltánról írja Kovács András Ferenc, hogy verseiben „a danse macabre apokaliptikus látomása”, „a múlás gáláns morbiditása” van jelen, egymás mellett a „léttel telített, vaskos vásártéri” és a „sírkerti vidámság”[15]. Kovács András Ferenc is osztozik kedvenc költőjével ezeknek a hangulatoknak a megteremtésében, a cél mindkettőjüknél: „kifigurázni lappangó thanatofóbiánkat”[16]. Jékelyről írja, de mintha saját antikos verseinek jellemzését is adná: „a temetői versek és a szerelmes vallomások egymásba hajló intenzív vitalitása emeli archetipikus líráját az archaikus idő magasába, föl Uranosz és Kronosz birodalmába, Erósz és Thanatosz és Hüpnosz időtlen ölelésébe”[17].

A bordélyt és a temetőt a precízen megszerkesztett KAF-kötetekben a tudatosan egymás mellé rendezett verspárok képviselik. Ilyen verspár a *Gyors kerameikoszi sors* és a *Nugae. Grafitti Herculaneumból* az *És Chritophorus énekelt* című kötetben. Az előbbi bekerült a *Névtelen cserépdarab* című válo-

tásba is, de csonka, párja nélküli cserépdarabként – az értelmezése akkor nyílik ki igazán, ha a KAF-életműben a hozzá illeszkedő párt is megtaláljuk. A test mindkét versben fekvő helyzetben van, az egyikben a halott test a lélek nélkül pihen a temetőben, a másikban az életerőtől és a szerelmi vágytól duzzadó test egy „kéjliget tövében" hevert el. Nemcsak élet és halál, test és lélek került itt egymás mellé, hanem két catullusi műfaj is, az epigramma és a nugae is – ez utóbbit a költő a vershez írt jegyzetben így definiálja, megadva az alkalmiként feltüntetett vers keletkezési körülményeit is: „Afféle játszi semmiség, bohóság. A híres herculaneumi bordély közelében karcolta oszlopra valaki…"[18] A vers hosszúkás formájával a felmeredő phalloszra emlékeztet, hátterében a görög kardalköltészet és a görög komédiák kardalai állnak. A vers a tragédia istenének, a termékenységet is védelmező Bacchusnak a megszólításával ér véget (Arisztophanész *Lüszisztraté*jával is intertextuális párbeszédbe kerülve[19]):

Böködni
jó, jer, jércikém!
Bacchus
ha bort küld,
jöjj, keress,
ha bak kell!
Évoé, Bakhe,
évan, évoé!
Évoé!
Bacche,
Éj van.[20]

A görög és latin felkiáltások a produktív félreértés poétikájából adódóan magyar szójátékoknak lesznek az alapjaivá (bak kell – Bakhe, évan – éj van). Bakkhosz megidéződik a kerameikoszi feliratversben is, a felirat olvasóját megszólító vers felszólítja az arra járót, hogy öntsön számoszi bort a sírra áldozatként. Míg az egyik versben a bor a halotti áldozat, a másikban az életöröm eszköze. Nemcsak a temető és a bordély mint két szimbolikus hely kerül itt egymás mellé, hanem a kulturális emlékezet két meghatározó tájegysége és az antik kultúra két alapeleme is: Hellász (Kerameikosz) és Itália (Herculaneum) egymás kiegészítői, mint két összeilleszthető cserépdarab.

A lelki és testi szféra, a komoly és parodisztikus regiszter összekapcsolása a latin–magyar makaróniversekben is jól működtethető. A *Cantio pulchra de Amore* egyszerre az égi és a földi szerelem verse, hiszen egy kétnyelvű karácsonyi himnusz latin szövegéhez illeszt magyar erotikus elemeket:

In dulci jubilo
Juli szép, Juli jó,
Ha kettecskén fekszünk
In presepio
Rugdalván, mint magzat
Matris gremio
Alpha est et o! Alpha est et o!

A születés ünnepét, a karácsonyt a nemzés ünnepévé alakítja, a Mária lányságára, szüzességére utaló részt profanizálva a lánygyermek születésére vonatkoztatja:

Mater et filia
Szökkennek friss virágba!
Szerelmünk megvált majd
Per nostra crimina!
Szájunk immár kóstolta
Coelorum gaudia,
Eja qualia! Eja qualia![21]

Az összekapcsolást ezúttal is megtámogatja a produktív félrehallás (a „jubilo" és a „Juli jó" hasonló hangzása). A vers a Balassi Júlia-ciklusát megidéző KAF-versekkel is párhuzamba kerül (az *És Chritophorus énekelt* kötetben ilyen a *Júliának különb dicséreti* című ciklus). A regiszterkeverést a Balassi-intertextusok is megtámogatják, hiszen a szerelmes és istenes versek motívumai olykor Balassinál is egymásba csúsznak.

A „múlás gáláns morbiditása" a madármotívumot középpontba állító versekben is megfigyelhető. A *Bohócöröklét* című kötetben egymás után olvasható (latin című és hendecasyllabusokban írt) *Rudolphinae meae laudes*[22] és a *Rudika elégiája (Melopsittacus undulatus)* papagájversek, melyek Catullus passer-verseit[23] idézik. A *passer* (veréb) szó nemcsak Lesbia kedvenc madarára és a kisköltészetre céloz, hanem erotikus konnotációt is hordoz. A verébbel való játszadozást és a halott veréb elsiratását tematizáló versek értelmezésének egyik kulcsa egy Martialis-epigramma (XI. könyv, 6. vers), melynek beszélője catullusi csókokat kér egy fiútól, s cserébe Catullus verebét ígéri. A veréb (passer) itt a *penis*re utaló obszcén célzás, s ilyen értelemben a veréb halálát siratót Catullus-vers az impotencia allegorikus leírása. Catullus *passer*-versei az antik humor egyik alaptípusának, a kifejezésbeli báj humoros leképeződését jelentő *venustum*nak a példái. A *passer* szó obszcén értelmezhetősége által két egymással nehezen összeegyeztethető esztétikai

minőség, a bájos és az obszcén találkozik ezekben a Catullus-szövegekben, s ezek a stílusrétegek KAF madaras verseiben is ott vannak.

A *Rudika elégiájá*ban maga a madár beszél, nosztalgiával telve meséli el, hogy messzehagyta szatmári fészkét, váltakoztak lakásai, otthonai, de közben mindig megnyugtatta, ha könyv lapozását hallotta esténként. A madár a gazdájához beszél, „gazdikám"-nak szólítja, ugyanakkor néha úgy tűnik, ő maga azonos is gazdájával, a költővel, ki-kiszállt néha kalitkájából, csőrével kedvese hajában turkált, családot alapított („családra leltem, lányaim csipognak") – a madár a lányoknak egyszerre apjuk is és házi kedvencük, akit etetnek, itatnak, babusgatnak.

A *Rudolphinae meae laudes* egy laus, egy dicsőítő költemény, mely elégikusan, az égiekhez való emelkedéssel végződik, a családot is segíti a magasba emelkedésben: „Elszállunk veled innen, égi lélek, / Elszállunk mi is, ó, ragadj magasba." A *Rudika elégiájá*ban a madár erőtlen, beteg, többé már nem bontja ki szárnyait, csak álmában kel útra, olyan, akár egy szárnyaszegett angyal: „Álmomban újra szállok, s mint egy angyal, / Elnémult szárnyaimba fúrom, elrejtem arcom."[24] Catullus mellett Ovidius is megidéződik itt; az *Amores* (Szerelmek) egyik versében (Am. II, 6) a kedves, Corinna papagája pusztul el, s a madárelysiumba kerülve beszélni tanítja ott a többi madarat. Ezeknek a családi idillt és az éteri felemelkedést is magukba olvasztó madárverseknek a kiegészítője a Calvus-versek közül a *Kismadár, zengj…* kezdetű, mely a madár erotikus értelmezésére és a férfi nemi szervvel való azonosíthatóságára épít. A Quintila kezében „zengő", illetve a lány keblei közt „dalra fakadó" kanári Catullus erotizált passerének a párja[25], s egyben a Rudolphinát, Rudikát megéneklő versek kiegészítője is, a név ambivalenciáit is igazolva (a Rudolphina ugyan egyértelműen nőnemű a latinban, de a Rudolf férfinévből latinosították és nőiesítették, s mivel a madarat KAF versében Rudikának becézik, ezáltal nőiessége is elbizonytalanodik).

„Szétáramló arcmások"

A „szétáramló arcmások"-ról Kovács András Ferenc már első kötetének, a még diákkorában megjelent *Tengerész Henrik intelmei*nek a címlapján is vall.[26] A kötetben a római Juvenalis nevében is megszólal *(Töredék Juvenalis naplójából)*, s egy Aszandrosz (rövidített változatban Androsz) nevű görög alteregót is kreál magának (a mottóban és az első, folyóiratos közlésnél még olaszosan, Assandro változatban), s ez az Aszandrosz[27] lép majd elénk utolsó kötetének nyitóverséből is. Assandro a *Scintilla animae* című kötetben

is szerepel, egy platóni dialógusban *(Assandro avagy a kérdezés csődje),* egy *Androsz* című vers pedig a *Hazatérés Hellászból* Kavafisz-átiratai között is olvasható.

A fiktív műfordítások a költői műfordítás tudományos jellegét parodizálják. A „közreadást" a fordításokhoz kötődő filológiai apparátus hitelesíti: szerzői életrajz, fordítói utószó, magyarázó jegyzetek, hely- és dátummegjelölések, esetenként (pl. Jack Cole) az egyes verscímek alatt az „eredeti" (angol) címek is. A műfordítás látszatát keltő, azt imitáló vagy parodizáló szövegközlések a líra terepéről átvezetnek az epika és a dráma irányába is. „…valójában nem vagyok műfordító alkat. Én átíró, sőt inkább kitaláló alkat szeretek lenni – nyilatkozta ezzel kapcsolatban Kovács András Ferenc. – Ugyanakkor van ebben az egészben némi filológia, van dráma és epika is. Ezek élettörténetek is. A kavafiszi egy adott élettörténet, ez ismerhető, a Calvusé kevésbé ismerhető, Lázáry René Sándor élettörténetének az epikai részét pedig még nem ismerik. Azt szoktam mondani, hogy olyanok ezek, mint a regények."[28] Az epika tehát az életrajzi háttér megkonstruálásához kell, a versek biográfiai folyamba és társadalmi-kulturális közegbe helyezéséhez. Maguknak a verseknek a megalkotása inkább drámaírói alapállást kíván meg: „Személyesen személytelen vagyok, vagy megfordítva is személytelenül személyes, amilyen és amennyire csak lehetek. Mint csak a színház. Sok minden lehetek, s mindig valaki más is. Talán nem is igazán lírikus, hanem inkább túl dramatikus vagyok. Mert hol is lehet egy anonim drámaköltő a szinte saját szerepében, önnön elhangzó szövegében? Mindenütt és sehol."[29]

A neoterikus iskola egyetlen ismert költői életműve Catullusé. Calvus valóban élt ugyan a Kr. e. 1. században, de életműve – pár töredéken kívül – elveszett. KAF elsődleges forrása a Calvus-oeuvre kialakításához Catullus, ez további görög és római költőkkel egészül ki, az utalásokkal szabadon mozogva az időben: Calvus nemegyszer kölcsönöz saját kora után élt költőktől is (pl. Horatius, Ovidius), azt a látszatot keltve, mintha az ő művei ihlették volna a későbbieket. Catullusnak a Calvus-versek szempontjából meghatározó szerepét a versciklus élére helyezett *Jó Catullusom…* kezdetű[30] vers tematizálja, Calvus a Múzsa helyett Catullustól kér inspirációt.

KAF Calvus-verseinek előzményei Fabullus „firkálmányai", azok a „latrikánus grafittik", amelyek az *És Christiphorus énekelt* című kötetben jelentek meg 1995-ben. Catullus 13. költeménye egy Fabullushoz címzett tréfás invitáció, ebből merítette KAF a nevet, és ehhez kreált egy szerzői hangot. A bevezető (kiséletrajz) szerint a „literatorok és régészek" mind ismerik, „be-

téve tudják" Fabullus verseit, de szemérmességből „szemet hunynak fölöttük". KAF hármat közöl belőlük, ezek „Nápoly környéki vad pecérkedések víg produktumai".[31] Mindhárom feliratvers, egy-egy házra, épületre íródott, a címek megadják a helyszíneket. A második vers megszólítottja Calvus, Fabullus barátja: arra biztatja őt, hogy ha erre jár, dugja meg Tulliát, Portiát és Imperiát. A harmadik vers a termékenységgel kapcsolatba hozható antik isteneket szólít meg, Silenust, Priapust, Liber Patert és végül Hymenaiost, a házasság istenét, Catullus nászdalát és a Priaposzi verseket megidézve. Hymenaios nevének rövidített változata a magyar „hím" szó ragozott alakjára rímel, a szójáték révén is egybefűzve a magyar és római kultúra elemeit: „Büszkén cocózzon nyalka hímen! / Jó hímen, / Hymenaios, ó, / io, Hymen, Hymenaios."[32] Catullus nászdalainak (61. és 62. carmen) hatása később a Calvus-versekben is megjelenik, legfeltűnőbben az *Ifjúság ragyogása, jöjj!* című költeményben.[33]

Fabullus is, Calvus is catullusi jelenségekké lesznek Kovács András Ferencnél, ám míg Fabullus latrikánus költőként jelenik meg, Calvus költői sokoldalúsága Catulluséra hasonlít: Calvus is ír rövidebb verseket különböző lírai mértékekben (nugae), kisebb epikus költeményeket (epüllion) és disztichonos epigrammákat; a Calvus-versek elrendezése azonban nem követi a catullusi kötetkompozíciót (talán csak azért, mert ízelítőről van szó, s a teljes Calvus-kötet nem készült el). Tematikai szinten mindkettőjüknél megjelenik a gyöngéd szerelem, a rágalmazó vituperáció, a barátság és a baráti tréfák, a családi kötelék (Catullus a halott bátyjához, Calvus Cristula és Licinilla nevű lányaihoz ír), mindketten véleményt mondanak a politikáról is. Calvus gyakran felülírja a Catullustól vagy más antik szerzőktől ismert verseket és vershelyzeteket. A szerepek többszörös keveredéséről van szó akkor, amikor a fiktív Lázáry René Calvus fiktív verseiből készít fordításokat. Lázáry René nemcsak a 18. századi fordítói hagyomány örököse (*Éljünk, Júlia, végre!…* kezdetű verse, Catullus 5. carmenjének fordítása, Kazinczyt idézi), hanem egyben „megelőlegezi" a nyugatosok ismert fordításait is (a *René szerelmes éneke* például az Ady által újraköltött *Szapphó szerelmes éneké*t játssza össze Catullus 51. carmenjével, mely az adott Szapphó-vers latin átirata).

Calvusban és az antikizáló Lázáryban összegeződik az antikvitásközvetítés valamennyi említett aspektusa: a magyar hagyományhoz kötődés (az iskolai nevelés, a „hajdani skólák" emléke itt kiegészül a pad alatt és az iskolai szünetekben olvasott, a tananyagba nem került pajzán szövegekkel), a muzikális regiszterek sokfélesége mellett ott van az elmúlás „gáláns morbi-

ditása” is, a lappangó halálfélelem harsány kifigurázása (pl. a „Fabullusom, ne félj, csak meghalok / picit…” kezdetű versben). A lelki és testi szféra összekapcsolódását mutatják az utolsó kötet végére iktatott Doria-versek, melyek Fried István kifejezésével „a társra lelés megrendítően átnemesített példáit adják”.[34]

(A szöveg a Kovács András Ferenc Költészeti Díj átadó ünnepségén, 2025. április 9-én elhangzott előadás írott változata.)

JEGYZETEK

[1] Kovács András Ferenc: *Kompletórium. Válogatott és új versek (1977–1999).* Jelenkor, Pécs, 2000, 206–207.

[2] Kovács András Ferenc*: És Christophorus énekelt.* Jelenkor–Kriterion, Pécs–Bukarest, 1995, 87–89.

[3] Kovács András Ferenc: *Csipkéből tekert gúzs. Jegyzetek a magyar manierizmus kérdésköréhez.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2000, 9.

[4] Kovács András Ferenc: *Szerkesztői jegyzetek.* In Csokonai Vitéz Mihály: *A muzsikáló szépség*. Válogatta Kovács András Ferenc, Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2002, 225–229. Az idézet helye: 229.

[5] Uo. 229.

[6] Jánossy Lajos – Modor Bálint – Nagy Gabriella – Szekeres Dóra: *Kovács András Ferenc: Én mindig máshogy vagyok én, és máshogy vagyok szabad.* litera.hu, 2021. június 18. (Hozzáférés: 2025. március 3.)

[7] Kovács András Ferenc: *Miénk a világ.* Polis Könyvkiadó, Napsugár Könyvek, Kolozsvár, 2000. A vers *Hódolat Babits Mihálynak* alcímmel is megjelent: Kovács András Ferenc: *Hajnali csillag peremén.* Magvető, Budapest, 2007, 88.

[8] Kovács András Ferenc: *Miénk a világ, i. m.,* 49.

[9] Kovács András Ferenc: *Hajnali csillag peremén, i. m.,* 64.

[10] Kovács András Ferenc: *Hajnali csillag peremén, i. m.,* 144.

[11] Kovács András Ferenc: *Lelkem kockán pörgetem.* Jelenkor–Kriterion, Pécs–Bukarest, 1994, 10–11.

[12] Kovács András Ferenc: *Névtelen cserépdarab. Versek, válogatottak, régiek, újak – valamint műfordítások: CAIUS LICINIUS CALVUS HARMINCHAT VERSE.* Bookart Kiadó, Csíkszereda, 2023, 36–37.

[13] Krupp József: Függelék antik költőkhöz. Kovács András Ferenc: Névtelen cserépdarab. *Jelenkor,* 2024/7–8., 903–910., az idézet helye: 909.

[14] Kovács András Ferenc: *Névtelen cserépdarab, i. m.*, 58.

[15] Kovács András Ferenc: *Jékely-szimfónia.* In Jékely Zoltán: *Az utolsó szó keresése. Válogatott versek.* Kovács András Ferenc válogatásában és utószavával, Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2003, 418–423. Az idézetek helye: 420.

[16] Uo. 420.

[17] Uo. 421.

[18] Kovács András Ferenc: *És Christophorus énekelt, i. m.*, 168.

[19] A Lüszisztratéban a kibékülés után az athéniak kara Küpriszt és Dionüszoszt is megszólítja: „égbeli isteneket, kik nemfeledő / tanui ennek a drága jó / megnyugovásnak, e boldogitónak, / melyet Küprisz adott nekünk. / Alaláj, ié, paión. / Szökellj, ugorj, szökellj, / mint diadalkor, haj! / Evoé, evoé! Ejhaj, ejhaj!" Arisztophanész: *Lüszisztraté.* Ford. Devecseri Gábor, Európa Kiadó, Budapest, 1959, 64.

[20] Kovács András Ferenc: *És Christophorus énekelt, i. m.*, 12.

[21] Kovács András Ferenc: *És Christophorus énekelt, i. m.*, 132.

[22] Kovás András Ferenc: *Bohócöröklét (Impromptuk és divertimentók, 2003–2009).* Magvető, Budapest, 2011, 48. A vers korábban megjelent a Kalligram 2004/4-es számában verselemzés kíséretében: Polgár Anikó: A papagáj dicsérete. *Kalligram*, 2004/4, 5–7.

[23] Catullus: II. és III. carmen. Magyarul a *passer* Dsida Jenő és Kardos László fordításában *madárka*, Szabó Lőrincében *veréb*, Devecseri Gáborében *kismadár*.

[24] Kovás András Ferenc: *Bohócöröklét, i. m.*, 50.

[25] *Forrás,* 1999/9, 11. és Kovács András Ferenc: *Névtelen cserépdarab, i. m.*, 66.

[26] Kovács András Ferenc: *Tengerész Henrik intelmei. Versek.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1983.

[27] Az antik forrásokból több Aszandrosz is ismert, egyik sem azonosítható egyértelműen Kovács András Ferenc Aszandroszával: az egyik egy boszporoszi király, akit Caesar fosztott meg a trónjától, majd Augustus helyezte vissza (Sztrabónnál, Appianosznál és Cassios Diónál olvashatunk róla), a másik egy régebbi, egy makedón hadvezér. Az Aszandrosz – Androsz alakmásokról lásd Dávid Anna Dóra: Androsz. Mennyi költészet fér egy hajóba? *Kalligram,* 2024/12, 89–96.

[28] Nagy Miklós Kund: Akinél bármi megtörténhet. Beszélgetés a Babérkoszorú-díjas Kovács András Ferenccel. *Népújság* (Marosvásárhely), 2006. április 8., 2–3.

[29] Jánossy Lajos – Modor Bálint – Nagy Gabriella – Szekeres Dóra: *Kovács András Ferenc: Én mindig máshogy vagyok én, és máshogy vagyok szabad.* litera. hu, 2021. június 18. https://litera.hu/magazin/interju/kovacs-andras-ferenc-en-

mindig-mashogy-vagyok-en-es-mashogy-vagyok-szabad.html (Hozzáférés: 2025. március 3.)

[30] Első megjelenés: *Jelenkor,* 1999/6, 585. Kötetben: Kovács András Ferenc: *Névtelen cserépdarab, i. m.*, 65.

[31] Kovács András Ferenc: *És Christophorus énekelt, i. m.,* 120.

[32] Kovács András Ferenc: *És Christophorus énekelt, i. m.,* 124.

[33] Kovács András Ferenc: *Névtelen cserépdarab, i. m.*, 91–94.

[34] Fried István: „S miközben antik metrumokat cipel" (Vázlat Kovács András Ferenc lírájáról). *Helikon*, 2024/10. https://www.helikon.ro/bejegyzesek/s-mikozben-antik-metrumokat-cipel (Hozzáférés: 2025. március 3.)

Balajthy Ágnes

SOKFELÉ INDULÓ LÉPTEK

Nagy Zalán: *Atlasz vállára veszi a holdat.* Fiatal Írók Szövetsége – Erdélyi Híradó Kiadó, Kolozsvár, 2023.

Az *Atlasz vállára veszi a holdat* egy irigylésre méltóan fiatal, idén még csak huszonkét éves szerző első verseskötete. Az, hogy Nagy Zalán melyik esztendőben született, a Hervay Könyvek sorozatban megjelenő könyv hátsó borítóján található néhány mondatos életrajzból derült ki számomra. Ha a pontos születési évét nem is, nemzedéki hovatartozását nagy magabiztossággal saccoltam volna meg akkor is, ha egy névtelen Word-fájlban kaptam volna meg a szöveganyagot, mert az *Atlasz…* versei a borítótól függetlenül is arra szólítanak fel, hogy a pálya- és életkezdés kontextusában értelmezzük őket. A kötet legizgalmasabb kérdése számomra éppen ezért az lett, hogy miként beszél ez a költészet önmagáról mint „fiatal költészet"-ről. Képes-e elkerülni a generációs líra közhelyeit – ha pedig használja, hogyan használja azokat? Ki tud-e váltani olvasójából összetettebb választ annál az ifjúkor felett érzett puszta áhítatnál, amely már saját írásom kezdőmondatába is beszüremkedett?

A könyvcímben szereplő görög titán köré a versek nem építenek ki egy olyan szoros magánmitológiai összefüggésrendszert, mint ahogy az Pion István *Atlasz bírja* című 2013-as verseskönyvében volt nyomon követező. Atlasz neve csak néhány ponton bukkan fel, de a *félreértjük egymást a 6-os buszon* sorai éppen a nemzedékiség kontextusát rendelik hozzá: „Atlasznak elege van / a nagy szavaimból, / azt szeretné, többé ne hívjam őt, / az általam ismert legnagyobb hősköltőt. / Retteg a titán, öregedik, / átharapja torkát az alágyűrt nemzedék." Az allegorikus szituáció első pillantásra könnyen felfejthetőnek tűnik: a költői szubjektum úgy mutatja be a szimbolikus apagyilkosságtól rettegő nagy öreg(ek)et, hogy átkölcsönzött diskurzusukon keresztül („elege van a nagy szavaimból") önmagát a trónköve-

telők képviselőjelént lépteti fel. A szöveghelynél elidőzve viszont feltűnhet, hogy az öregedő Atlasz ábrázolása egy köznyelvi metafora, a „fiatal titán" metaforájának emlékezetét is előhívja, mely úgy vonatkoztatható a versbeszélőre, hogy máris ironikus felhangot nyer – azt a tanulságot hordozva, hogy mindig jön egy újabb, a másik torkát elharapó nemzedék. A fiatalság és az öregség tehát nem egymástól szigorúan elválasztható kategóriáknak, hanem viszonylagosnak bizonyulnak itt, mint ahogy a nagyság attribútuma sem rögzített és állandó, hanem egy mozgásban lévő jelölővé válik. A konfliktushelyzet – amelyről a titánok harca helyett inkább (ahogy a cím is sugallja) félreértések sorozataként, egymásra való nem figyelésként közvetít a szöveg – mindenképpen *szavak* használata körül forog, és ez mindvégig érvényes marad Nagy Zalán lírájára, melyet sokkal inkább foglalkoztat a nyelv költőisége, mint politikuma, ideológiai töltöttsége.

Szemben tehát az olyan pályatársak első kötetében megfigyelhető trenddel, mint például Locker Dávid, Rékai Anett, akár Vida Kamilla, az *Atlasz…* nem úgy teremti meg a fiatal szerző perspektíváját, hogy abból a meghódításra váró irodalmi intézményrendszer bírálatára, az elsajátítandó költő-identitás külső, gazdasági-politikai feltételeinek ironikus számbavételére nyíljon lehetőség. Persze, a fenti idézeten túl néhány ponton rábukkanhatunk azért a nemzedéki megszólalásmód kliséire („ülünk a konyhában négyen haverok / vasárnap éjjel vagy hajnal / cigizünk filozofálunk"), áthallásokra, átvételekre (az „ó én nem így képzeltem el / a kereskedelmet" állítás a *Csupa Szív Blues*ból például mintha a Rékai Anettnél cikluscímként is funkcionáló sorral csengene össze: „én nem ilyennek képzeltem a költészetet"). A „titokban szeresd / magadban, mint másban, / a transzparenciát" felszólításról – mely szintén a *félreértjük egymást…*-ból származik – egyenesen Pinczési Botond *Transzparens irodalmat!* című 2024-es esszéje juthat eszünkbe, mely a saját beszédhelyzet pontos kijelölését, az átláthatóságot emeli ki a kortárs fiatal líra meghatározó karakterjegyeként. Nagy Zalánnál azonban éppen a transzparencia hiányát érzékelhetjük: a befogadó hétköznapi tapasztalatai helyett inkább a nyelvi képzelőerejére apelláló szövegek groteszk-látomásos látványvilága éppúgy rejtélyes, mint ahogy a vallomásos és a profetikus-kinyilatkoztató nyelvi regisztereket folytonosan váltogató versbeszélő sem ölt egységes alakot. Ahogy több recenzens is kitért már rá (Ferencz-Nagy Zoltán a kulter.hu-n közzétett kritikáját egyenesen erre a szálra fűzi fel: *Ki az a B., s mit szeretne a gyomortól?*), a kötet visszatérő figurája B., akit az én hol kedveseként, hol Istenként, hol mintha önmagaként szólítana meg. A címzett kilétének elbizonytalanítása („Ne félj magadtól,

B.”; „Megint elkezdhetnénk így, / de igazából úgy is, / hogy egymásról beszélünk, B.”) pedig természetesen az „én” helyzetét is kevésbé konkretizálhatóvá teszi.

Így tehát, bár a kötet bizonyos pontjain felerősödik az alanyi megszólalásmód (mint például a *Tűzfészek*ben: „3 hete írom fejemben a nagy, / fertőzött versem. / Mióta Kolozsvárra költöztem, / beteg vagyok, én így illeszkedem.”), a versek töredezett, szólamváltásokon alapuló szerkezete, elbonyolított közlésszituációja, a mindennapiság határait gyakran kitágító képi effektusai mégsem engedik, hogy mindvégig egy huszonéves egyetemista srác benső beszédeként rögzüljenek az olvasói imaginációban. A kötet által teremtett kontextusban az életkormegjelölések („lassan 21 vagyok drágám, / harmadjára cserélődnek bennem a sejtek.”; „húszéves vagyok, és gondtalanul akarok / szájharmonikázni”) sem pusztán életrajzi utalásként vagy az ifjú titán költői szerepkonstrukciójának alapelemeként tűnnek fel, inkább a *Tiszta szívvel* emlékezetét felidézve sugallják azt, hogy a fiatalság: hatalom. Hatalma éppen abban rejlik, hogy még nincs kész: az *Atlasz…* versnyelve a fiatalság képzetét tehát saját képlékenységével, alakulásban levésével kapcsolja össze. Az *În cele din urmă, lumea va arde* egyike a kötet azon szövegeinek, melyek egy valószerű, plasztikusan megragadott élethelyzetből indulnak ki (a marosvásárhelyi származású versbeszélő felidézi, hogy román padtársa előzékenyen angolul szólítja meg a *Cultura norvegiană* című egyetemi kurzuson, mert romántudásának hiányosságára korábban már fény derült), de a nyelvváltás nehézségei itt sem kizárólag kisebbségi identitásproblémaként tételeződnek, hanem a költővé válás, az *indulás* kihívásaival kapcsolódnak össze: „anyám mondja mindig, / hogy ahány nyelvet tudok / annyi lábon állok / és igazat adok neki / csak sosem tudom eldönteni / melyikkel lépjek / ha indulni akarok.” A költői én újra és újra a beszédpróbálgatás, a szavak közötti keresgélés helyzetéből szólal meg – „adjatok egy dimenziót / mert túl nagy szavakat mondok […] látod mennyire nem vagyok kész / látod mennyire nem vagyok” (*B oldal*) –, és ezáltal kifejezett nyomaték kerül a megszólalásban, a „nagy szavak” használatában rejlő és (voltaképpen persze minden költői alkotásban fellelhető) performatív, teremtő-létesítő mozzanatra.

Az eddigiek fényében arra a következtetésre juthatunk, hogy a laza, bármiféle narratív rendezőelvet nélkülöző kötetkompozíció is a „kész”, a befejezett és lezárt értelemalakzatok iránti igénnyel helyezkedik szembe. Az *Atlasz…*-ban ciklusok sincsenek, csak strofikus felépítésű szabadversek sorakoznak egymás mellett, melyek közül a terjedelmesebb, három-négy oldalas

költemények csillagjellel elválasztott nagyobb egységekre is tagolódnak. Az így beiktatott szünetek, az elkülönítés, a részekre osztás tipográfiai megoldásai is a hangnem, a nézőpont, a beszédhelyzet folytonos mozgásban létét, a diskurzus megakadását és újraindulását jelzik: azt a szándékolt széttartást, mely – paradox módon – a gyűjtemény egyik legfontosabb szerkesztőelve. Az *Atlasz…* ugyanakkor tartalmaz olyan szövegeket, amelyek formailag egységesnek bizonyulnak, de ezek sem tömörülnek külön ciklusba, hanem bizonyos időközönként a többi szabadvers között vegyülnek el, ezáltal máris viszonylagosítva a bennük megképződő szabályosság érzetét. Olyan egyetlen szakaszt alkotó, 14-16 szótagos, központozás nélküli sorokból álló versekről van szó, melyek leglátványosabb poétikai eljárása az enjambement folyamatos alkalmazása. A forma tömbszerű zártsága, az egymás után sorjázó kisbetűk látványának monotonitása és a különféle értelemösszefüggéseket felfüggesztő-megsokszorozó soráthajlásos szövegszerveződés között így izgalmas feszültség létesül. Ezekben a rögzített szótagszámú versekben felerősödnek a Nagy Zalán költészetében eleve fontos szerepet játszó hangzós, ritmikus effektusok, melyekre a címadás *(etűd)* és a zenére, zeneiségre tett kifejtett utalások is ráirányítják a figyelmet. Egészen lehengerlő például a *százlábú* felsorolásainak rapszövegeket idéző, belső rímekkel felfokozott lüktetése („semmi más nem is volt csak a kopogás / meg a léptek meg a fehér foltos évek a tiszta májú / pástétom a halott étel a soha be nem fejezett / recept") – kár, hogy aztán a befejezés egy zavaros képbe torkollik („százlábú pillanatképeid"), és visszavesz abból az intenzitásból, amely előtte tényleg arra késztette az olvasót, hogy együtt mormolja-mondja a versbeszélővel a sorokat. A „kopogás" és a „léptek" önreflexív metaforái mellé kerül a „szabályozott dadogás" a *technovers*ben: „már nem / emlékszel a szabályozott dadogásban orrod / vérzésében orrvérzésig a csontok csörtetése / csonttörésig / a motor köhög az alkotó liheg". A szöveg úgy zárja a kötet formaverseinek sorát, hogy közben kötést teremt az első ilyen darab, a kötetnyitó *vadhíd* „nyílt törés"-metaforájával is: „mit is mondhatnál egy ilyen nyílt töréssel / hogy zárják be a szánalmas kiskapukat végre." A törés-motívum tehát a versműködésre is visszamutat: az *Atlasz…*-ban a sortörés nemcsak roncsol és megakaszt, hanem új jelentéslehetőségeket és olvasási útvonalakat nyit meg. A zeneiség pedig másutt sem csak tematikusan, a címek szintjén *(Csupa Szív Blues*, *Birtokló Blues*, *wind of change)* jelenik meg, hiszen a dalok és mondókák törmelékeiből (is) építkező versek egyik legizgalmasabb eljárása, hogy az élőbeszédszerű megszólalásmódot hirtelen egy remek érzékkel odahelyezett szóismétlés alakítja dalszerűvé, a versnyelv hangzó szövetére irányítva a

figyelmet: „hogy mondjam az álmot? / deszka-deszka meszkalin" *(sétaváltozatok)*; „mondanivalóságunk / határvonalain sétálva haza-haza-hazatérünk" *(Harmónia B.-ben)*. Az ismétlés poétikai eszköze azonban kétélű fegyverré válik a kötetben. Hiába reflektált a használata, olykor épp a mainstream popzenei dalszövegek ürességére emlékeztet: „önmagamat ismételve / kicsit mindig remixelve / végül csak eljutok oda / ahonnan már többé soha / ahonnan már többé soha / semmi nem hívhat tovább.", zárul egy elnagyolt (egyszerre nagyot- és semmitmondó) szakasszal például a *Tűzfészek*.

A fentebb idézett *technovers*ből az is kiviláglik, hogy a keletkezés eseményét Nagy Zalán versei gyakran a biológia és a technológia keresztmetszetében értelmezik, párhuzamot teremtve a testi és gépi (ön)működés között. A posztapokaliptikus jelenetsorok visszatérő színtere „az Evolúció Városa", ahol „a család azt jelenti, hogy a biorobotok / megjavítják egymást". A poszthumán költészet hívószavai („A beton: sűrű biomassza."), vezérmetaforái („Hordozol engem, / hű gazdatestem"; „millió őssejt / alussza álmát"), a lélek képzetét a belső szervek anyagiságára lecserélő önmeghatározási kísérletei („a szívem 300 gramm zsír és cukor"; „adjatok egy dimenziót / amiben a gyomor alkotni tud") tehát gyakoriak a kötetben. Nem válnak azonban egy átgondolt, következetesen végigvitt és újszerű koncepció alkotóelemeivé, inkább utánérzésként, egy diskurzusforma próbálgatásaként hatnak. „[M]ilyen jó lenne / valami érdekeset mondani a természetről, / hogy az anyatermészet egy skizofrén bábmester" – panaszolja el a versbeszélő a *még egy ima*ban, és ezzel a szöveg mintha nem szándékolt módon rá is világítana saját hiányosságára: egy olyan igény fogalmazódik itt meg (egy összetett természetdiskurzusé), amelyet Nagy Zalán költészete még nem képes megvalósítani. Jóval több ötlet és nagyobb nyelvi gazdagság ragyog fel azokban a költeményekben, melyekben a kozmikus látványelemek leírása nem nélkülözi akár a pátosz, az emelkedettség, a felfokozottság hangnemi árnyalatait sem, a poszthumán helyett pedig inkább a mese és a mítosz kontextusa kerül előtérbe. A helyenként felerősödő dalszerű, balladisztikus hangvétel, a történelmi díszletek és az allegorikus képhasználat Kemény István korai líráját idézik: „A Tavasz Hírnökét hallom késve […] Faltörő kossal érkeztetek palotámhoz. / Kik vagytok ti, díszkertet taposók, / földeket felásók? Mikor rajzolódott ki / a szépség parasztlányaitok véreres kezein?" *(Az Evolúció Városa)* A játékosság és a meseszerűség hatását kelti a szó szerinti és a metaforikus jelentéssíkok közötti átbillenés, a rögzült kifejezések kifordítása is: „adjatok egy dimenziót / amiben előmásznak a torokgyíkok"; „Fekete macskám a ranglétra alatt osonjon át."; „minden szélkakas elszédül egyszer." Nagy Zalán költészetének egyik legjellegzetesebb vonása ez a

de- és remetaforizációs technika, mely – a megszólító-kinyilatkoztató dikcióval együtt – a történeti avantgárd költészetének emlékezetét is előhívja. Az irodalmi hagyomány egyébként számos allúzió formájában is beépül a versekbe, melyek hol Dante, hol Madách, és (leggyakrabban) József Attila sorait formálják át. Az, hogy a szerző kezdeni szeretne valamit a klasszikusokkal, mindenképpen szimpatikussá teszi vállalkozását, a megvalósítás módja azonban még hagy némi kívánnivalót maga után. A „motor köhög az alkotó liheg" jellegű megoldások felszínesnek és odavetettnek tűnnek, az *Eszmélet* zárlata pedig egyszerűen túlságosan magas labda – az *Algoritmika* többek között a „véleménybuborék" képzetére rájátszva írja át a József Attila-remekmű utolsó szakaszát, meglehetősen ügyetlenül: „Buborékban lakom. Erre / sok test jön-megy és el-elnézem […] s én állok minden szemgödörben, a buborékot pukkasztom." Sokkal meggyőzőbb, átgondoltabb és rétegzettebb az a bibliai hagyománnyal folytatott párbeszéd, mely nem marad hevenyészett és ötletszerű, hanem a teljes kötetet átszövi.

Habár az *Eszmélet* nyitányára nem történik szövegszerű utalás, a szerző által előszeretettel alkalmazott évszak-, illetve napszakmetaforika, a reggel és a tavasz egész köteten végighúzódó motívumai („Hajnalban türelmetlen a tavasz", *Hetedik nap*) mintha annak káprázatos kezdősorait idéznék meg. Ezek a természeti képek azért sem válnak kiszámíthatóvá és giccsessé, mert maguk is a teremt(őd)éssel, a nyelvi keletkezéssel kerülnek összefüggésbe. Jelentőségteljes, hogy a kötet végére is egy olyan vers került, mely az új nap kezdetét ünnepli: „milyen gyönyörű kívül-belül a reggel, / élvezd ki, / hogy harmat vagy / egy még alvó hangyabolyon / boríték egy lusta postás kezében" *(a félreértések parkolója)*. A reggeli „megkönnyebbülés"-ről szóló soroknak adhatunk persze egy igencsak blaszfemikus, az emberi anyagcserére vonatkozó olvasatot is (aminek viszont már József Attila költészetében is ott rejlenek az előzményei). A boríték öntükröző metaforája viszont találó módon azt mutatja szépnek ebben a költészetben, hogy ígéretek és lehetőségek sorát rejti magában.

Nagy Zalán versnyelve még valóban nincs „kész": az első kötet színvonala hullámzó, az – akár egyetlen versen belül is tapasztalható – sokféleség hol az izgalmas tarkaság, hol inkább a kidolgozatlanság benyomását kelti. Egy jó költészet potenciálja azonban már ott rejtőzik benne, és ez leginkább a szövegek önreflexív, saját poétikai működésükre rávilágító rétegének köszönhető. Az *Atlasz vállára veszi a holdat* versei tudatosan felvállalják saját hiányosságaikat, és az indulás, a kísérletezés, a nyelvkeresés eseményével kapcsolják össze: a költővé válás a kötet szerint annyit tesz, mint kipróbálni ezernyi útvonalat, olykor bátran belefutva egy-egy zsákutcába is.

Böjthe Pál

FELJEGYZÉSEK HÉTKÖZNAPI ESEMÉNYEKRŐL

Bölöni Domokos: *Szélrózsa a toronyban.* Erdélyi Műhely Könyvek, Budapest–Székelyudvarhely, 2023; *Szedegető picus sógor.* Juventus Kiadó, Marosvásárhely, 2024; *Imbolygó alakja ég és föld között.* Juventus Kiadó, Marosvásárhely, 2025.

Két filigrán és egy, az azokat megtámogató, jóval tekintélyesebb megjelenésű kötetről lesz szó. Nem azért történik így, mintha az első kettő gyengélkedne, és nem állna meg a saját lábán, hanem mert alaposabban utána kellett nézni, mi történt Bölöni Domokos író, újságíró, tanár pályáján az utóbbi bő harminc esztendő alatt. Ott pedig nem esett egyéb, mint hogy 1990-től kezdődően egy addigra már tapasztalt tollforgató a sajtó világában kezdte rendszeresen megmutatni jobbik énjét. Abban az évben történt a pályaváltás, amikor a könnyűnek nem mondható tanítás helyett az újságírás meglehetősen rögös útját választotta. A *Szélrózsa a toronyban* gyűjteménynek a legkorábbi darabja szintén abból az évből származik. Függetlenül attól, hogy az olvasottak eredetileg különböző sajtótermékekben jelentek meg, elképzelhetőnek tűnt úgy közelíteni hozzájuk, hogy mégsem egy újságíró, hanem civil szerző tollából születtek. Nincs a gyűjteményben olyan írás, beleértve a legszemélyesebb visszaemlékezéseket is – amelyekre sok példát lehetne sorolni, kezdve a kötet legelső darabjától –, hogy valamilyen módon ne érintené a közösséget, amelyhez a szerző tartozik, vagy tartozott a szövegnek megfelelő történeti időben. Ugyanakkor, bármerre lapozunk az írások sűrűjében, már a kezdetektől nyilvánvalóvá válik az irodalmi igényük. Ezért Bölöni Domokosnál egyszerre találkozunk a napi sajtó jellemzőivel és a szépirodalomra jellemző stílussal.

Sajtóbeli munkásságának egyik összegzője tehát ez a *Szélrózsa a toronyban* című kötet. Sokféle írás található benne, a glosszától a nekrológon át a tárcákig és karcolatokig, de valójában nem a műfaj számít, hanem maga az

ezen a területen végzett tevékenység minősége. Sikerül-e, és ha igen, hogyan sikerül megszólítania az egyént és az otthonokban magánszemélyként létező, de az ugyanazon lap, cikk olvasásával egyfajta közösséggé kovácsolódó embereket? Nem a harcos oknyomozó vagy tényfeltáró újságírással találkozunk a könyv oldalain. A bizonyos fajta visszafogottságában, majdhogynem „küzdésnélküliségében" egy érdekes jelenség körvonalazódik. Mintha az író már túl lenne ezen a harcos szakaszon, és az összegzésnek, esetenként az intelem megfogalmazásának kellene következnie, aminek hiánytalanul eleget is tesz.

Ezzel együtt következetesen jegyzi és tárja a világ elé a közösségi hibákat, csapdákat, felbukkanó lehetőségeket, esetenként a javasolt gyógymódot. A nem időrendi sorrendbe szerkesztett, de igény szerint úgy olvasható írások mutatják, pusztába kiáltott szó az újságíró felvilágosítási igyekezete. A *Szélrózsa a toronyban* harminchárom éven ível át, és nincs mellébeszélés. A szövegekből jól kiérezhető humánum elárulja, a szerző nem ünnepel azért, mert igaza van. Megpróbál a józan észre hatni, erőszakoskodás nélkül. Egyenlő partnerként, vagyis felnőtt, érett emberekként kezeli azokat, akiknek ír. Ennél többet nem tehet, tartása meg nem engedi, hogy úgy szólítson meg felelős személyeket, mintha ostoba kölykökkel beszélne. Azért a kritikát sem mellőzi. Kezdetben, harmincegynéhány évvel korábban, mint aki érzi, hogy most lehetne tenni valamit, olykor szatirikus hangnemben fogalmaz biztatás gyanánt. Az évek teltével ez iróniává alakul át, hogy végül rezignált hangnemmé szelídüljön az értetlenség. Mert Bölöni Domokos nem, vagy csak nehezen tudja összeegyeztetni azt, amit az emberről tart, vagyis hogy gondolkodó lényről van szó, és azt, ahogy az viselkedik – olykor vakon, süketen vágtázik a pusztulás irányába.

A nosztalgia is végig jelen van, amelynek hangvétele szintén átalakul fokozatosan. Eleinte a régi helyszínek, emberek felemlítése a gyakori, a későbbi években a fogyó energiák, morzsolódó értékek említése erősödik fel. A hangsúly az anyagi világtól lassan a megfoghatatlan, de annál fontosabb belső értékek irányába tolódik el.

Időnként érdekes stílus, fogalmazásmód bukkan fel, jellemzően a korábbi és a jelenkorhoz közelebb álló írás némelyike esetében. Olyan, mintha az író szlenget használna, vagy egy speciális konyhanyelvet, amely összhangban áll a leírt történettel. Hogy tulajdonképpen kinek szólnak ezek a mondatok, passzusok, nem tudom, ugyanis ahhoz nem eléggé univerzálisak, hogy például én is megértsem, miről van ott szó valójában. Ezt a nyelvhasználatot nem kell összetéveszteni egy másik, számos írásban nyomot hagyó és ezért

eléggé jellemző jelenséggel, amikor az író úgy adja vissza az eseményeket, mintha az utca embere mesélné el. Ha városi történet, úgy, ha pedig egy Isten háta mögötti településen esett meg, akkor annak megfelelő szókészlet kerül használatba.

Az újságírói gyakorlatnak megfelelően terítékre kerül mindenféle téma. De valahogy sikerül a mindennapok jelenségeit leírókra folyton leselkedő csapdát elkerülni. Nemcsak az események percei rögzülnek bennük, hanem egy tágabb és maradandóbb kép is. Egyszerre lesz így egy-egy írás a pillanat lenyomata és korkép egyben. Vagy az elillanó perc és benne a véglegessé vált értékrend megmutatása. Ez utóbbira szép példa *A művelhető csillagok (tört) szimmetriája*, amelyben egyszerre történik beszámoló egy József Attila-előadásról és eszmefuttatás a költő egyetemes gondolkodásmódjáról. Az elsőhöz kapcsolható pedig olyan témák sorozata, amelyek sok-sok évig rányomták bélyegüket az erdélyi magyarságra. Például a Magyarország és az otthon között ingázó vendégmunkások és családjaik sorsa; az Európai Unióba való felvétel óvatos eufóriája; vagy olyanok, amelyek az idő teltével egyre súlyosabbá válnak – óvodáink, iskoláink, művelődési intézményeink sorvadása.

Az abszurd megjelenítése sem áll távol a szerzőtől, mint az *Árdeli korcsomá*ban történik, vagy a ledöbbentő *Ocarelec ocarhaloc*ban, de amelynek mintapéldája leginkább a *Ki lesz az új igazgató?* című pamflet lehetne. Bizonyos szempontokból azóta változtak a dolgok, de az 1993-ban született sorok alapvetően jól tükrözik azt a miliőt, amely a vezetőségi állások elnyerését övezték és övezik.

Feltétlenül szólni kell – jobb híján így nevezem őket – az árulkodó írásokról. Ezek arról mesélnek, hogy a szerző szívesen foglalkozik azzal, amire idejét és energiáját szánta. Szereti a szakmáját, és megtalálja a módját, hogy örömet szerezzen magának vele. Például a *Harald király sapkája* írás árulkodik erről. De van ennek egy összetettebb fokozata is, amely jegyzetek, karcolatok egész sorozatában bukkan elő, ahol a szakma iránti vonzalom a pályatársak, néhol elődök iránti tisztelettel, szeretettel párosul.

Végül a könyv kapcsán arról is kell szólni, hogy a cikkekből fokozatosan kiolvasható az önéletrajz, amely részben konkrét adatokból épül fel. Ehhez adódik az az érdekesség, hogy a történeteket át- meg átszövi a szerző önnön személye, mintha folytonosan a helyét keresné az elmúlt harminchárom év forgatagában. Összességében maga az önéletrajz nem részletekbe menő, nem untató, hanem bemutatkozás a nagyvilágnak, és így éppen elegendő.

A *Szélrózsa a toronyban* egy helyre tereli a figyelmeztetéseket, amelyeket az író nem erőszakosan és nem fejlehajtva tett több mint harminc éven át,

és amelyekből nem tanult senki semmit. Nehéz az arcodba üvöltő médiával felvenni a versenyt, de épp ezért javasolható az ifjú generációnak, olvassa el ezt a könyvet, s okuljon belőle. Minek ismételni a hibákat, ha azokat az energiákat egyébre is lehet fordítani? És ha legalább beleolvasott, akkor vegye kézbe a két vékonyabb kötetet is, mert azokból is van mit tanulni.

*

Az első a *Szedegető picus sógor*, a második az *Imbolygó alakja ég és föld között*. Ezekről a könyvekről fogok beszélni az elkövetkezőkben, amelyek két egymást követő évben jelentek meg a Juventus Kiadónál Marosvásárhelyen.

Van a bennük olvasható történetekben valamilyen finom adalék, amely – noha eléggé gyakori a szomorkás hangulat, mégis – mentesíti őket a nosztalgia nyomasztó légkörétől. Nem török pálcát a már az előző kötet kapcsán is említett múltidézés fölött, amellyel a szerző bővön él, csak azt gondolom, így eredetibbek a szövegek, és sokkal erőteljesebben adják vissza Bölöni Domokos egyéni hangvételét. Egy kicsit csipkelődő, egy kicsit visszafogott olyan értelemben, hogy nem mond el mindent, mert diszkréció is létezik a világon, nem mellőzi a humort, és minden életszagú, miközben ő maga többnyire jelen van. Ilyen személyes történet, a nosztalgia és a nyugtalanság hangulatának keveredései például a *Kokárda* vagy a *Rajoni siker titka* írások az első könyvből.

De visszatérve az elejéhez, *A turizmus világnapján* című súlyos belépővel a szerző egyszerre tisztázza, hogy a *Szélrózsa a toronyban* világából érkezik – megélt vagy megélhető történetek közül, illúziók kergetése nélkül –, és részben le is válik róla, előtérbe tolva a szépirodalmi megoldásokat. Így hajt ki a *Külföldi csillagok* írásban az oly ismert lakásbeli javítási vagy végső simítási munkálatokhoz fűződő tulajdonosi bosszúságból az ember rejtett képességeinek dicsérete. Szintén a hétköznapi tapasztalatok világát idézi a *Portré és karikatúra* írás, de már érződik egy elmozdulás az emberi belső elemzésének irányába.

Aztán a magány – beleértve a társast is – válik központi témává írások egész sorozatában. Mint például az *Idegen illat*ban, a *Lucy Mancini*ben vagy a *Nőnapi legomenon*ban. A *Nőnapi legomenon* című novella mindkét kötetben szerepel, aminek okát nem sikerült felfedeznem. Egyrészt nincs negatív hatással második megjelenése, másrészt viszont ilyen vékonyka kötetek esetében jobb lett volna az ismétlés helyett egy eddig meg nem jelent történetet elhelyezni.

Az írások hétköznapi eseményekre épülnek, érthetőségük és elérhetőségük belénk épül. Van néha a megmagyarázhatatlant érintő történetszál is, mint például a *Monománia*ban vagy a kötet címét is adó *Szedegető picus sógor*ban. De ezek sokkal inkább a kifürkészhetetlen vagy bármilyen okból elszigetelődött ember iránti, a közösségek részéről jövő értetlenségek, mintsem fantasztikus történetek. Valójában az egyéni intimitás és az álmok valóra váltásának folyamatai. Másrészt viszont az ezekhez hasonló történeteiben Bölöni Domokos megérint valamit abból, amit a magány mítoszának neveznék, amely arról szól, hogy az ilyen helyzetben levő emberekkel olykor látszólag megmagyarázhatatlan dolgok történnek. Ugyanakkor senkinek sem kellene ezt megtapasztalnia, hiszen Bölöni Domokos írásaiból egyértelműen kiderül, az ember társas lény. A könyv utolsó címe a *Szundító tűzhányó*, amely mintegy megelőlegezi a következő kötet hangulatát.

Az *Imbolygó alakja ég és föld között* könyvet alaposan átszövi a nyugtalanság érzése. Ebből sem hiányoznak a személyes történetek, sőt, olyan írást is olvashatunk, amelyben a szerző név szerint szerepel, mint *A próféták elhallgattak* című̈ben. Hasonló hangulatú a kötetzáró *Szikrázva szállongó* is. Az előző könyvhöz hasonlóan itt is találhatók úgynevezett rejtélyes történetek, vagyis olyan sorsok megjelenítései, amelyek a közöny vagy a többség elzárkózása miatt ismeretlenek, érthetetlenek maradnak a sokaság számára. Ilyen tartalmú a *Hangok a semmiből* vagy a kötet címadó írása is. Nem hiányzik a történelem lenyomata sem. *Postaréti Golgota*, *Új hazában új hont*, *Szívünk megszentelve az örök honvággyal*, a megfelelő szlengben írt *Borong a szív* írásokban a közösségünkben a 19. század második felétől tapasztalható sorozatos változások, politikai helyzetek biztosítják az alaphangulatot.

Egy belső-erdélyi világ a Bölöni Domokosé, olyanok lakják, akik mintha belesimulnának ebbe a tájba. Ahol egy-egy ember csupán az esetleges meg nem értés miatt lóg ki a sorból. Ugyanehhez a világhoz tartoznak még azok is, akiket a sors távoli helyekre sodort. Hétköznapi események zajlanak megszokott ritmusban, amelyekről a szerző szemtanúként, résztvevőként számol be.

Amik Annamária – György Andrea

A RETTENET RAPSZÓDIÁJA

Paul Lynch: *A próféta éneke.* Fordította Bartók Imre, Helikon Kiadó, Budapest, 2025.

György Andrea: Még soha nem esett meg velem, hogy egy közösen kiválasztott könyvet ennyire nehezen vegyek másodszor kézbe. Rettenetesen nyomasztó ez a regény. Amikor elkezdtem olvasni, úgy éreztem, hogy egy félhomályos alagútba kerültem, amely folyamatosan szűkül, és egyre sötétebbé válik.

Amik Annamária: Nagyon meg kellett dolgoznom olvasóként azért, hogy belekapaszkodhassak abba a halovány reményforrásba, amellyel tinédzser lányát bátorítja Eilish: „…egy alagútba értünk és már nincs visszatérés, mondja, mennünk kell előre és előre, amíg elérjük a fényt az alagút másik végén."

GyA: Nyilván nem happy endet, még katarzist sem vártam egy disztópiától, de a szereplőknek (így az olvasónak is) a kiszolgáltatottsága rendesen megviselt. Akárcsak a nyitott vég, amikor a tengerpartra kihajtott, elcsigázott felnőttek és gyerekek felveszik mentőmellényeiket, majd beszállnak a törékeny gumicsónakba, hogy a szabadság felé hajózzanak. Bár Eilish megpillantja a távoli kék fényben legelésző lovat, amely a könyv elején is feltűnik álmában, a bezáruló, néma égbolt látványa mégis a mindent elárasztó sötétség tapasztalatát erősíti meg.

AA: Egyedül a gyermeke arcán látja a fényt, amely felragyog a sötétségben, de ennek bizonyosságára is árnyékot vet a menekülthírekből ismert zárókép.

GyA: Merész, meghökkentő, ám nagyszerű ötlet volt az ír szerzőtől, hogy a történetet Írországba, nem pedig a harmadik világba helyezte. Bizonyára számolt azzal, hogy a bemutatott diktatúra kiépülésének és megszilárdulásának a mozzanataira érzékenyen reagál a (még vagy már) demokratikus társadalmak elkényelmesedett európai olvasója.

AA: Azzal, hogy a disztópiát igen valószínűtlen geopolitikai kontextusban vizsgálja, elvág minden fogódzót az olvasó elől. Akárcsak te, én is éppoly tehetetlennek éreztem magam, mint a főszereplő, akiről olvastam. A kérdés, amelyet Eilish rémálmában tesz fel a nyomozó, rávilágít a társadalmi konstrukcióink törékenységére: „mutassa meg, kérem, hogy milyen jogokkal született az ember". Eilish édesapja még nyersebben fogalmazza meg, hogy a hagyomány nem egyéb, mint tudós és intézményi közmegegyezés, de „ha lecseréled az intézmények tulajdonosait, akkor ezzel lecseréled a tények tulajdonosait, megváltoztatod a hit struktúráját, megváltoztatod, hogy miben van közmegegyezés". Lynch könyve figyelmeztetés az európai demokráciára leselkedő veszélyekről. Hátborzongatóan ismerős kép a házakra kifüggesztett nemzeti lobogók sora és a házra tökéletlen helyesírással felmázolt fenyegetés.

GyA: Pontosan úgy járt el, ahogyan a francia Michel Houellebecq a *Behódolás*ban, amelynek cselekménye Franciaországban bontakozik ki. A két regényvilág egyformán brutális, ám Lynch kiolthatatlan feszültséget okoz azzal, hogy előszeretettel dolgozik lírai hatást eredményező eszközökkel, amelyek használata szervesen köthető ahhoz, hogy középosztálybeli főhőse nem férfi, hanem nő, egy négygyermekes anya. Az ő tudatával kapcsolódik össze a harmadik személyű narrátor, aki ily módon nagyon szubjektív hangot üt meg, és egészen közelről láttatja Eilish kálváriáját.

AA: Lynch olyan emblematikus disztópiákhoz is kapcsolódik, mint Paul Auster *A végső dolgok országában* vagy Cormac McCarthy *Az út* című kortárs klasszikusai. Ezekben az embernek, a történelmi lénynek a személyes-egzisztenciális dimenziója kerül előtérbe. Akárcsak McCarthy, a kívülről érkező megmentés által villantja fel Lynch is a szabadulás kegyelmi ajándékának a képét. Számára a világ vége lokális esemény, az élet sosem ér véget mindenhol egyszerre. Lynch szokatlan líraisága ezt az egyediséget domborítja ki, kitörölhetetlenül az olvasóba ivódó metaforákkal. Ilyen például a légi támadás közben elharapott nyelv alatt vérben ázó szó motívuma, de az elérhetetlen szabadság utáni vágyakozást felerősítő madarak, sirályok, tavaszi füstifecskék, hattyúk visszatérő képe is.

GyA: Meghökkentő, hogy nyoma sincs a humornak, mégsem válik merevvé az amúgy nagyon fegyelmezett szöveg. Utólag döbbentem rá a hiányára.

AA: A textus dinamikáját fokozza, hogy az összeomló külvilágról beszámoló narrátori hang és Eilish belső, személyes perspektívája között egyszerre van teljes átfedés és felkavaró kontraszt. A gyermekekben egyik hónapról a

másikra figyeli meg az életről tanúskodó felnőtté válást, ugyanakkor azt érzi, hogy „saját életének társutasává változott". Eilish-nak nincs lehetősége arra, hogy egyik dimenzióból a másikba meneküljön, hogy a külső káosszal szembeni ellenállásra a belső értékekből merítsen erőt, vagy, ahogyan *Az ellenállás melankóliája*nak Esztere fogalmazna, „meghúzódni egy belső védettségben, mert a kintlét a romlás gyötrelmes helyszíne csak...". Feledhetetlen, ahogy férjére emlékezve érzi, hogy a teste sötétjében érte égő gyertya lángja kialszik, amikor a testén kívül elhatalmasodó sötétségre próbálja irányítani. A tehetetlenség zsigeri ábrázolásával Lynch beírta magát a diktatúra irodalmi ábrázolásainak kánonjába.

GyA: Lynch regénye a diktatúrák működésének mechanizmusát tárja fel, de van benne egy passzus, amely különösen jól rátapint a lényegre. Szintén Eilish édesapja állapítja meg, hogy a diktatúra „…azt akarja megváltoztatni, amit te meg én valóságnak nevezünk, össze akarja zavarni, mintha víz volna, ha azt mondod valamire, hogy az valami más, és ezt elégszer elismételed, akkor biztos így is kell lennie, és, ha elégszer elmondod, akkor az emberek egy idő után azt fogadják el igazságként". Az, aki ellenáll a hatalom tudatmódosításának, nagy árat fizet. Eilish elveszíti férjét, két nagyobbik fiát, menekülnie kell a polgárháborúban elpusztított országból. A történet érzelmi mélypontja, a regény egyik legfájdalmasabb jelenete, amint a végletekig kimerülten, szinte önkívületben keresi, majd azonosítja a hullaházban a rendőrség által megkínzott kiskamasz fia holttestét.

AA: Lynch letaglózó erővel ábrázolja az Eilish-re nehezedő terheket, amelyek közé éppúgy tartozik elintézendő gondként a sorozás alól kibúvó tinédzser kimenekítése, mint a másik gyermek kinőtt cipőjének a pótlása. Mindezek még annyira sem hagynak időt a reflektálásra, hogy panasz fakadhasson ki belőle. Már a történet felénél járunk, mire kicsordul egy könnycsepp a szeméből a szenilis édesapja előtt.

GyA: A már az elején említett nyomasztó hangulat azzal is magyarázható, hogy a narrátor révén Eilish tudatában vagyunk. Azt érzékeljük a környező világból, amit ő, aki a ránehezedő stressz, félelem, fáradtság hatására lelassítva, elmosódva, „tükör által homályosan" látja a többi szereplőt, akikkel szinte észrevétlenül kerülünk be a polgárháború poklába.

AA: A regény szövetét Eilish-nak ez a harmadik személyben ábrázolt tudata képezi, amelybe beleíródik a függő beszéddel közvetített első személyű szólam. Lynch a kibírhatatlanságig feszíti a kimerültség és a társadalmi rémálom összemosódását. Az utolsó percig reménykedtem, hogy Bailey iszonyatos halála pusztán rémálom volt.

GyA: Akárcsak a fény és a sötét, a bent és a kint ellentéte is erőteljesen szervezi a regény struktúráját. A regény elején szilárdan áll a biztonságos családi otthon. Ennek ablakán néz ki Eilish a kertbe, és azon is túl az utcára, ahol veszélyek leselkednek. Visszatérő motívum a bentről kifele tekintő asszonynak a látványa, amely egy idő után oly sokszor ismétlődik, hogy zavaró lesz. Annál gyakrabban jelenik meg, minél inkább közeledik az a pillanat, amikor az utcai harcok miatt megsemmisül a kert, és bombatalálat éri a házat, vagyis nem lesz többé bent, ahonnan kifelé lehet tekinteni, hiszen a kint bekebelezi a bentet, a sötétség a fényt.

AA: Míg az első bekezdésekben, a Garda látogatása előtt, a kimerült Eilish számára a kinti sötétség a menekülés helye, ahová ki szeretne lépni „és lefeküdni mellé", a nemzeti szolgálati irodával való érintkezés után megszűnik a cselekvés lehetősége: „az éj bekúszik a nyitott ablakon", és bent is marad. Miért nem cselekedett, amikor megtehette volna, miért várt annyit? A gyermekek gyakorlatiasabban tudatosítják, hogy lépni kell, de képtelenek felrázni őt. Bailey, a középső fiú, igen érzékletesen, féregnek nevezi azt a belső bajt, amely lebénítja az embert a körülötte elhatalmasodó gonoszság láttán.

GYA: Az a kérdés, hogy miért nem menekült el időben az országból, akkor, amikor még volt rá lehetőség, azt gondolom, költői kérdés, amire nemhogy csípőből nem lehet válaszolni, de nincs is válasz rá. Mégis, abban a képzeletbeli dialógusban, amit a külföldön élő nővérével folytat, maga Eilish rendkívül érzékletesen, a maga stílusában válaszol: „…nem lehet elmenni, ha gyökeret vertél a földben, és a távozás egyet jelentene azzal, hogy kiszakítod a saját lábadat." Ironikus, hogy miközben az egyik „gyökerét", a demens édesapját, akit odaadóan gondoz, sikerül külföldre menekíteni, addig a fiatal, egészséges gyerekei a háború áldozataivá válnak. Hol itt az igazság? Szintén költői kérdés.

AA: Végtelenül megindító az utolsó oldalakon megfogalmazódó életigenlés, ahogy Eilish, miközben nihilista gondolatok száguldoznak a fejében, látja ártatlan kisgyermekét, és egy szívszorító rövid sorral összefoglalja a miértet: „a rettenetből megszületik a sajnálat és a sajnálatból megszületik a szeretet és a szeretetből megszületik a világ, amely talán újra megmenthető". A próféta nem a világ végéről énekel, hanem az időről, arról, ami már megtörtént, és ami meg fog történni. Bár a narrátori hang és a protagonista tudatának egymásra vetülése a fojtogatottság érzését kelti, paradox módon éppen ennek a személyes tudatnak a valóságossága és a benne feltárulkozó hézköznapiság nyújt némi vigaszt, amikor megvalósítja a Brechtből vett mottóban jelzett prófétai éneket, amely a sötét időkben is szól – igaz, a sötét időkről.

Újvári Erzsi

(1899 – 1940)

PRÓZA: 27

Végtelen utakra dobtak bennünket
Sehol se ágyaznak nyugalmat alánk
Az erdőkben megvesszőznek a fák
Hegyekről lesöpör a szél
Éjjel a vizek elrabolják asszonyainkat
A születni akarók kiszáradnak az anyák méhében
Ha valaki megáll mozdonyok futnak keresztül a testén
Menni kell!
Menni kell tovább!!
Ezért anyám
Nem tudunk mi visszatérni hozzád
De várjatok
Egyszer énekelve minket is elhoz a reggel

PRÓZA: 21

Éjjel egy lánynak énekelni kezdett a melle.
Börtönökből hegyekre futottak a fák.
Csak ti ültök még mindig a falak alatt.
Gyerekeitek labdák a cirkuszban és nem szabad megnőniök.
Gyertek velem!
Hintát kötünk a legmagasabb hegyek közé.
Tornyokat az asszonyok mellére tűzzük.
Velem!!
Bányákból kigurítjuk a vakok szemeit.

Hegyekről lemossuk a temetőket.
Madarak, veletek a rizsföldekre szállunk.
Sípokat faragunk a gyárak kéményeiből.
Gépek az olajforrások elé futnak.
Halljátok-e, állatok?
Tüzeket rakunk az ostorokból,
És énekelni fogtok a várandós anyákkal.
Nézzétek, a csillagokat szedem lámpásnak a tenyereitekbe.
Gyertek!
Karjaim már elérték a napot,
Felénk kiáltoznak a kókusz szigetek.

PRÓZA: 20

Ki érti meg az állatok bőgését
Az örökös munkáról és a ketrecekről?
Csak én kívánok velük egy jászolnál lenni.
Mert az én szemeim is örökké kérdeznek.
És hol van, aki felelni tudna?
Testvéreimet isten mellé ültették az asszonyaik.
Ha néha lejönnek hozzám, betakarják a szemeimet.
Társaim a hold alatt az asszonyért hegedülnek.
Talán a párom.
De ő fehér gyolccsal a testemet mossa,
Mert holnap talán már mellém fekhet.
Emberek!
A ti nyelveteken szólok.
Talán még lesz valaki köztetek, aki felém nyújtja a kezét.
Akkor szemeimet a madaraknak adnám.
Színes üvegből házakat fújnék a hegyek tetejére.
A narancsszagú szigetek elé úsznék.
De csak az állatok jönnek.
Várjatok, veletek megyek a jászolok elé.

NÉVJEGY

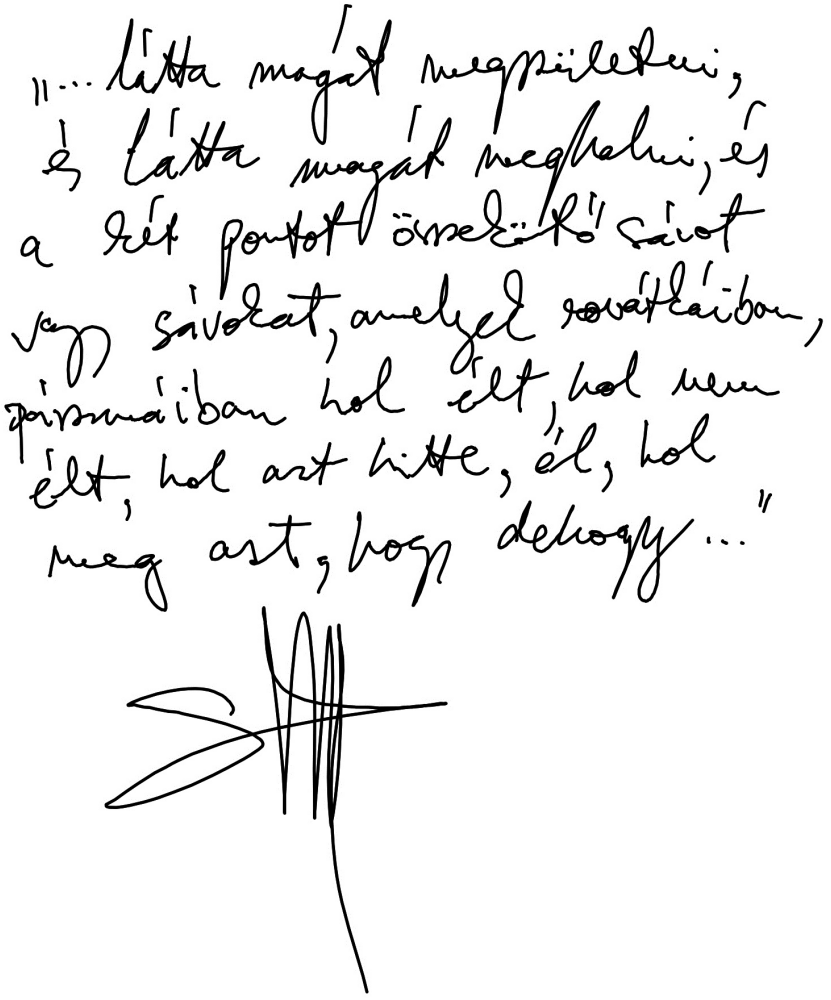
„... látta magát megpillantani,
és látta magát megpillantani, és
a fél pontot összekötő sínt
vagy sávokat, amelyek rovátkáiban,
párnáiban hol élt, hol nem
élt, hol azt hitte, él, hol
meg azt, hogy dehogy ..."

Lapunk állandó támogatói:
Aranka György Alapítvány, Communitas Alapítvány,
Bethlen Gábor Alap, Iskola Alapítvány

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 120, fél évre 60, negyedévre 40 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl, valamint a https://www.lato.ro/elofizetesek oldalon.

ISSN 1220-5982